

VALTIOVARAINMINISTERIÖ

LISSABONIN STRATEGIA - SUOMEN KANSALLINEN TOIMENPIDE- OHJELMA 2005-2008

3a/2005

TALOUDELLISET
JA TALOUS-
POLIITTISET
KATSAUKSET

LISSABONIN STRATEGIA KASVUN JA
TYÖLLISYYDEN PARANTAMISEKSI -
SUOMEN KANSALLINEN TOIMENPIDE-
OHJELMA 2005-2008

3a/2005

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
KANSANTALOUSOSASTO

TALOUDELLISET
JA TALOUS-
POLIITTISET
KATSAUKSET

VALTIOVARAINMINISTERIÖ

Snellmaninkatu 1 A
PL 28
00023 VALTIONEUVOSTO

Puhelin

(09) 160 01

Telefaksi

(09) 160 33123

Internet

www.vm.fi

Julkaisun tilaukset

Puh. (09) 160 34886

Taitto

Anitta Heiskanen
Raija Malmström

ISSN 1455-7606

ISBN 951-804-544-5 (nid)

ISBN 951-804-545-3 (pdf)

Editat Prima Oy
HELSINKI 2005

KUVAILULEHTI

Julkaisija ja julkaisuaika	Valtiovarainministeriö, lokakuu 2005		
Tekijät	Kansantalousosasto		
Julkaisun nimi	Lissabonin strategia kasvun ja työllisyyden parantamiseksi - Suomen kansallinen toimenpideohjelma 2005-2008		
Julkaisun osat/ muut tuotetut versiot	Julkaisu on saatavissa internetistä osoitteesta www.vm.fi/julkaisut		
Asiasanat	Lissabonin strategia, talouspolitiikka, kilpailukyky, työllisyys		
Julkaisusarjan nimi ja numero	TALOUDELLISET JA TALOUSPOLIITTISET KATSAUKSET 3a /2005		
Julkaisun tunnistetiedot	ISSN 1455-7606	ISBN 951-804-544-5 (nid) 951-804-545-3 (pdf)	
	Sivuja 132	Kieli Suomi	Hinta
Julkaisun myynti/jakaja	Valtiovarainministeriö, kansantalousosasto, puh. (09) 160 34886		
Painopaikka ja -aika	Edita Prima Oy, Helsinki 2005		
Tiivistelmä	Eurooppa-neuvoston päätelmien ja yhdennettyjen suuntaviivojen mukaan uudistettu Lissabon-strategia korostaa jäsenvaltioiden toimenpiteitä kasvun ja työllisyyden edistämiseksi EU-alueella. Maat arvioivat, mitkä ovat makrotalouden, mikrotalouden ja työmarkkinoiden keskeiset haasteet ja tavoitteet ja mitä ne aikovat näillä lohkoilla tehdä kasvun ja työllisyyden edistämiseksi vuosina 2005-2008. Suomen kansallisessa toimenpideohjelmassa on 11 painoaluetta. Makrotalouden keskeinen tavoite on talouden vakaus ja julkisen talouden kestävyys. Tähän pyrittäessä korostuvat väestön ikääntymiseen varautumiseen liittyvät toimenpiteet, kuten vuonna 2005 alkaneen eläkeuudistuksen toteuttaminen. Muut kaksi makrotalouden painoaluetta käsittelevät julkisten menojen hillintää sekä hyvinvointipalvelujen turvaamista ja julkisen talouden tuottavuuden kohottamista. Mikrotalouden painoalueilla pyritään kilpailukykyä ja tuottavuutta edistäviin rakenneuudistuksiin tukemalla osaamista ja innovaatioita, edistämällä yrittäjyyttä, parantamalla markkinoiden toimivuutta ja		

viestintä- ja liikenneyhteyksiä sekä edistämällä kestäväää kehitystä tukevaa ilmasto- ja energiapolitiikkaa.

Työllisyyspolitiikassa pyritään työllisyysasteen nostamiseen ja työmarkkinoiden toiminnan parantamiseen. Keskeiset toimenpiteet ovat työurien pidentäminen, vero- ja etuusjärjestelmien sekä palkanmuodostuksen kannustinvaikutusten parantaminen ja työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaannon parantaminen.

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare och datum	Finansministeriet, oktober 2005		
Författare	Ekonomiska avdelningen		
Publikationens titel	Lissabonstrategin för förbättrad tillväxt och sysselsättning - Finlands nationella handlingsprogram 2005-2008		
Publikationens andra versioner	Publikationen är tillgänglig på Internet-adress www.vm.fi		
Nyckelord	Lissabonstrategin, ekonomiska politiken, konkurrenskraft, sysselsättning		
Publikationsserie och nummer			
Publikationens kännetecken	ISSN	ISBN -	
	Sidor 102	Språk Svenska	Pris
Beställningar/distribution	Finansministeriet, Ekonomiska avdelningen, tel. (09) 160 34886		
Tryckeri/tryckningsort och -år	Edita Prima Ab, Helsingfors 2005		
Sammandrag	Lissabonstrategin, som reviderats i enlighet med Europarådets konklusioner och de integrerade riktlinjerna framhäver medlemsländernas åtgärder vid främjandet tillväxten och sysselsättningen inom EU. Länderna identifierar de viktigaste utmaningarna och målen i fråga om makroekonomi, mikroekonomi och arbetsmarknader, och lägger upp en plan för vad de skall göra inom dessa sektorer för att främja tillväxten och sysselsättningen under 2005–2008. Finlands nationella handlingsprogram har 11 tyngdpunktsområden. Ekonomisk stabilitet och en hållbar offentlig ekonomi utgör makroekonomins centrala mål. Åtgärder som har samband med befolkningsåldrandet, såsom genomförandet av den pensionsreform som inleddes 2005, betonas vid strävandet mot ovannämnda mål. De övriga makroekonomiska tyngdpunkterna behandlar kontrollen av offentliga utgifter samt tryggheten av välfärdstjänsterna och höjandet av den offentliga ekonomins produktivitet.		

De mikroekonomiska tyngdpunkterna har som mål att underlätta strukturella reformer som främjar konkurrenskraften och produktiviteten genom att stödja kompetens och innovationer, främja entreprenörskap, förbättra marknadernas funktion och kommunikations- och trafikförbindelser samt genom att främja klimat- och energipolitik som stödjer hållbar utveckling.

Sysselsättningspolitiken strävar efter en höjd sysselsättningsgrad och förbättrad arbetsmarknadsfunktion. De viktigaste åtgärderna består av förlängandet av arbetskarriärerna, förbättrandet av skatte- och förmånssystemens incitamenteffekter och förbättrandet av incidensen mellan efterfrågan och utbud av arbetskraft.

FACT SHEET

Publisher and date	Ministry of Finance, October 2005		
Author (s)	Economics Department		
Title of publication	The Lisbon Strategy for Growth and Jobs - The Finnish National Reform Programme 2005-2008		
Parts of publication/ other versions released	The publication is available on the Internet at the web-site www.vm.fi/english		
Keywords	Lisbon strategy, economic policy, competitiveness, employment		
Publications series and number	ECONOMIC AND ECONOMIC POLICY SURVEYS, 3b/2005		
Identifications	ISSN 1455-7606	ISBN 951-804-546-1 (paperback) 951-804-547-X (pdf)	
	No. of pages	Language English	Price
Sales distribution	Ministry of Finance, Economics Department, phone +358 9 160 34886		
Printing place and year	Edita Prima Plc, Helsinki 2005		
Abstract	Reviewed and updated on the basis of the Council of Europe conclusions and the Integrated Guidelines for growth and jobs, the revised Lisbon Strategy emphasizes the importance of measures taken by individual Member States to promote growth and employment within the EU. All Member States shall identify the key challenges and priorities in macro-economic policy, micro-economic policy and employment policy and report the measures they propose to take in these areas for growth and jobs in 2005-2008. The Finnish National Reform Programme identifies 11 priorities. The main macro-economic objective is economic stability and the sustainability of public finances. Key measures in this area are those related to preparing for population ageing, including implementation of the pension reform that was launched in 2005. The two other macro-economic priorities are to curb public expenditure and to secure welfare services and increase public sector productivity.		

Finland's micro-economic priorities are to carry out structural changes that will help to increase competitiveness and productivity. This will be achieved by supporting knowledge and innovations; by promoting entrepreneurship; by creating better functioning markets; by improving communication and transport networks; and by promoting an energy and climate policy that supports sustainable development.

In the area of employment policy, the goals are to raise the employment rate and to improve the functioning of the labour market. Key measures here are to extend labour market careers; to improve the incentives of tax and benefit systems and wage formation; and to improve the balance between labour demand and supply.

Sisällys

YLEISTÄ	11
1 JOHDANTO	13
1.1 Lyhyen ja keskipitkän aikavälin talousnäkymät	14
1.2 Keskeiset haasteet keskipitkällä aikavälillä	15
1.2.1 Julkisen talouden kestävyys.....	15
1.2.2 Kilpailukyyn parantaminen ja tuottavuuden kohottaminen	16
1.2.3 Työmarkkinoiden toimivuus	18
1.2.4 Komission arvio Suomen keskeisistä haasteista	19
1.3 Ohjelman painopisteet	20
1.4 Muiden suuntaviivojen huomioon ottaminen	22
2 TOIMENPIDEOHJELMA KASVUN JA TYÖLLISYYDEN EDISTÄMISEKSI	
VUOSINA 2005 – 2008	25
2.1 Hallituksen talouspolitiikan keskeiset tavoitteet.....	25
2.2 Makropolitiikka: talouden vakaus ja julkisen talouden kestävyys	26
2.2.1 Ikääntymiseen varautuminen.....	27
2.2.2 Julkisten menojen hillintä.....	29
2.2.3 Hyvinvointipalvelujen turvaaminen ja julkisen talouden tuottavuus	30
2.2.3.1 Tuottavuuden toimenpideohjelma.....	31
2.2.3.2 Kunta- ja palvelurakenneuudistus.....	32
2.3 Mikropolitiikka: kilpailukykyä ja tuottavuutta edistävät	
rakenneuudistukset	34
2.3.1 Osaaminen ja innovaatiot	35
2.3.1.1 Tuet ja rahoitus	36
2.3.1.2 Huippuosaaminen ja tutkimus	36
2.3.1.3 Innovaatio-organisaatiot.....	38
2.3.1.4 Tuotteistaminen ja kaupallistaminen	39
2.3.1.5 Innovaatiovalmiuksien ja luovuuden edistäminen	39
2.3.2 Yrittäjyyden edistäminen	40
2.3.2.1 Yritysten perustamisen ja kasvun kannustimet.....	41
2.3.2.2 Säädosympäristön selkeys ja ennustettavuus.....	42
2.3.2.3 Neuvonta ja kehittämispalvelut.....	43
2.3.2.4 Yrittäjyyskoulutus ja –valmennus.....	43
2.3.3 Markkinoiden toiminnan ja kilpailullisuuden parantaminen	44
2.3.3.1 Kilpailupolitiikan täytäntöönpano	44
2.3.3.2 Sääntely ja valtiontuet.....	45
2.3.4 Tieto-, viestintä- ja liikenneyhteyksien parantaminen.....	46
2.3.4.1 Laajakaistastrategia.....	46
2.3.4.2 Digi-tv	47

2.3.4.3	Panostukset liikenneinfrastruktuuriin	47
2.3.5	Rakennemuutosta ja kestäväää kehitystä tukeva energia- ja ilmastopolitiikka	48
2.3.5.1	Energiatehokkuuden parantaminen.....	48
2.3.5.2	Ympäristötekniologian kehittäminen.....	50
2.4	Työllisyyspolitiikka: työllisyysasteen nostaminen ja työmarkkinoiden toiminnan parantaminen	51
2.4.1	Työurien pidentäminen.....	51
2.4.1.1	Nuoret aikaisemmin työelämään	52
2.4.1.2	Myöhemmin eläkkeelle.....	54
2.4.1.3	Työelämän kehittäminen	55
2.4.2	Vero- ja etuusjärjestelmien sekä palkanmuodostuksen kannustinvaikutusten parantaminen	56
2.4.2.1	Työn verotuksen keventäminen ja muut työllisyyttä tukevat verouudistukset	56
2.4.2.2	Etuusjärjestelmän kehittäminen rakenteellisen työttömyyden vähentämiseksi.....	57
2.4.2.3	Palkanmuodostuksen ja työmarkkinoiden sopimusjärjestelmän kehittäminen.....	58
2.4.3	Työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaannon parantaminen	59
2.4.3.1	Työvoimapalvelujen kehittäminen.....	59
2.4.3.2	Ammatillisen ja alueellisen liikkuvuuden edistäminen	60
2.4.3.3	Kansainvälisen liikkuvuuden edistäminen.....	61
2.5	EU:n rakennerahastojen käyttö toimenpideohjelman tukena.....	62

3 KASVU- JA TYÖLLISYYSPOLITIIKAN PAINOALUEET TUKEVAT

TOISIAAN	65
----------------	----

LIITTEET

Liite 1. Yhdennetyt suuntaviivat	69
Liite 2. Avoin yhteistyö tutkimus- ja kehitysinvestointien lisäämisessä.....	81
Liite 3. Avoin yhteistyö: pieniä yrityksiä koskeva peruskirja.	89
Liite 4. Avoin yhteistyö eEurope/i2010.	95
Liite 5. Avoin yhteistyö ympäristötekniologian alalla Suomessa.	101
Liite 6. Työllisyysindikaattorit.....	109
Liite 7. EU:n ”Koulutus 2010”-ohjelma ja Suomen kansalliset tavoitteet.	119
Liite 8. Eräitä rakenneindikaattoreita.....	129

YLEISTÄ

Eurooppa-neuvosto antoi Lissabonin strategiaa uudistaessaan selkeän viestin, että unionin tulevien vuosien suurimmat haasteet ovat talouskasvun nopeuttaminen ja työllisyyden kohentaminen. Pääpainon tulee olla Lissabonin strategiaan sisältyvien tavoitteiden toimeenpanossa talouspolitiikan laajojen suuntaviivojen ja työllisyysuuntaviivojen (yhdenmetyt suuntaviivat) mukaisesti. Uusien kansallisten toimenpideohjelmien tavoitteena on nostaa esille kussakin jäsenmaassa tärkeimmät kasvua ja työllisyyttä koskevat haasteet sekä toimenpiteet, joilla niihin vastataan.

Suomen hallitus tukee voimakkaasti tätä lähestymistapaa. EU:n ja samalla sen jäsenmaiden kilpailukykyä voidaan parantaa vain, kun kaikki jäsenmaat sitoutuvat yhteisesti sovittuihin tavoitteisiin. Tärkeimmät kasvun esteet voivat olla jäsenmaissa erilaiset, joten paras lopputulos saadaan kun maat tekevät toimenpiteiden tärkeysjärjestyksen omista lähtökohdistaan. Tämä ei saa kuitenkaan merkitä EU:n sisämarkkinakehityksen hidastumista tai vakaussopimuksen vesittymistä. Avoin ja kestävä talouspolitiikkaan sitoutunut yhteisö on kaikkien jäsenmaiden edun mukainen varauduttaessa väestön ikääntymisen ja globalisaation tuomiin haasteisiin.

Suomi korostaa sitä, että kestävä kehitys ja globaaleihin haasteisiin vastaaminen edellyttävät tasapainoista taloudellista ja sosiaalista uudistumista.

Suomen kansallinen toimenpideohjelma¹ vuosille 2005-2008 perustuu hallitusohjelmaan, valtiontalouden kehyksiin vuosille 2006-2009, hallituksen talousarvioesitykseen vuodelle 2006, hallituksen strategia-asiakirjaan, hallituksen tulevaisuusselontekoon, pääministerin asettaman Suomi maailmantaloudessa -selvityksen

¹ Ohjelman koordinoinnista on vastannut valtiovarainministeriön ylijohtaja Anne Brunila yhdessä valtioneuvoston kanslian ja keskeisten ministeriöiden edustajista koostuvan koordinoitiryhmän kanssa. Aineistoa ohjelmaan ja sen pohjana olevien yhdistettyjen suuntaviivojen tarkasteluun on saatu valtiovarainministeriön ohella kauppa- ja teollisuusministeriöstä, opetusministeriöstä, sosiaali- ja terveysministeriöstä, ympäristöministeriöstä ja työministeriöstä. Lisäksi liikenne- ja viestintäministeriö sekä sisäasiainministeriö ovat osallistuneet ohjelman valmisteluun. Koordinoitiryhmä on kuullut kokouksissaan palkansaaja- ja työnantajajärjestöjen sekä Suomen kuntaliiton edustajia.

loppuraporttiin, vuoden 2007 syksyyn ulottuvaan tulopoliittiseen sopimukseen, vuoropuheluun työmarkkinajärjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa sekä suunniteltuihin ja valmisteilla oleviin uudistushankkeisiin. Hallituksen toimikausi alkoi huhtikuussa 2003 ja kestää vuoden 2007 kevääseen, joten mukaan on otettu myös sellaisia toimia, jotka hallitus ehtii vielä aloittaa toimikautensa aikana. Toimenpideohjelma ja Suomen vuosia 2005-2009 koskeva vakausohjelma ovat yhdenmukaisia.

Hallituksen ja työmarkkinaosapuolten välisellä kolmikantayhteistyöllä samoin kuin keskushallinnon ja paikallishallinnon välisellä yhteistyöllä on Suomessa vakiintunut asema. Työmarkkinoihin ja paikallistalouteen vaikuttavia merkittäviä uudistuksia selvitetään yhteistyössä. Laaja sitoutuminen uudistusten tavoitteisiin helpottaa niiden toimeenpanoa. Tätä käytäntöä on noudatettu myös kansallisen toimenpideohjelman ja siihen sisältyvien uudistushankkeiden valmistelussa. Hyvin toimivan kansalaisyhteiskunnan ja kolmannen sektorin rooli on myös merkittävä ohjelman tavoitteiden toteuttamisessa. Avoimeen vuoropuheluun perustuva kansalaisyhteistyö lisää sosiaalista pääomaa, sosiaalista koheesiota ja luottamusta, ja tukee siten yhteiskunnan innovatiivisuutta ja kykyä uudistua.

Ohjelmaa on käsitelty kahdessa laajassa seminaarissa, joista toisen osanottajat edustivat työmarkkinaosapuolia, paikallishallintoa sekä tiedeyhteisöä ja toisen vapaita kansalaisjärjestöjä. Ohjelmaa on käsitelty myös talousneuvostossa sekä työpolitiikan neuvottelukunnassa ja se on annettu tiedoksi eduskunnalle.

Toimenpideohjelmaan sisältyy 8 liitettä. Liite 1 esittää jokaisen yhdennetyn suuntaviihan nykytilan, keskeiset tavoitteet ja toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi. Liitteessä 2 on raportoitu Suomen toimenpiteet, jotka liittyvät avoimeen yhteistyöhön tutkimuksen ja tuotekehityksen 3 prosentin bkt-osuuden saavuttamisessa. Liitteissä 3-5 on raportoitu avoimen yhteistyön menetelmän mukaisesti pieniä yrityksiä koskevasta peruskirjasta (liite 3), eEurope/i2010:sta (liite 4) ja ympäristöteknologian toimintaohjelmasta (liite 5). Liitteessä 6 on raportoitu työllisyyskomitean toivomuksen mukaisesti eräistä työllisyysindikaattoreista ja liitteessä 7 EU:n ”Koulutus 2010”-ohjelmasta. Liitteessä 8 on vertailtu Suomen asemaa suhteessa EU:n keskiarvoon eräillä rakenneindikaattoreilla.

1 JOHDANTO

Suomen talous on erilaisissa kansainvälisissä vertailuissa todettu varsin kilpailukykyiseksi. Väestön ja etenkin nuorten koulutustaso on korkea, tutkimukseen ja tuotekehitykseen panostetaan runsaasti voimavaroja ja innovaatiojärjestelmä on arvioitu hyväksi. Suomessa ei ole korruptio- eikä turvallisuusongelmia ja poliittinen järjestelmä ja muut yhteiskunnan instituutiot toimivat vakaasti. Kansainvälisten vertailujen mukaan Suomessa ympäristön-suojelun taso on korkea. Suomalainen järjestelmä takaa myös hyvän sosiaalisen suojelun tason ja edistää väestön terveyttä. Hyvinvointijärjestelmän luonteesta ja rahoitusmallista johtuen etenkin työtuloihin kohdistuva verotus on kuitenkin kansainvälisesti verrattuna tiukkaa. Rakenteellisia ongelmia ovat korkea työttömyys ja korkea suhteellinen hintataso, jotka osoittavat työ- ja hyödykemarkkinoiden toiminnassa olevan edelleen vakavia puutteita. Kansallisen kilpailukyvyyn kannalta keskeisten menestystekijöiden vahvistaminen ja heikkouksien karsiminen on olennainen osa talous- ja työllisyysstrategiaa.

Suomen talouspolitiikan keskeinen haaste lähivuosina on turvata hyvinvoinnin kasvu ja julkisen talouden kestävyys toimintaympäristön nopean muutoksen oloissa. Haasteita tuovat erityisesti väestön ikä- ja aluerakenteen muuttuminen, globalisaation eteneminen ja nopea tekninen kehitys. Tuotanto- ja yritysraakenteen on jatkuvasti uudistuttava, jotta talous säilyy kilpailukykyisenä. Talouspolitiikan ja muun yhteiskuntapolitiikan keskeinen tehtävä on varmistaa, että kilpailukyvyyn edellyttämä uudistuminen tapahtuu kattomasti ja kohottaa väestön hyvinvointia, lisää työllisyyttä, parantaa ympäristön tilaa ja lisää sosiaalista koheesiota.

1.1 Lyhyen ja keskipitkän aikavälin talousnäkymät

Suomen talouskasvu nopeutui vuonna 2004 edellisten vuosien lievän taantumun jälkeen yli 3½ prosenttiin. Vuonna 2005 kasvu tilapäisesti heikkenee euroalueen talouskasvun hiipumisen sekä Suomen metsäteollisuuden pitkän työkiistan vuoksi. Tuoreimman arvioiden mukaan kokonaistuotanto kasvaa vuonna 2005 noin 2 ja vuonna 2006 noin 3 prosenttia. Lähivuosien kasvunäkymät ovat kansainvälisen talouden osalta edelleen epävarmat. Ellei maailmantalous ajautu selvään taantumahan, Suomen talous voi lähivuosina kasvaa runsaan 2 prosentin vauhdilla.

Vuoden 2004 puolivälin jälkeen tuotannon kasvu on ollut työntensiivistä ja työllisten määrä kasvaa vuonna 2005 yli prosentilla. Pitkään korkealla säilynyt työttömyys on samalla kääntynyt laskuun. Työttömyyden aleneminen on kuitenkin ollut hidasta, kun työvoiman tarjonta on kasvanut. Lähivuosina työvoiman tarjonta kääntyy laskuun väestön ikääntymisen seurauksena ja samalla työttömyyden aleneminen nopeutuu.

Kasvumahdollisuuksien kannalta myönteistä on, että investoinnit ja siten myös tuotantokapasiteetti kasvoivat selvästi vuonna 2004 ja kasvun odotetaan jatkuvan tänä vuonna ja lähivuosina. Sekä yritysten että kuluttajien odotukset ovat positiiviset, mikä vahvistaa investointihalukkuutta. Vuonna 2005 työn tuottavuuden kasvu jää hitaaksi, mutta sen ennakoitaan nopeutuvan vuonna 2006. Vuosikymmenen lopulla tavoitteena on vähintään 2½ prosentin vuotuinen työn tuottavuuden kasvu.

Suomen vienti on viimeksi kuluneen kymmenen vuoden aikana kaksinkertaistunut ja vaihtotase on ollut runsaasti ylijäämäinen. Vaihtotase säilyy edelleen selvästi ylijäämäisenä, joskin ylijäämä supistuu öljyn tuontihinnan noususta ja eräiden tuotteiden vientihintojen laskusta aiheutuneen vaihtosuhteen heikkenemisen seurauksena. Tuontihintojen noususta huolimatta kuluttajahintojen nousu jää vuonna 2005 yhteen prosenttiin ja jatkuu lähivuosinakin hitaana. Vuoden 2004 lopulla tehty palkkaratkaisu ulottuu vuoden 2007 syksyyn. Kotimaisia inflaatiouhkia ei ole näköpiirissä, jos työmarkkinakapeikot eivät pahene nykyisestään. Myös asuntojen kysyntä on kasvuaalueilla jatkunut vilkkaana ja asuntojen hinnat ovat nousseet yleistä hintakehitystä nopeammin. Suurimmat inflaatoriskit liittyvät kuitenkin euron kurssikehitykseen ja öljyn hintaan.

Sosiaaliturvarahastojen ylijäämän ansiosta julkinen talous on edelleen lähes 2 prosenttia ylijäämäinen suhteessa bruttokansantuotteeseen. Valtio ja kunnat ovat kuitenkin vuosina 2005–2006 lievästi alijäämäisiä. Valtion velkaa lyhennetään vuonna 2005 merkittävästi ja velka suhteessa bruttokansantuotteeseen alenee 40 prosenttiin. Myös julkisen sektorin EMU-velka alenee jonkin verran sekä tänä vuonna että vuonna 2006. Lähivuosina valtiontalous on lähellä tasapainoa tai hiukan alijäämäinen. Koko julkisen talouden ylijäämäisyys voi hiukan kasvaa.

1.2 Keskeiset haasteet keskipitkällä aikavälillä

Vaikka Suomen talouden tasapaino on kohtuullisen hyvä ja lyhyen ajan näkymät ovat varsin valoisat, pitemmän aikavälin kehitykseen liittyy riskejä. Suomen väestö ikääntyy nopeammin kuin muissa EU-maissa ja tästä aiheutuu työmarkkinoille ja julkiseen talouteen erilaisia jännitteitä. Ikääntyminen on suuri haaste erityisesti julkisen talouden kestäväälle rahoitukselle, kun eläke- ja hyvinvointipalvelujen menopaineet kasvavat, mutta työvoiman määrän vähentyessä kansantuotteen sekä veropohjan kasvu hidastuvat. Tuottavuuden kasvu on ollut keskimäärin nopeaa, mutta suuressa osassa kansantaloutta kuitenkin hidasta.

Työvoiman vähenemistä voidaan hidastaa lähinnä pidentämällä työuria ja parantamalla työelämän vetovoimaa. Lisäksi työikäisen väestön vähenemistä voidaan kompensoida aktiivisella maahanmuuttopolitiikalla. Ongelmaa sillä ei kuitenkaan pystytä poistamaan, ainoastaan lievittämään. Talouspolitiikan suurin haaste onkin työllisyysasteen ja tuottavuuden nostaminen. Työpanoksen niukentuessa entistä tärkeämmäksi tulee sen ja muiden voimavarojen kohdentuminen mahdollisimman tuottavasti.

Toinen keskeinen haaste liittyy kansainvälisen työnjaon ja kilpailuympäristön nopeaan muutokseen avoimessa maailmantaloudessa. Kilpailuympäristön nopeaan muutokseen sopeutuminen edellyttää hyvin toimivia hyödyke-, rahoitus- ja työmarkkinoita. Sopeutumista voidaan edistää erilaisin julkisen vallan toimenpitein. Suomen sijainti ja markkinoiden pienuus ovat lisähaaste kilpailukykyisen tuotanto- ja yritys rakenteen turvaamiseksi elinkeino- ja rakennepoliittisin uudistuksin. Tässä korostuu Suomen valitseman kehittämisstrategian mukaisesti erityisesti inhimillisen pääoman kasvattaminen, innovaatiot ja niiden laaja-alainen hyödyntäminen.

1.2.1 Julkisen talouden kestävyys

Ponnistelut julkisen talouden tervehdyttämiseksi 1990-luvun alun laman jäljiltä ovat tuottaneet tulosta. Vuoden 1993 yli 7 prosentin julkisen talouden alijäämä on vaihtunut ylijäämäksi. Valtio on kurinalaisella finanssipolitiikallaan vähentänyt velkaantuneisuuttaan ja siten korkomenojaan. Pitemmällä aikavälillä julkisen talouden kestävyys turvaaminen edellyttää kuitenkin työllisyysasteen kohoamista, tuottavuuden kasvun vauhdittamista ja päätettyjen julkisten menojen kasvua hillitsevien eläke- ja muiden uudistusten toteutumista vähintään toivotulla tavalla.

Julkisen sektorin ylijäämä on viime vuosien vaisun talouskehityksen ja talouskasvun ja työllisyyden edellytyksiä parantavien veronkevennysten myötä pienentynyt. Ylijäämä on enää sosiaaliturvarahastojen varassa, kun valtio ja kunnat ovat kääntyneet alijäämäi-

siksi. Niiden yhteenlasketun alijäämän arvioidaan vuonna 2006 nousevan noin 1 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen. Lähivuosien haasteena on palauttaa valtiontalous selvästi ylijäämäiseksi ja kuntien talous tasapainoon.

Taloudellinen lähtökohtatilanne varauduttaessa väestön ikääntymisestä aiheutuviin menopaineisiin on heikentynyt selvästi aiemmin arvioidusta. Tämä korostaa julkisten menojen hillinnän tarvetta sekä markkinoiden toimivuutta ja julkista taloutta vahvistavien rakenteellisten toimien merkitystä. Kestävällä pohjalla oleva valtiontalous on tarpeen myös sen turvaamiseksi, että hallituksella on kaikissa olosuhteissa käytettävissään riittävä finanssipoliittinen liikkumavara.

Suurin kasvupaine on eläke- sekä terveydenhoito- ja hoivapalvelumenoissa. Näiden menojen yhteenlasketun osuuden suhteessa bruttokansantuotteeseen arvioidaan ikärakenteen muutoksen seurauksena lisääntyvän vuoteen 2030 mennessä 6 prosenttiyksiköllä. Nuorten ikäluokkien pienentymisestä aiheutuvat menosäästöt jäänevät melko vähäisiksi.

Väestön ikärakenteen muutos lisää julkisten palvelujen tarvetta ja aiheuttaa pidemmällä aikavälillä mittavia julkisten menojen kasvupaineita. Ilman uudistuksia julkinen sektori muuttuu pysyvästi alijäämäiseksi ja velkaantuminen kiihtyy. Jos näitä menopaineita vastaava osa niukkenevista työvoimavaroista kanavoituu julkisiin palveluihin, mahdollisuudet saada ammattitaitoista, koulutettua työvoimaa yksityiselle sektorille ja julkisen sektorin muihin tehtäviin heikkenevät.

Tasapainon ylläpitämiseen on periaatteessa kolme keinoa: julkisen vallan vastuulla olevan palveluvalikoiman ja palvelujen määrän sopeuttaminen voimavaroihin, kustannusten siirtäminen käyttäjille ja tuottavuuden lisääminen. Nähtävissä olevaa menojen kasvupainetta ei kansainvälisen verokilpailun takia pystytä rahoittamaan verotusta kiristämällä. Veroasteen nousu heikentäisi talouskasvua, joka jo väestön ikääntymisen seurauksena hidastuu valtiovarainministeriön arvion mukaan pitkällä aikavälillä 1,5 prosenttiin vuodessa. Työvoiman supistuessa talouskasvu ja julkisten menojen rahoituspohja ovat entistä enemmän tuottavuuden kasvun varassa.

1.2.2 Kilpailukyvyyn parantaminen ja tuottavuuden kohottaminen

Globalisaation oloissa maan talouskehitykseen ja työllisyyteen vaikuttaa ratkaisevasti kansainvälinen kilpailukyky, joka säilyy vain tuotantorakenteen uudistuessa ja tuottavuuden kasvaessa. Tietovaltaisen, korkeaa osaamista edellyttävän tuotannon osuus on kasvanut ripeästi Suomen teollisuudessa. Samalla kuitenkin tuottavuuden taso- ja kasvuerot toimialojen välillä ovat kasvaneet. Etenkin useilla palvelualoilla tuottavuuden kehitys on ollut epätydyttävää.

Palvelujen merkitys taloudellisen kasvun moottorina ja työpaikkojen tarjoajana on tulevaisuudessa Suomen kaltaisissa kehittyneissä talouksissa keskeinen. Samalla globaali kilpailu tiivistyy myös palvelualoilla. Kilpailukyvn turvaaminen edellyttää t&k-investoinneista ja innovaatioista saatavien tehokkuushyötyjen laajentamista palvelusektorille, mutta myös yleisempää palvelumarkkinoiden toiminnan kehittämistä.

Suomen panostus tutkimus- ja kehittämistoimintaan ylitti viime vuosikymmenen lopussa Lissabonin strategian 3 prosentin kansantuoteosuustavoitteen ja on saavuttanut 3,5 prosentin osuuden. Suuret panostukset eivät kuitenkaan näy riittävän laajasti uusina innovaatioina, yrityksinä, työpaikkoina tai viennin kasvuna. Innovaatiot ja hyvä tuottavuuskasvu ovat keskittyneet teollisuuteen, kun taas työvoiman pääosan työllistävässä palvelusektorissa tuottavuuden taso on jäänyt vaatimattomaksi. Suurena haasteena on kohottaa tutkimukseen ja kehittämiseen suunnattujen investointien vaikuttavuutta koko kansantalouden innovaatiokykyyn ja tuottavuuteen samalla kun tutkimuspanostuksia edelleen lisätään.

Osaamisen tason ja tuottavuuden laaja-alainen kohottaminen globaalin kilpailun ja nopean teknologisen kehityksen oloissa asettaa uudistuspaineita koko innovaatio- ja koulutusjärjestelmälle sekä työelämän kehittämislle. Suomessa on pystytty kansainvälisesti vertaillen keskimääräisin panostuksin antamaan hyvä yleissivistävä perusopetus kaikille suomalaisille. Suomessa on myös hyvä taide- ja kulttuuripalveluiden infrastruktuuri ja rikas kulttuuriperintö, jotka tukevat yksilöiden kasvua luovuuteen. Koulutusjärjestelmän haasteena on sopeutuminen pieneneviin nuorisoioluokkiin, mikä edellyttää koulutusverkoston jatkuvaa arviointia. Myös koulutusjärjestelmän kytkeytymistä muuhun innovaatiojärjestelmään ja yhteyksiä työelämän muutoksiin on koko ajan vahvistettava.

Talouden ja työllisyyden kasvu riippuu merkittävästi uusien yritysten kasvusta sekä jo olemassa olevien yritysten uusiutumisesta. Suomessa liian suuri osa yrityksistä syntyy ja myös kuolee mikroyrityksinä, vain harvat kasvavat keskisuuriksi tai suuriksi. Yrittäjyys ei houkuttele nuoria ja koetut kannusteet suhteessa yrittäjätoiminnan riskeihin rajoittavat varsinkin innovatiivisten liikeideoiden muuttumista voimakkaaseen kasvuun tähtääviksi yrityksiksi. Yrittäjyuden kannustimien vahvistaminen ja kilpailuympäristön kehittäminen kasvuyrittäjyyttä tukevaksi on keskeinen haaste.

Suomen keskimääräinen menestys reaali-palkkavertailuissa näyttää olevan ristiriidassa sen kanssa, että Suomi on maailman kärkeä kilpailukykyvertailuissa. Eräs selitys tälle on Suomen korkea hintataso. Kulutushinnat ovat lähes neljänneksen korkeammat kuin EU-maissa keskimäärin, joskin hintaero vaihtelee hyödykeryhmittäin. Kilpailuympäristö vaikuttaa kulutuksen hintatasoon ja siten kansalaisten reaaliiseen ostovoimaan. Toimiva kilpailu on myös yksityisen innovaatiotoiminnan käyttövoima. Suomessa puutteellinen kilpailu on ongelma etenkin eräillä palvelualoilla ja rakentamisessa.

Nopeat, monipuoliset ja suorituskykyiset viestintäyhteydet ovat osaamiseen perustuvan talouden, yritystoiminnan tehokkuuden ja uudistumisen sekä innovaatiojärjestelmän kehityksen keskeinen edellytys. Tieto- ja viestintäyhteyksien suorituskyvyn vahvistami-

sen ja saavutettavuuden parantamisen ohella on tärkeää löytää innovatiivisia keinoja hyödyntää nopeita yhteyksiä kilpailuetua tuottavilla tavoilla.

Talouselämän tietovirtojen siirtyminen kasvavassa määrin tietoverkkoihin ei ole vähentänyt fyysisten liikenneyhteyksien tarvetta. Toimitusnopeuden ja -varmuuden korostuessa kilpailutekijänä, toimivan logistiikan merkitys ja vaatimukset myös fyysisten liikenneyhteyksien laadulle kasvavat koko ajan. Tieto- ja viestintäteknologiaa voidaan hyödyntää myös liikenneyhteyksien ja logistiikan toimivuuden parantamisessa.

Globalisaation ja teknisen kehityksen ohella ympäristönäkökohdat vaikuttavat entistä enemmän voimavarojen kohdentumiseen. Resurssien tehokas ja luonnonvaroja ja ympäristöä säästävä käyttö on kestävä kehityksen perusedellytys. Kansantalouden korkeasta energiantensiivisyydestä johtuen Suomelle tärkeitä ovat energiasektorin ratkaisut. Suomen energiahuoltoa on vuosikymmenien ajan kehitetty kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti vähentämällä riippuvuutta fossiilisista polttoaineista, parantamalla energiatehokkuutta ja lisäämällä uusiutuvien energialähteiden käyttöä. Jatkossa haasteena ei ole vain sopeutua EU:n ympäristötavoitteisiin niin, ettei kansallinen kilpailukyky heikkene, vaan myös hyödyntää ne uuden liiketoiminnan mahdollisuudet, joita ympäristötavoitteiden toteuttaminen tuo mukanaan.

1.2.3 Työmarkkinoiden toimivuus

Ikärakenteen muutokseen liittyvät haasteet näkyvät Suomessa ensimmäisenä työmarkkinoilla. Työvoiman tarjonta alkaa supistua jo lähivuosina. Mikäli työmarkkinoiden toimivuutta ei onnistuta parantamaan ja työttömien työpanosta käyttämään hyväksi, työvoiman saatavuus vaikeutuu siinä määrin, että talouden kasvumahdollisuudet kaventuvat samalla kun rakennetyöttömyys säilyy laajana. Avoimien työpaikkojen määrä on viime aikoina kasvanut ja suhteessa työvoimaan niitä on lähes saman verran kuin 1980-luvun lopussa, jolloin työttömyysaste oli alle puolet nykyisestä.

Työmarkkinoihin kohdistuu monenlaisia paineita. Yhtäältä tulisi lisätä työvoiman tarjontaa, mutta samanaikaisesti pitäisi alentaa laajaa rakenteellista työttömyyttä ja huolehtia siitä, että työmarkkinoiden kysyntä ja tarjonta kohtaavat tehokkaasti. Vaikka rakenteellinen työttömyys on laskenut hiukan muuta työttömyyttä nopeammin, ns. vaikeasti työllistyviä on työttömien ja toimenpiteillä sijoitettujen yhteismäärästä edelleen 45 prosenttia.

Pitkällä aikavälillä keskeinen haaste on osaavan työvoiman saannin turvaaminen. Suomen väestön ikääntyminen on nopeampaa kuin muissa EU-maissa ja työikäisen (15-64-vuotiaat) väestön määrä alkaa vähentyä jo muutaman vuoden kuluttua. Tätä taustaa vasten Suomen hallituksen asettamat työllisyysasteen kohottamistavoitteet ovat kunnianhimoiset.

set. Vuoden 2007 kevääseen mennessä työllisten määrän tulisi olla 100 000 henkilöä suurempi kuin keväällä 2003. Työllisyysaste olisi tällöin noin 70 prosenttia, mikä vastaa Lisabon-ohjelmassa koko EU:lle asetettua tavoitetta vuodelle 2010.

Työllisten määrä aleni Suomessa hiukan vuosina 2002-2003, mutta vuoden 2004 puolivälin jälkeen työllisten määrä on kasvanut selvästi. Vuonna 2005 työllisyysasteen arvioidaan nousevan 68 prosenttiin. Vuoden 2007 työllisyystavoite saavutetaan, jos työllisyyden kasvu jatkuu nykyistä vauhtia. Tuotannon kasvun viimeaikainen hidastuminen heijastunee kuitenkin viiveellä myös työllisyyden kasvuun. Työllisyysasteen nostaminen on ikääntyvän väestön oloissa entistä vaativampi tavoite. Sen saavuttaminen edellyttää työurien pidentämistä sekä alku- että loppupäässä ja nykyistä laajempaa työperusteista maahanmuuttoa. Entistä enemmän huomiota on kiinnitettävä opintojen edistämiseen, koulutuksen ja tutkintojen työelämävastaavuuteen, työvoima- ja osaamistarpeiden ennakointiin sekä ura- ja rekrytointipalvelujen kehittämiseen.

Lähi vuosien haasteet liittyvät etenkin työttömyyden alentamiseen. Rakenteellisen työttömyyden taustalla on useita tekijöitä. Osittain kysymys on siitä, että puutteellisen tai vanhentuneen ammattitaidon omaavien on vaikea löytää osaamistaan ja tuottavuuttaan vastaavaa työtä. Suomessa vähän koulutettujen työttömyys on korkeampi, mutta hyvin koulutettujen matalampi kuin EU-maissa keskimäärin. Pitkittyvä työttömyys heikentää myös työkykyä, minkä vuoksi työttömien työkyvyn ylläpitämiseen ja parantamiseen on etsittävä uusia keinoja.

Osittain rakenteellinen työttömyys kuvaa työvoiman kysynnän ja tarjonnan alueellisen ja ammatillisen sopeutumisen ongelmia. Työvoiman irtisanomiset voivat globaalin kilpailun ja tuotannon uudelleen sijoittelun seurauksena olla paikallisesti suuria, kun taas avoimia työpaikkoja syntyy tasaisesti eri puolilla taloutta. Uuden työpaikan nopea saaminen edellyttäisi uudelleen koulutusta tai alueellista liikkuvuutta. Aikuiskoulutuksen toimivuudelle, asuntomarkkinoille sekä työ- ja perhe-elämän yhteensovittamiselle asetetaan suuria vaatimuksia, jotta työmarkkinaliikkuvuus olisi riittävää. Työkyvyn ja työviihtyvyyden edistäminen kulttuurin, liikunnan ja vapaa-ajan palvelutarjonnan keinoin tulevat myös entistä keskeisemmiksi.

1.2.4 Komission arvio Suomen keskeisistä haasteista

Euroopan komission Suomelle viime vuosina kohdistamat suositukset koskevat myös edellä tarkasteltuja haasteita. Komission talouspolitiikan laajoista suuntaviivoista vuosille 2003-2005 antaman lausunnon mukaan Suomeen kohdistuvat suurimmat haasteet ovat korkean rakennetyöttömyyden alentaminen ja ikääntyvien työllisyysasteen kohottaminen sekä kilpailun edistäminen eräillä aloilla ja julkisen sektorin tehostaminen. Haasteisiin vastaamiseksi Suomen tulisi:

- varmistaa työnteon kannattavuus vero- ja etuusjärjestelmän uudistuksia jatkamalla,
- varmistaa, että palkkakehitys heijastaa tuottavuutta vähän koulutettujen työllistymismahdollisuuksien parantamiseksi,
- tehostaa kilpailua verkostotoimialoilla ja kotimarkkinasektorin palveluissa,
- parantaa julkisen toiminnan tehokkuutta,
- parantaa julkisen sektorin menokontrollia.

Suomen vuoden 2004 työllisyysohjelmaan komissio kohdistaa osin samoja suosituksia. Suomen tulisi:

- vähentää pienipalkkaisten välillisiä työvoimakustannuksia huolehtien kuitenkin terveen julkisen talouden ylläpitämisestä,
- seurata aktiivisen työvoimapolitiikan viimeaikaisten uudistusten vaikutusta rakennetyöttömyyteen ja alueellisiin eroihin ja ryhtyä erityistoimiin, joilla helpotetaan muita heikommassa asemassa olevien nuorten, vammaisten ja maahanmuuttajien aktivointia ja integrointia,
- jatkaa vero- ja etuusjärjestelmän uudistamista työttömyysloukkujen poistamiseksi,
- parantaa aktiivisena ikääntymisen valtakunnallisen strategian jatkotoimina työoloja, kannustimia ja koulutuksen järjestämistä heikosti koulutetuille ja ikääntyneille työntekijöille,
- vähentää koulunkäynnin ennen aikaista lopettamista ja lisätä heikosti koulutettujen koulutusta.

Lähivuosien keskeiset haasteet muodostavat perustan kansallisen toimenpideohjelman painoalueiden valinnalle.

1.3 Ohjelman painopisteet

Suomen hallitus on pyrkinyt vastaamaan edellä tarkasteltuihin haasteisiin pitkäjänteisellä ja johdonmukaisella politiikalla, jolla tuetaan työllisyysasteen kestävää nousua ja tuottavuuden kasvun voimistumista. Talouspolitiikan ennustettavuutta ja finanssipolitiikan kestävyyttä korostava linja on yhdistynyt yritysten kilpailukykyä parantaviin ja työllistämismahdollisuuksia lisääviin vero- ja muihin ratkaisuihin. Näillä on samalla tuettu pitkäaikaisia tulosopimuksia ja vakaata työmarkkinakehitystä. Koulutus-, tutkimus- ja työvoimapolitiikkaan on panostettu yhä enemmän voimavaroja. Hallituksen tavoitteista ja viime aikaisista toimenpiteistä saa hyvän kuvan liitteessä 1 olevasta taulukosta, jossa esitetään yhteenveto Suomen tilanteesta kunkin yhdennetyn suuntaviivan osalta.

Tämän toimenpideohjelman prioriteettien valinnalla painotetaan ja terävöitetään hallituksen ohjelmassaan tai muissa yhteyksissä esittämiä linjauksia. Painoalueiden keskinäinen synergia korostaa ohjelman kokonaisuutta. Esimerkiksi finanssipolitiikan kurin-

alaisuuden korostaminen antaa yksityiselle sektorille varmuuden maltillisen verolinjan jatkumisesta, mutta sallii samalla työllisyyden kannalta tärkeän työnverotuksen keventämisen jatkamisen sekä panostamisen tutkimukseen ja kehittämistoimiin.

Yhdennetyt suuntaviivat tiivistävät aikaisemmin talouspolitiikan laajoissa suuntaviivoissa ja työllisyyden suuntaviivoissa käsitellyt asiat 24 kokonaisuuteen. Suomen uudistusohjelmassa on 11 painoaluetta, joista jokainen ainakin sivuaa useampaa suuntaviivaa. Lisäksi samaa suuntaviivaa voidaan tarkastella useammalla painoalueella. Komission ohjeen mukaisella ryhmittelyllä Suomen ohjelman painoalueet ovat:

Makropolitiikka: talouden vakaus ja julkisen talouden kestävyys

1. Ikääntymiseen varautuminen (erityisesti suuntaviiva 2)
2. Julkisten menojen hillintä (erityisesti suuntaviivat 1, 3 ja 6)
3. Hyvinvointipalvelujen turvaaminen ja julkisen talouden tuottavuus (suuntaviiva 3)

Mikropolitiikka: kilpailukykyä ja tuottavuutta edistävät rakenneuudistukset

4. Osaaminen ja innovaatiot (suuntaviivat 7, 8 ja 9)
5. Yrittäjyyden edistäminen (suuntaviiva 15)
6. Markkinoiden toiminnan ja kilpailullisuuden parantaminen (suuntaviivat 13 ja 14)
7. Tieto-, viestintä- ja liikenneyhteyksien parantaminen (etenkin suuntaviiva 9)
8. Rakennemuutosta ja kestävästä kehitystä tukeva energia- ja ilmastopolitiikka (suuntaviiva 11)

Työllisyyspolitiikka: työllisyysasteen nostaminen ja työmarkkinoiden toiminnan parantaminen

9. Työurien pidentäminen (suuntaviivat 18, 21 ja 23)
10. Vero- ja etuusjärjestelmien sekä palkanmuodostuksen kannustinvaikutusten parantaminen (suuntaviivat 4, 5 ja 22)
11. Työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaannon parantaminen (suuntaviivat 19, 20 ja 24)

Tavoitteiden mukaiseen kehitykseen pyrittäessä on otettu huomioon sekä kansalliset toimet että mahdollisuus käyttää EU:n rakennerahastojen varoja. Prioriteetit ja niihin sisältyvät toimenpiteet vastaavat hyvin myös EU-komission Suomelle osoittamia suosituksia sekä talouspolitiikan laajoista suuntaviivoista vuosille 2003–2005 että vuoden 2004 kansallisesta työllisyysohjelmasta.

Suomen uudistusohjelmassa korostuvat toimenpiteet, joilla voidaan alentaa rakenteellista työttömyyttä, pidentää työuria ja lisätä koulutetun työvoiman tarjontaa (prioriteetit 9–11). Nämä ovat komission keskeiset suositukset Suomelle. Julkisen toiminnan tehokkuuden parantaminen (prioriteetti 3) ja kilpailun edistäminen (prioriteetti 6) sisältyvät myös komission suosituksiin ja kuuluvat Suomen kansallisen ohjelman painoalueisiin. Suomen kansainvälinen kilpailukyky, kasvu ja työllisyys perustuvat korkeatasoiseen koulutukseen

ja tutkimukseen, luovuuteen sekä modernin tieto- ja viestintätekniikan hyödyntämiseen (prioriteetit 4 ja 7). Näitä on ensisijaisen tärkeää kehittää edelleen ja ne kuuluvat keskeisesti Suomen toimenpideohjelmaan.

1.4 Muiden suuntaviivojen huomioon ottaminen

Valitut painoalueet kattavat suuren osan yhdenmetyistä suuntaviivoista. Näiltä osin suuntaviivoja tarkastellaan yksityiskohtaisemmin luvussa 2. Liitteessä 1 on esitetty tiivis yhteenveto nykytilasta, tavoitteista ja toimenpiteistä kaikkien suuntaviivojen osalta. Seuraavassa kommentoidaan sellaisia suuntaviivoja, jotka eivät tule riittävästi käsitellyiksi prioriteettien yhteydessä.

Suomen ohjelman painoalueiden valinnalla pyritään suuntaviivan 5 mukaisesti parantamaan finanssi-, rakenne- ja työvoimapolitiikan yhdensuuntaisuutta ja yhteensopivuutta. Samaan pyritään myös hallituksen käynnistämällä poikkihallinnollisilla politiikkaohjelmilla. Vakauteen ja ennakoitavuuteen tähtäävä finanssipolitiikka antaa tukea yritysten investointi- ja rekrytointipäätöksille ja pitää yllä kotitalouksien luottamusta. Kilpailullisuuden lisäämisellä ja muilla rakenneuudistuksilla pyritään vauhdittamaan etenkin palvelualojen kasvua ja työllistämiskykyä. Tämä suuntaviiva on siten mukana prioriteeteissa, vaikkei sitä erikseen korosteta.

Eräät yhdistetyistä suuntaviivoista tarkastelevat asioita koko EU-alueen näkökulmasta. Suomen prioriteetit tukevat myös näiden suuntaviivojen toteuttamista. Painoalueiden tavoitteiden saavuttaminen edistää suuntaviivan 6 tavoitetta dynamisesta ja hyvin toimivasta talous- ja rahaliitosta, johon Suomi on vahvasti sitoutunut. Mikrotaloudelliset prioriteetit kuvastavat pyrkimystä eurooppalaisen elinkeinorakenteen suhteellisten etujen vahvistamiseen suuntaviivan 10 mukaisesti. Suomi jatkaa voimakasta panostamista tietovaltaisen tuotantorakenteen kehittämiseen ja kiinnittää erityistä huomiota palvelumarkkinoiden kilpailullisuuden lisäämiseen, mitkä ovat keskeisiä tavoitteita myös EU-tasolla.

Suuntaviiva 12 käsittelee sisämarkkinoiden laajentamista ja syventämistä, missä kyse on sekä yhteisötason toimenpiteistä, kuten palveludirektiivin hyväksymisestä että kansallisista toimista. Suomi tukee komission hanketta palveludirektiiviksi eräin varaumin ja pyrkii omalta osaltaan lisäämään palvelusektorin kilpailullisuutta, kuten painoalueiden valintakin osoittaa. Suomessa ollaan myös uudistamassa julkisten hankintojen kilpailuttamista koskevia sääntöjä EU:n direktiivien ja EU-tuomioistuimen oikeuskäytännön voimaansaattamiseksi. Suomi on toiminut ripeästi EU-direktiivien kansallisessa täytäntöönpanossa ja on pysynyt EU:n asettamassa tavoitteessa.

Suomen tietoliikenne- ja sähkömarkkinat on avattu kilpailulle ja ovat suuntaviivan 16 mukaisesti tukemassa resurssien tehokasta käyttöä suosivia eurooppalaisia verkkoja. Kul-

jetusverkon TEN-ohjelma on EU-tasolla hyvin kunnianhimoinen suhteessa yhteisötason rahoitusmahdollisuuksiin. Ohjelmaan sisältyvästä Pohjolan kolmio-hankkeesta Suomesa työn alla ovat Turku-Helsinki -moottoritie, jonka rahoituksessa on sovellettu julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä, ja rautatieyhteys Helsingistä Lahteen.

Suuntaviivan 17 mukaisesti työllisyyspolitiikassa tulisi pyrkiä sekä täystyöllisyyteen, työn laadun ja tuottavuuden kohottamiseen että alueellisen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden vahvistamiseen. Suomen hallitus on asettanut työllisyysasteelle kunnianhimoiset tavoitteet, joiden saavuttaminen edellyttää työllisyyden kohoamista kaikissa sukupuoli- ja ikäryhmissä ja eri alueilla sekä työmarkkinoilta syrjäytymisen estämistä. Miesten ja naisten välisen tasa-arvon parantamisen rinnalla on viime vuosina korostunut myös eri ikäisten tasa-arvoinen kohtelu työmarkkinoilla. Erityistä huomiota on kiinnitetty yhtäältä nuorten, toisaalta ikääntyvien työmarkkina-aseman parantamiseen.

2 TOIMENPIDEOHJELMA KASVUN JA TYÖLLISYYDEN EDISTÄMISEKSI VUOSINA 2005-2008

2.1 Hallituksen talouspolitiikan keskeiset tavoitteet

Hallituksen päätavoitteena on kehittää hyvinvointiyhteiskuntaa vahvistamalla kasvua, yrittäjyyttä ja työllisyyttä sekä parantamalla peruspalveluja. Tavoitteen saavuttamisessa avainasemassa on uskottava, johdonmukainen ja aktiivinen talous- ja työllisyyspolitiikka, joka ylläpitää ja parantaa kuluttajien ja yritysten luottamusta Suomen talouden toimintaan ja turvaa hyvinvointiyhteiskunnan rahoituksen myös pitkällä aikavälillä.

Hallituksen talouspolitiikan keskeinen tavoite on työttömyyden vähentäminen ja työllisyyden lisääminen 100 000 henkilöllä hallituskauden aikana. Tällöin työllisyysaste kohotaisi noin 70 prosenttiin keväällä 2007. Työllisyystavoitteen saavuttaminen edellyttää talouspolitiikassa linjan jatkamista, joka edistää vakaata talouskasvua, parantaa hyödyke-, pääoma- ja työmarkkinoiden toimivuutta sekä turvaa kansainvälisesti kilpailukykyisen toimintaympäristön yritystoiminnalle.

Toinen keskeinen tavoite koskee valtiontalouden vakautta ja finanssipolitiikan pitkän ajan kestävyyttä. Hallitusohjelman mukaisesti hallituksen tavoitteena on, että valtiontalous on tavanomaisen talouskasvun oloissa vaalikauden lopulla kansantalouden tilinpidon käsittein mitattuna tasapainossa. Suhdanneluonteiset tai muutoin tilapäiset poikkeamat valtiontalouden tasapainoon tähtäävältä uralta voidaan sallia, mikäli ne eivät vaaranna valtion velan alenemista suhteessa bruttokansantuotteeseen.

Työllisyyden koheneminen ja valtiontalouden velkaantuneisuuden vähentäminen ovat keskeisiä talouspolitiikan tavoitteita, joilla pyritään varautumaan väestön ikääntymisestä ja talouden voimistuvasta kansainvälistymisestä aiheutuviin julkisen talouden meno- ja veropaineisiin.

Hallitus arvioi keväällä 2005 strategisten päätavoitteiden toteutumista ja linjasi kevääseen 2007 ulottuvan jäljellä olevan toimikautensa keskeisiksi tavoitteiksi talouden kasvupotentiaalin parantamisen, julkisen talouden tehokkuuden lisäämisen ja kaikkein vähäva-

raisimpien aseman parantamisen. Hallitus on myös sitoutunut jatkamaan työn verotuksen keventämistä ja näin tukemaan vuoden 2004 lopulla solmittua lähes 3-vuotista tulopoliittista kokonaisratkaisua.

Talouden kasvupotentiaalia vahvistetaan ennen kaikkea lisäämällä julkisia panostuksia tutkimukseen ja tuotekehitykseen sekä helpottamalla riskipääoman saantia yritysten varhaisen ja nopean kasvun vaiheessa. Hallitus uudistaa lisäksi koulutusta talouskasvun osaamisperustan vahvistamiseksi ja työvoiman tarjonnan turvaamiseksi.

Julkisen talouden tehokkuuden lisäämiseksi hallitus on käynnistänyt useita sekä valtion että kuntien toimintaan ja rahoitukseen kohdistuvia hankkeita. Kaikkein vähävaraisimpien aseman parantamiseen pyritään etenkin rakennetyöttömyyden vähentämiseen tähtäävillä toimenpiteillä sekä heikoimmassa asemassa oleviin kohdentuvilla täydentävillä palveluilla ja etuuksilla.

Suomessa uudistuspolitiikan keskeinen väline on hallituksen käynnistämä ohjelmajohtaminen. Neljällä politiikkaohjelmalla, jotka liittyvät työllisyyteen, yrittäjyyteen, tietoyhteiskuntaan ja kansalaisvaikuttamiseen hallitus pyrkii varmistamaan, että eri hallinnonaloilla käytettävissä olevat resurssit käytetään tehokkaasti, että toteutettavat toimenpiteet ovat mahdollisimman yhdensuuntaisia ja että eri hallinnonalojen yhteistyöstä saatavissa olevat edut käytetään täysimääräisesti hyödyksi hallitusohjelman keskeisten päämäärien edistämiseksi. Ohjelmajohtamiseen liittyy olennaisesti hallituksen strategia-asiakirjan laatiminen vuosittain. Strategia-asiakirjassa hallitus täsmentää hallitusohjelman toteuttamiseen tarvittavia toimia sekä politiikkaohjelmien että muiden keskeisten politiikkojen osalta.

2.2 Makropolitiikka: talouden vakaus ja julkisen talouden kestävyys

Julkisen talouden vakaus ja kestävyys edellyttää julkisten menojen kasvun hillintää, tuotavuuden kohottamista sekä talouden kasvupotentiaalin vahvistamista. Vakaa ja ennakoitavissa oleva toimintaympäristö tukee yritysten ja kotitalouksien päätöksentekoa. Hallitus on pyrkinyt tähän omassa toiminnassaan ja tukiessaan työllisyyttä ja kilpailukykyä edistävien palkkaratkaisujen syntymistä. Kestävyysvaatimukset korostuvat varauduttaessa ikääntymisen ja pienenevien ikäluokkien aiheuttamiin paineisiin julkiselle taloudelle.

Julkisen talouden tasapainon turvaaminen pidemmällä aikavälillä edellyttää tulonsiirtojen ja palvelujärjestelmien uudistamista toisiaan tukevasti sekä julkisen sektorin voimavarojen oikeaa mitoittamista ja tehtävien priorisointia. Voimavaroja on voitava siirtää tehtäväalueelta toiselle väestön ikärakenteen ja aluerakenteen muutosten ja palvelutarpeiden uusien priorisointien mukaisesti.

2.2.1 Ikääntymiseen varautuminen

Väestökehitys ja väestön ikääntyminen ovat olleet tiedossa jo pitkään. Vanhushuoltosuhte – 65 vuotta täyttäneiden määrä suhteessa työikäiseen väestöön – kaksinkertaistuu vuoteen 2030 mennessä ja on jo vuonna 2025 EU-maiden korkein. Työikäinen väestö alkaa supistua vuonna 2010, kun ensimmäinen suuri ikäluokka – vuonna 1945 syntyneet – täyttää 65 vuotta. Työvoima kääntyy laskuun jo tätä ennen, jos vanhimpien työntekijäikäryhmien työhön osallistuminen ei nouse merkittävästi.

Suomi on varautunut ja varautuu ikärakenteen muutokseen etenkin

- vähentämällä julkista velkaa,
- uudistamalla työeläkejärjestelmää,
- lisäämällä työeläkkeiden rahastointia ja parantamalla työeläkerahastojen sijoitusten tuottoa,
- käynnistämällä tuottavuuden toimenpideohjelman koko julkisen sektorin ja peruspalvelujen tuottavuuden kehittämiseksi,
- osaamista ja kilpailukykyä edistävällä koulutus-, tiede-, teknologia- ja innovaatiopolitiikalla,
- pyrkimällä korkeampaan työllisyysasteeseen.

Valtio on kurinalaisella finanssipolitiikalla vähentänyt velkaantuneisuuttaan ja siten korkomenojaan. Tällä tavoin on luotu tilaa väestön ikääntymisestä aiheutuvalla menoja kasvulle. Julkisen talouden sulautettu bruttovelka oli 45,1 prosenttia suhteessa kokonaistuotantoon vuoden 2004 lopussa. Julkisen talouden rahoitus pohjaa on myös vahvistettu kasvua ja työllisyyttä tukevalla talouspolitiikalla.

Yksityisen sektorin työntekijöiden eläkkeitä alettiin rahastoida vuonna 1962, kuntien eläkkeitä vuonna 1988 ja valtion eläkkeitä vuonna 1990. Rahastoinnin ansiosta nousupaine eläkemaksuissa jää olennaisesti pienemmäksi kuin eläkemenossa. Työeläkerahastojen vuotuinen ylijäämä on lähes 3 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen ja työeläkevarojen markkina-arvo oli vuoden 2004 lopussa 58,7 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana on tehty useita eläkeuudistuksia, jotka vahvistavat merkittävästi eläkejärjestelmän rahoituksen kestävyyttä mm. kannustamalla pitempiin työuriin. Viimeksi toteutettu suuri eläkeuudistus tulee asteittain voimaan vuoden 2005 alusta lukien. Se myöhentää eläkkeelle siirtymistä yhdessä aiemmin toteutettujen uudistusten kanssa noin kolmella vuodella pitkällä aikavälillä. Uudistukseen sisältyy monia elementtejä, jotka vahvistavat julkisen talouden kestävyyttä. Näistä voidaan mainita mm. seuraavat:

- varhaiseläkejärjestelmien karsiminen sekä varhaiseläkkeiden ja työttömyysturvan (työttömyyseläkeputken) ehtojen tiukentaminen vähentävät mahdollisuuksia ja kannusteita siirtyä pois työelämästä ennenaikaisesti,

- korotettu eläkeoikeus ikääntyneille työntekijöille kannustaa pysymään työelämässä pitempään,
- elinaikakerroin, joka otetaan käyttöön vuodesta 2009 lähtien, sopeuttaa eläkekustannukset elinajan pitenemiseen,
- eläkkeiden lisärahoistointi vuoteen 2013 saakka vähentää eläkemaksun nousua pitkällä aikavälillä.

Vuoden 2005 alusta voimaan tulleeseen vanhuuseläkejärjestelmään sisältyy joustava 63-68-vuoden vanhuuseläkeikä korotettuine eläkekattumineen 63 ikävuodesta lähtien. Eläkeuudistuksen jälkeen jäi työttömyyseläkeputkeen, osa-aika-eläkkeisiin ja ei-tiukasti sairausperusteisiin työkyvyttömyyseläkkeisiin (60 vuotta täyttäneille) vielä työuran pidentämistä heikentäviä kannustimia. Hallitus seuraakin tarkoin eläkeuudistuksen tavoitteiden saavuttamista ja erityisesti sitä, miten ikääntyvien henkilöiden työttömyys ja eri varhaiseläkkeille siirtymiset kehittyvät.

Eläkkeiden osittaisesta rahastoinnista ja toteutetuista eläkeuudistuksista huolimatta eläkemaksuihin kohdistuva nousupaine on 1½ prosenttia suhteessa bruttokansantuotteen, mikä rajoittaa mm. kasvavien hoito- ja hoivapalvelujen rahoitusmahdollisuuksia. Eläkemaksujen nousupaineen pienentämiseksi ollaan parhaillaan valmistelemaan muutoksia eläkevarojen sijoitussäännöstöön tavoitteena sijoitusten tuottojen nostaminen pitkällä aikavälillä.

Väestön ikääntymisestä aiheutuva menojen kasvu voidaan rahoittaa kohtuullisella veroasteella vain jos verotuksen pohja on nykyistä vahvempi. Luvussa 2.2.3 tarkastellaan toimenpiteitä julkisen sektorin tuottavuuden kohottamiseksi ja luvussa 2.4 työllisyyden parantamiseksi tarvittavia toimia. Osaamista tukevaa koulutus-, tiede-, teknologia- ja innovaatiopolitiikkaa, jolla on tärkeä osa ikääntymiseen varautumisessa, käsitellään puolestaan luvussa 2.3.

Jo päätettyjen toimien vaikuttavuuden varmistaminen on ensisijaisen tärkeää. Hallitus on väestökehitystä, väestöpolitiikkaa ja ikärakenteen muutokseen varautumista koskevassa tulevaisuusselonteossaan² vuonna 2004 todennut, että jatkossa entistä suurempaa huomiota tulee kiinnittää nykyaikaiseen väestöpolitiikkaan (ml. työperusteisen maahanmuuton lisääminen sekä lapsiluvun kasvulle otollisten olosuhteiden luominen), eri ikäisten ihmisten toimintakyvyn ja terveyden edistämiseen, lasten ja nuorten kasvuolosuhteista huolehtimiseen, tulonsiirtojärjestelmiin, talouskasvun vauhdittamiseen, aluekehitykseen ja palveluiden turvaamiseen sekä ikääntyneiden voimavaroihin ja ikääntymisen luomiin mahdollisuuksiin.

² Hyvä yhteiskunta kaikenikäisille – Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko väestökehityksestä, väestöpolitiikasta ja ikärakenteen muutokseen varautumisesta. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 27/2004.

2.2.2 Julkisten menojen hillintä

Julkisen talouden vahvistaminen on välttämätöntä, jotta julkinen talous voi lähivuosikymmeninä selviytyä väestön ikääntymisen myötä kasvavista vastuistaan ilman kohtuutonta tulevien sukupolvien harteille tulevaa verorasituksen nousua. Tämä edellyttää maltillisista menolinjasta sekä valtion että kuntien taloudessa. Julkisen talouden ylijäämä on jäämässä pelkästään työeläkerahastojen varaan, sillä niin valtion kuin kuntienkin rahoitustilanne pysyy lähivuodet lievästi alijäämäisenä.

Kestävän ja uskottavan finanssipolitiikan edistämiseksi hallitus on sitoutunut uudistettuun kehysmenettelyyn, jossa noin $\frac{3}{4}$ valtion budjetin määrärahoista mitoitetaan koko vaalikautta sitovaan menokehykseen. Tavoite sisältyy hallitusohjelmaan ja siitä on tehty toukokuussa 2003 erillinen valtioneuvoston päätös, joka on annettu eduskunnalle selontekona. Vaalikauden kehys on ilmaistu vuoden 2004 hinta- ja kustannustasossa ja sitä tarkistetaan tarvittaessa teknisesti vastaamaan hinta- ja kustannustasomuutoksia sekä talousarvion rakenteessa tapahtuvia muutoksia. Kehyksen ulkopuolelle jäävät pääasiassa suhdanteiden tai rahoitusautomaatiikan mukaan muuttuvat menot sekä eräät muut menot, joiden sitominen kehykseen ei finanssipoliittisesti ole perusteltua.

Lisätalousarvioesitykset puolestaan sisällytetään kehyksiin. Hallitusohjelman mukaisena tavoitteena on, että valtiontalous on tavanomaisen talouskasvun oloissa vaalikauden lopulla kansantalouden tilinpidon käsittein mitattuna tasapainossa. Lisäksi hallitus lähtee siitä, että valtiontalouden alijäämä ei kansantalouden tilinpidon käsittein saa edes heikon talouskehityksen oloissa ylittää $\frac{2}{3}$ prosenttia bruttokansantuotteesta. Tällöin koko julkinen talous pysyisi tasapainossa tai lähellä tasapainoa. Nykynäkymin näin heikko talouskehitys ei ole todennäköistä lähivuosina.

Määrärahajakoa hallinnonaloittain tarkistetaan vuosittain valtiontalouden kehyspäätöksellä. Valtioneuvoston päättämä valtiontalouden kehys on seuraavan vuoden talousarvioehdotuksen valmisteluohje hallinnonalalle. Hallituksen talouspoliittisten tavoitteiden tukeminen ja vakaan kasvun turvaavan finanssipolitiikan jatkaminen ovat olleet taustalla myös vuosien 2006–2009 valtiontalouden kehysten valmistelussa. Lähtökohta on ollut pidättyvä menolinjaus, jossa kaikkien hallinnonalojen osalta noudatetaan säästäväisyyttä. Näin luodaan myös taloudellista liikkumatilaa poliittiselle päätöksenteolle.

Hallitus ehdottaa vuoden 2006 talousarvioesityksessään, että talousarvioesityksen kehykseen kuuluvat menot jäävät 232 milj. euroa vuoden 2006 kehysten alapuolelle. Tästä ns. jakamattomasta varauksesta on myöhemmin tarkoitus rahoittaa lisäbudjettitarpeet vuodelle 2006. Jakamaton varaus on lähes saman suuruinen kuin vastaavat menotarpeet aiempina vuosina. Tähän on päästy vuosille 2006–2009 tehtyyn kehyspäätökseen sisällytettyjen säästöjen ansiosta. Kokemukset uudistetusta kehysmenettelystä ovat hyviä.

Maltillinen menolinja koskee myös kuntasektoria. Kuntatalous tulee pysymään lähivuodet kireänä. Pidemmällä aikavälillä väestön ikääntyminen johtaa kasvaviin peruspal-

velujen kysyntä- ja rahoituspainaisiin. Kuntien väliset taloudelliset erot pysyvät suurina ja alijäämä on muodostunut pysyväksi yhä useammalle kunnalle. Talouden tasapainottaminen edellyttää kunnilta sellaisia palvelurakennetta ja tuottavuutta koskevia päätöksiä, joilla toimintamenojen kasvu voidaan pitää verotulojen ja valtionosuuksien kasvun asettamissa rajoissa. Hallitus antaa vuoden 2005 aikana esityksen kuntien alijäämän kattamista koskevan säännösten velvoittavuuden lisäämisestä.

Hallitusohjelman mukaan kuntien tehtävien ja velvoitteiden rahoituksen tasapainoa parannetaan hallituskauden kattavalla valtion ja kuntien välisellä peruspalveluohjelmalla ja siihen liittyvällä vuosittaisella peruspalvelubudjetilla, jotka laaditaan yhteistoiminnassa valtion ja kuntien edustajien kesken ja jotka hallitus hyväksyy. Peruspalveluohjelmassa arvioidaan kuntien tehtävistä ja muista velvoitteista aiheutuvat menot ja tulot kuntaryhmittäin sekä toimenpiteet niiden tasapainottamiseksi. Peruspalveluohjelma liitetään valtiontalouden kehyspäätökseen ja ohjelmaa tarkistetaan vuosittain kehysmenettelyn yhteydessä.

Olenaisena osana vuosia 2006–2009 koskevassa peruspalveluohjelmassa on kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmän uudistaminen, joka toteutetaan kahdessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa vuoden 2006 alusta tarkistetaan eräitä valtionosuusperusteita sekä tehdään välttämättömiä järjestelmän selkeyttä ja kannustavuutta parantavia muutoksia. Ensimmäiseen vaiheeseen kuuluu nykymuotoisen valtion ja kuntien välisen kustannustenjaon tarkistuksen korvaaminen lailla säädettävällä valtionosuusprosentin tarkistuksella. Tarkistuksessa otetaan huomioon peruspalvelujen kustannuskehitykseen vaikuttaneet tekijät, vallitseva valtion ja kuntien taloudellinen tilanne sekä tulevien vuosien näkymät ja haasteet. Kustannustenjaon tarkistus kytketään kiinteästi hallituskauden alussa laadittavaan peruspalveluohjelmaan ja vaalikauden menokehyksiin. Ensimmäinen uusimuotoinen tarkistus toteutetaan vuonna 2007 vuoden 2008 valtionosuuksiin. Samassa yhteydessä otetaan käyttöön uusimuotoinen indeksikorotus. Toisessa vaiheessa rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmän rakenteita varaudutaan uudistamaan siten, että järjestelmä yksinkertaistuu, lisää tuottavuutta ja kannustaa kuntien yhteistoiminnan lisäämiseen.

Julkisten menojen hillinnän kannalta merkittävä on myös hallituksen asettama kunta- ja palvelurakennehanke, jonka tavoitteena on turvata nykyisin kuntien vastuulla olevien palvelujen saatavuus ja niiden tuottaminen kustannustehokkaalla tavalla. Tätä hanketta selvitetään tarkemmin seuraavassa, julkisen sektorin tuottavuutta käsittelevässä luvussa.

2.2.3 Hyvinvointipalvelujen turvaaminen ja julkisen talouden tuottavuus

Suomen julkisen palvelutuotannon laatu, tuloksellisuus ja kustannusvaikuttavuus on arvioitu sekä kansainvälisissä vertailuissa että palveluiden käyttäjien mielipiteiden perusteella

hyviksi. Julkisen palvelutuotannon tuottavuus kuitenkin on laskenut tai pysynyt enintään ennallaan. Vaikka julkisten palvelujen tuottavuuden mittaamiseen liittyy ongelmia, tilasto- ja tutkimustiedot antavat kehityksestä samansuuntaisen kuvan. Lisäksi kuntien selvästi ennakoitua nopeammin kasvavat menot uhkaavat julkisen talouden tasapainoa.

Työmarkkinoille tulevat ikäluokat ovat eläkkeelle poistuvia pienempiä ja työvoiman kokonaismäärä kääntyy laskuun samaan aikaan, kun suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtyminen aiheuttaa rekrytointitarvetta kaikilla aloilla. Jos nykyiset palvelut ja ikärakenteen muutoksen takia tarvittava palvelujen lisäys tuotetaan tulevaisuudessakin nykyisessä laajuudessa julkisten organisaatioiden itsensä toimesta eikä tuottavuus lainkaan parane, julkinen sektori tarvitsisi palvelukseensa jo lähivuosina lähes joka toisen työmarkkinoille tulevan nuoren. Tällainen kehityskuva on koko kansantalouden kehityksen kannalta vaarallinen. Julkisten palvelujen ja hallinnon tuottavuuden parantaminen on tämän takia välttämätöntä.

2.2.3.1 Tuottavuuden toimenpideohjelma

Hallituksen lähtökohtana on julkisen sektorin vastuulla olevien palvelujen saatavuuden ja laadun turvaaminen myös tulevaisuudessa. Julkista sektoria kehitetään tästä lähtökohdasta mahdollisimman tehokkaaksi ja taloudelliseksi. Valtiovarainministeriön käynnistämän tuottavuuden toimenpideohjelman avulla julkisen sektorin tuottavuutta parannetaan muun muassa jatkamalla liikelaitostamisia, yhtiöittämisä ja palvelujen ostamista yksityiseltä ja kolmannelta sektorilta, uudistamalla palvelutuotannon rakenteita ja toimintatapoja, hyödyntämällä erikoistumisen ja suurempien kokonaisuuksien tuomia mittakaavaetuja, käyttämällä tehokkaammin tieto- ja viestintätekniikkaa sekä tehostamalla hankintatointa.

Valtiovarainministeriön arvion mukaan n. 35 000 henkilöä valtion kaikkiaan n. 124 000 työntekijästä siirtyy eläkkeelle tai muiden työnantajien palvelukseen vuoteen 2011 mennessä. Tämä tarjoaa mahdollisuuden kehittää työtehtäviä ja osaamista sekä toteuttaa suuriakin rakenne- ja toimintatapauudistuksia hyvää henkilöstöpolitiikkaa noudattaen. Toimenpiteet toteutetaan osana kehys- ja talousarviomenettelyä ja peruspalvelubudjettia ja -ohjelmaa.

Tuottavuuden toimenpideohjelman ensimmäisessä vaiheessa vuosina 2003-2004 ministeriöt laativat hallinnonalaansa koskevat tuottavuusohjelmat, joissa esitettiin tuottavuuden parantamistoimenpiteet ja niiden vaikutus henkilöstömäärään, menokehyksiin ja budjettiin. Kaikkien hallinnonalojen ja virastojen edellytetään tehostavan yleishallintoa, hankintatointa, tietotekniikan käyttöä ja tukipalveluja. Ministeriöiden tuottavuusohjelmiin sisältyi yhteensä yli 150 tuottavuutta parantavaa hanketta. Niiden toteuttaminen on käynnissä.

Tuottavuuden toimenpideohjelman toisessa vaiheessa ministeriöt laativat tarkistetut tuottavuusohjelmat vuosille 2005-2007, joihin sisällytettävien toiminnallisten ja rakenteellisten muutosten avulla saavutetaan 17 500 henkilön työpanosta vastaava tuottavuuden nousu vuoteen 2011 mennessä. Toimintaa ja rakenteita pitää uudistaa ja tuottavuutta lisätä niin, että keskimäärin vain joka toinen luonnollisen poistuman kautta vapautuva vakanssi täytetään. Tämä tarkoittaa keskimäärin yli 2 prosentin vuotuista tuottavuuden kasvua.

Ministeriöiden sekä virastojen ja laitosten talous- ja henkilöstöhallinnon palveluja tehostetaan yhtenäistämällä toimintatapoja ja kokoamalla palveluja perustettaviin palvelukeskuksiin. Valtion talous- ja henkilöstöhallinnon ensimmäiset palvelukeskukset on perustettu tai perustetaan vuonna 2006 oikeusministeriön, sisäasiainministeriön ja valtiovarainministeriön hallinnonaloille. Näiden tehtävien tuottavuuden kasvutavoitteeksi on asetettu keskimäärin 40 prosenttia vuoteen 2009. Säästyneitä voimavaroja suunnataan ydintehtäviin. Hallitus on päättänyt, että kaikkien hallinnonalojen palvelukeskukset on perustettava viimeistään vuonna 2007 tai hallinnonalojen on hankittava palvelut jo olemassa olevilta keskuksilta.

Valtion hallinnon ja palvelujen tuottavuutta lisätään myös selkiyttämällä valtion IT-toiminnan ohjausta ja päätöksentekoa ja kokoamalla IT-palveluja. Tuottavuuden parantamista koskevat toimenpiteet sekä selvitykset siitä, miten toimenpiteet vähentävät henkilöstötarvetta, sisältyvät hallinnonaloittain laadittuihin tuottavuusohjelmiin. Hallitus sisällyttää keskeiset hallinnonaloittaiset tuottavuutta edistävät toimenpiteet vuosia 2007-2010 koskevaan kehyspäätökseen.

Julkishallinnon tuottavuutta ja palvelutarjontaa parannetaan myös kehittämällä voimakkaasti sähköistä asiointia ja sen vuorovaikutteisuutta sekä kehittämällä julkisen hallinnon sähköinen yhteispalvelu, joka otetaan asteittain käyttöön vuodesta 2006 alkaen. Kehitystä vauhditetaan myös muun muassa toteuttamalla julkishallinnon yhteisen sähköisen tunnistamisen ja maksamisen alusta sekä kehittämällä hallinnon suosituksia.

2.2.3.2 Kunta- ja palvelurakennemuutos

Suomessa on 432 kuntaa ja 231 kuntayhtymää, jotka vastaavat valtaosasta hyvinvointipalvelujen järjestämisestä ja tuottamisesta. Julkisen talouden tasapainovaatimukset ja pitkän aikavälin kestävyysvarmistaminen globalisoituvassa toimintaympäristössä asettavat suuria haasteita kuntien kiristyvälle rahoitukselle ja palvelujen laajalle järjestämisvastuulle. Maan sisäisen muuttoliikkeen vuoksi yhdyskuntarakenne tiivistyy ja väestön kasvu keskittyy ensisijaisesti harvoihin kasvukeskuksiin. Kuntien väliset taloudelliset ja väestön rakennetta koskevat erot kasvavat. Toimintaympäristön muutokset ja niihin vastaaminen edellyttävät merkittäviä uudistuksia palvelujen järjestämisessä, jotta niiden saatavuus ja laatu voidaan turvata tulevaisuudessa, kun väestön ikärakenne muuttuu ja kuntien menopaineet kasvavat.

Hallituksen päätökseen valtiontalouden kehyksistä vuosille 2006-2009 sisältyy linjaus ja toimeksianto toteuttaa kunta- ja palvelurakenneuudistus kuntien järjestämisvastuulla olevien peruspalvelujen (terveydenhuolto, sairaanhoito, sosiaalitoimi ja perusopetus) turvaamiseksi. Uudistuksen toteuttamiseksi hallitus asetti kunta- ja palvelurakenteen uudistushankkeen 11.5.2005. Hankkeen tavoitteena on, että nykyisin kuntien vastuulla olevat palvelut saavat riittävän vahvan rakenteellisen ja taloudellisen perustan niiden järjestämisen ja tuottamisen turvaamiseksi. Hankkeen käytännön toteutusta valmistelee sisäasiainministeriön johdolla toimiva kunta- ja palvelurakenneryhmä.

Ensi vaiheessa kunta- ja palvelurakenneryhmä arvioi palveluiden järjestämisvastuita vähintään vuoteen 2015 ulottuen saatavuuden ja laadun sekä tehokkuuden ja tuottavuuden näkökulmasta. Lisäksi hankkeen tehtävänä on valmistella keskeiset ja välttämättömät kuntien palveluiden järjestämiseen ja toteuttamiseen liittyvät lainsäädännölliset muutokset, jotka koskevat kuntien tehtäviä ja rahoitusta, kuntien palveluiden järjestämisen organisoimista, kuntien yhteistyötasoja ja yhteistyön toteuttamista sekä kuntajakoa ja kuntajajon muuttamista. Ryhmä laatii syksyllä 2005 esityksen hallitukselle hankkeen keskeisistä alueilla toteutettavista linjauksista.

Kunta- ja palvelurakenneryhmä valmistelee ehdotuksen kunnilta valtiolle siirrettävistä tehtävistä ja siirron vaikutuksista kuntien ja valtion välisiin taloudellisiin suhteisiin vuoden 2005 loppuun mennessä. Lisäksi ryhmä valmistelee palvelujen järjestämisvastuuseen ja tuottamistapaan liittyvät ehdotukset hallitukselle toukokuuhun 2006 mennessä. Hallitus päättää toukokuussa 2006 palveluiden tulevista rahoitus-, järjestämis- ja tuottamisrakenteista sekä linjaa kuntajakolain mahdolliset muutostarpeet. Hallituksen lainsäädännölliset linjaukset käsitellään eduskunnassa vuoden 2006 aikana ja niiden on tarkoitus astua voimaan vuoden 2007 alusta.

Hallituksen päätösten mukaan julkisen sektorin tuottavuutta pyritään nostamaan muilla muillakin toimilla. Kuntien tehtävien ja rahoituksen tasapainoa ja kehitystä arvioivaan peruspalveluohjelmaan on sisällytetty myös kuntien tuottamien peruspalvelujen tuottavuutta ja tuottavuuden parantamistoimia koskevia tarkasteluja. Hallitus on esittänyt valtionosuusjärjestelmän muuttamista siten, että se nykyistä paremmin tukee valtionosuuksilla rahoitettavan palvelutuotannon tuottavuuden kehittämistä. Muutosten on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2006 alusta. Kuntien yhdistymiseksi vuosina 2006-2009 annettavan valtion tuen ehtoja on muutettu niin, että kuntien yhdistymisen tulee edistää taloudellisuutta ja tehokkuutta. Vuoden 2005 alusta on tullut voimaan laki, jonka mukaan mm. kuntien talouden kannalta merkittävään kuntien yhteistoimintaan voidaan myöntää valtion rahoitusavustusta.

Myös hallituksen vuonna 2002 tekemän periaatepäätöksen pohjalta käynnistettyyn kansalliseen terveysohjelmaan ja sosiaalialan kehittämisohjelmaan (2004-2007) sisältyy tavoite aikaansaada mm. tietohallintoa ja toimintatapoja kehittämällä tuottavuuden lisäys, joka vapauttaa 200 milj. euroa/vuosi kohdennettavaksi terveydenhuollon kehittämiseen. Ensimmäiset laskelmat ja arviot viittaavat siihen, että tavoite näyttäisi toteutuvan.

Ohjelmien toteutus on käynnissä. Lisäksi terveystalvelujen tuottavuutta, tehokkuutta ja laatua koskevaa innovaatio- ja t&k-toimintaa tuetaan Sitran ja Tekesin käynnistämällä ohjelmilla.³

Erilaisten julkisen toiminnan tuottavuuden parantamiseen tähtäävien hankkeiden toteuttamisen ja tuottavuushyötyjen syntymisen kannalta on tärkeää, että henkilöstö hyväksyy ne. Hallitus on tehnyt päätöksen, että yhteistoimintaa julkisen sektorin ammattijärjestöjen kanssa kehitetään tuottavuutta lisäävien uudistusten toteuttamiseksi.

2.3 Mikropolitiikka: kilpailukykyä ja tuottavuutta edistävät rakenneuudistukset

Pitkällä aikavälillä talouden kasvu ei voi perustua työpanoksen kasvattamiselle, vaan kasvua on haettava tuottavuutta parantavista tekijöistä. Tuottavuus on globaalitaloudessa kansallisen kilpailukyvyn tärkein määrittäjä ja sitä voidaan tehokkaimmin kohottaa investoinneilla inhimilliseen pääomaan ja teknologiseen kehitykseen. Lisäksi tarvitaan kannustinjärjestelmä, joka ohjaa taloudenpitäjät hyödyntämään täysimääräisesti inhimillistä pääomaa ja teknologisen kehityksen antamia mahdollisuuksia. Teknologian ja osaamisen merkityksen kasvaessa kilpailukykytekijät ovat yhä enemmän hankittuja ja yrityskohtaisia. Kansainvälinen kilpailu tuotannosta ja työpaikoista on kiristynyt, mikä on johtanut maiden lisääntyvään kilpailuun osaavasta, korkeasti koulutetusta työvoimasta.

Kun kilpailu suorista sijoituksista ja työpaikoista kiihtyy, se puolestaan johtaa maiden välisen verokilpailun voimistumiseen. Suomessa vuonna 2005 toteutettu yritys- ja pääomatulojen verouudistus ja vuonna 2006 toteutuva varallisuusveron poisto ovat rakenteellisia toimenpiteitä, joilla on pyritty vastaamaan kiristyvään kansainväliseen verokilpailuun. Suotuisan toimintaympäristön luominen yrityksille on tärkeää Suomen tilanteessa, jossa yritysverotus perustuu laajaan veropohjaan. Pitemmällä aikavälillä yritysverouudistuksella on myös kiistattomia työllisyysvaikutuksia ja julkinen sektori hyötyy aikaisempaa kilpailukykyisemmästä verojärjestelmästä.

³ Suomen itsenäisyyden juhlarahasto **Sitra** on itsenäinen julkisoikeudellinen rahasto, jota eduskunta valvoo. Toiminnallaan Sitra pyrkii edistämään Suomen taloudellista hyvinvointia. Sitran toiminta rahoitetaan peruspääoman ja pääomasijoittamisen tuotoilla. Teknologian kehittämiskeskus **Tekes** rahoittaa ja aktivoi yritysten, yliopistojen, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten tutkimus- ja kehitysprojekteja. Tekes kuuluu kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalaan.

Viimeksi kuluneen vuosikymmenen ajan Suomen talouden rakennetta on uudistettu ja joustavuutta lisätty, mikä on parantanut talouden kestävyyttä. Hallituksen talous- ja työllisyysstrategian keskeinen elementti on talouden kasvupotentiaalin parantaminen. Strategian kulmakiviä on talouskasvun osaamisperustan vahvistaminen uudistamalla koulutusta sekä lisäämällä tutkimuksen ja tuotekehityksen voimavaroja ja parantamalla tutkimuksen ja sen tulosten taloudellista hyödyntämistä. Talouspoliittisilla toimilla on parannettu niin työmarkkinoiden kuin hyödyke- ja pääomamarkkinoiden toimivuutta ja tuettu kansainvälisesti kilpailukykyisen yritys ympäristön kehittymistä. Rakennetavoitteiden edistämiseen perustetut, yrittäjyyttä, tietoyhteiskuntaa ja työllisyyttä koskevat, poikkihallinnolliset politiikkaohjelmat ovat jo tuottaneet monella alueella konkreettisia tuloksia.

Hallituksen aloitteesta laaditaan vuoden 2005 loppuun mennessä uusi kokonaisvaltainen elinkeinopoliittinen strategia, joka perustuu Suomi maailmantaloudessa -selvityksen⁴ ja muiden tuoreiden kilpailukyky edellytyksiä luotaavien raporttien johtopäätöksiin. Strategialla pyritään yritysten toimintaympäristön parantamiseen. Sitä toteuttava elinkeinopoliittinen ohjelma rakentuu Lissabonin strategian mikrotaloudellisille uudistuksille.

Jo toteutetut toimet ja edessä olevat haasteet osoittavat, että kilpailukykyä parantavan rakennemuutoksen edistämiseksi Suomen on edelleen kehitettävä talouden innovaatiokykyä ja osaamisperustaa, löydettävä todellisia kannustimia yrittäjyydelle, edistettävä toimivaa kilpailua, ja tuettava resurssien tehokasta käyttöä. Nämä asiakokonaisuudet liittyvät kiinteästi toisiinsa ja luovat edellytykset ylläpitää tarvittavaa tuottavuuden kasvua.

2.3.1 Osaaminen ja innovaatiot⁵

Suomen innovaatiojärjestelmä on saanut hyvät arviot kansainvälisissä vertailuissa. Hyvin toiminut innovaatiojärjestelmä on ollut avaintekijä talouden rakennemuutoksen taustalla 1990-luvun alusta. Suomessa keskeinen haaste on parantaa innovaatiojärjestelmän kykyä siirtää uusi tieto ja osaaminen käytäntöön, koska suuret panostukset tutkimus- ja kehittämistoimintaan (3,5 %/BKT) eivät näy riittävästi uusina innovaatioina, yrityksinä, työpaikkoina tai viennin kasvuna. Erityisen tarpeellista on laajentaa innovaatiopolitiikka tuottavuudeltaan heikolle palvelusektorille. Yhtälailla tärkeää on palauttaa kilpailukyky teknisen huippututkimuksen alalla, jolla Suomi on uusimpien vertailujen valossa jäämässä jälkeen. Innovaatiojärjestelmän ongelmiksi koetaan teknologiakeskeisyys sekä puutteet käynnistysvaiheen ja alkavien yritysten osaamisessa ja rahoituksessa.

⁴ Osaava, avautuva ja uudistuva Suomi. Suomi maailmantaloudessa –selvityksen loppuraportti. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 19/2004. Tässä valtioneuvoston kanslian teettämässä selvityksessä hahmotellaan strategiaa Suomen menestymiseksi globaalikilpailussa.

⁵ Katso myös liite 2.

2.3.1.1 Tuet ja rahoitus

Tutkimus- ja kehityspanostusta on määrätietoisesti lisätty. Sen osuus bruttokansantuotteesta oli 3,5 prosenttia vuonna 2004. Pääosa panostuksen kasvusta on tullut yrityssectorilta, joka vastaa tällä hetkellä noin 70 prosentista rahoituksesta. Myös julkinen t&k-rahoitus on lisääntynyt. Sen bkt-osuus oli viime vuonna 1,04 prosenttia, mikä on kansainvälisesti erittäin korkeaa tasoa.

Julkista tutkimus- ja kehitysrahoitusta lisätään vuosittain 5-7 prosenttia tämän vuosikymmenen loppuun tavoitteena nostaa tutkimuksen bkt-osuus neljään prosenttiin. Lisärahoitus kohdistetaan erityisesti teknologisen kilpailukyvyn palauttamiseen ja huippututkimuksen edellytysten parantamiseen aloilla, jotka ovat kansantalouden kasvun ja tuottavuuskehityksen kannalta keskeisiä. Rahoituksella edistetään elinkeinorakenteen uudistumista ja innovatiivisen liiketoiminnan syntymistä mm. tukemalla liiketoimintaosaamisen vahvistamista, palveluinnovaatioiden kehittämistä, kasvuyrittäjyyttä sekä yritysten pääsyä kansainvälisille markkinoille.

Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan tutkimus- ja tuotekehitysmenojen lisäämisen ohella myös opetusministeriön hallinnonalan tutkimusvoimavaroja kasvatetaan. Lisäksi Suomen Akatemian (tiederahoituksen asiantuntijaorganisaatio) käyttöön luodaan uusi, nykyistä joustavampi rahoitusmalli. Tutkimusrahoituksen kehittämisen rinnalla panostetaan pitkäjänteisesti erityisesti aloittavien, innovatiivisten kasvuyritysten riskirahoitukseen ja yrityspalvelujen uudistamiseen. (ks. Liite 1, suuntaviivat 7-8).

Yrityksiä kannustetaan investoimaan tutkimus- ja kehitystyöhön tarjoamalla niille ehdoiltaan edullista julkista rahoitusta ja aktivoimalla potentiaalisia uusia asiakkaita käynnistämään tutkimus- ja kehittämishankkeita. Julkisen rahoituksen kohdistamista yritysten parhaille hankkeille kilpaillun rahoituksen avulla on pidetty Suomen oloissa innovaatiopolitiikan vaikuttavuuden kannalta tehokkaampana kuin verokannustimien käyttöä. Suomessa ei siksi suunnitella yritysten tutkimus- ja kehittämisinvestointeihin kohdistuvien verohelpotusten käyttöönottoa. Sen sijaan harkitaan alkaviin yrityksiin tehtävien ulkopuolisten pääomasijoitusten verokohtelun helpottamista, millä voitaisiin lisätä yrittäjyyden houkuttelevuutta.

2.3.1.2 Huippuosaaminen ja tutkimus

Kiristynvä globaali kilpailu osaavasta työvoimasta edellyttää uudenlaista osaamisen kehittämistä. Vaikka Suomessa on kansainvälisesti vertaillen hyvä koulutustaso, koulutusjärjestelmän rakenteellista kehittämistä on jatkettava, jotta pystytään entistä paremmin vastaamaan innovaatiopolitiikan tarpeisiin. Haasteena on tieteellisen ja ammatillisen huippuosaamisen kehittäminen mukaan lukien uudet sosiaaliset ja kulttuuriset taidot. Menes-

tyminen globaalissa kilpailussa edellyttää tutkimuksen laadun nostamista erikoistumalla ja muodostamalla kansainvälisesti kilpailukykyisiä osaamiskeskittymiä. Valtion tiede- ja teknologianeuvoston johdolla laaditaan 30.6.2006 mennessä kansallinen strategia kansainvälisesti kilpailukykyisten tieteen ja teknologian osaamiskeskittymien ja huippuyksiköiden synnyttämiseksi ja vahvistamiseksi.

Korkeakoulujen kehittämistoimet kohdistetaan niiden toiminnan vaikuttavuuden ja laadun parantamiseen. Yliopistot parantavat kansainvälistä kilpailukykyään erikoistumalla sekä panostamalla tutkimuksen laatuun, monitieteisyyteen ja kansainvälisesti korkeatasoiseen tutkijakuntaan. Ammattikorkeakoulut panostavat korkeatasoisen, alueiden työelämätarpeita vastaavan koulutuksen sekä niiden tehtävänä olevan soveltavan t&k-toiminnan kehittämiseen. Kansainvälistä koulutustarjontaa kehitetään lisäämällä vieraskielistä perus- ja tutkijankoulutusta Suomessa, tuottamalla myös muissa maissa toteutettavia koulutusohjelmia ja parantamalla ulkomaalaisille suunnattuja palveluja. Yliopistojen strategista johtamista ja hallintoa uudistetaan ottaen huomioon yliopiston tehtävien ja toimintaympäristön muutoksista johtuvat kasvavat vaatimukset. Tutkimuksen johtamisen koulutusta lisätään ja yliopistojen välistä yhteistyötä kehitetään. Näiden kehittämistoimien rinnalla yliopistojen perusrahoituksen lakisääteinen lisäysohjelma jatkuu vuoteen 2007.

Yliopistojen taloudellista toimivaltaa lisätään lainsäädäntötoimin kansallisen ja kansainvälisen huippuosaamisen ja verkottumisen edistämiseksi. Tähän liittyen on selvitetty mm. ETA-alueen ulkopuolelta tulevien opiskelijoiden opintojen maksullisuutta. Yritysten korkeakouluille tekemien, tutkimuksen rahoitukseen suunnattujen lahjoitusten verovapausrajan nostamista selvitetään myös. Kilpailtua rahoitusta lisätään korkeakoulujen uudistumisen ja erikoistumisen tukemiseksi sekä opetuksen ja tutkimuksen laadun nostamiseksi. Osakeomistusta vastaan tapahtuvaa immateriaalioikeuksien siirtomahdollisuutta korkeakouluilta yrityksille laajennetaan ja tehdään joustavammaksi lainsäädäntötoimin.

Hallituksen esitys laiksi korkeakoulueksinnöistä on annettu eduskunnalle. Lain tarkoituksena on tehostaa korkeakouluissa tehtyjen keksintöjen tunnistamista ja hyödyntämistä selkeyttämällä niihin liittyviä omistusoikeuskysymyksiä. Lisäksi lainsäädäntöä on muutettu niin, että yliopistojen perustamat osakeyhtiöt voivat toimia tutkimustulosten kaupallisina hyödyntäjinä entistä paremmin ja tehokkaammin.

Julkisen tutkimusjärjestelmän rakenteelliset kehittämistoimet, joista tehtiin periaatepäätös 7.4.2005 tukevat myös hallituksen työllisyys- ja tuottavuustavoitteiden saavuttamista. Niihin liittyy kokonaissuunnitelma valtion sektoritutkimuksen ja sen resurssien kohdentamiseksi yhteiskunnan muuttuneiden tarpeiden mukaan. Suunnitelma laaditaan syksyn 2005 kuluessa. Tavoitteena on, että valtion tutkimuslaitokset hankkivat nykyistä enemmän ulkoista tutkimusrahoitusta ja lisäävät sen osuutta toiminnassaan. Valtion teknillisen tutkimuskeskuksen roolia innovaatiopolitiikan toteuttajana vahvistetaan.

Vaikka Suomessa tutkimustyötä tekevien osuus kaikista työllisistä on EU-maiden korkein, tutkijoiden kansainvälinen liikkuvuus on kuitenkin vähäistä sekä yliopistoissa että valtion tutkimuslaitoksissa. Keinoja liikkuvuuden lisäämiseksi selvitetään parhaillaan

kahdessa opetusministeriön työryhmässä, joista toinen pohtii tutkijanuran edistämistä ja toinen tutkijakoulutuksen kehittämistä. Lisäksi Suomen Akatemia selvittää mahdollisuuksia lisätä yliopistojen ja yritysten välistä tutkijaliikkuvuutta. Huippututkijoiden rekrytoimiseksi perustetaan määräaikaista huipputason tutkimus- ja opetustoimia ulkomaille tutkijoille.

Ammattiosaamisen ja ammatillisen huippuosaamisen kehittämisessä on oleellista Kööpenhaminan prosessin toimenpiteiden edistäminen. Prosessin tavoitteena on vahvistaa ammatillista koulutusta Euroopan unionin alueella parantamalla koulutuksen laatua, lisäämällä sen vetovoimaisuutta sekä edistämällä ammatillisessa koulutuksessa olevien ja ammatillisen tutkinnon suorittaneiden liikkuvuutta.

2.3.1.3 Innovaatio-organisaatiot

Innovaatiopolitiikan parissa toimii Suomessa ministeriöiden, julkisten tutkimusyksiköiden ja yritysten lisäksi myös muita julkisia ja yksityisiä toimijoita sekä näiden yhteisorganisaatioita. Innovaatiopolitiikkaa tehostetaan tiivistämällä yhteistyötä ja lisäämällä toimijoiden vuorovaikutusta. Pääallekkäisyyksiä karsitaan ja muodostetaan riittävän toimintakykyisiä yksiköitä. Kokonaisuuden yhtenäisempi ja tehokkaampi toiminta vaatii elinkeino- ja innovaatiopolitiikan toimenpiteiden laajaa koordinaatiota eri hallinnonalojen välillä.

Parempaahan yhteistoimintaan pyritään kehittämällä strategiaprosesseja, joilla alueellinen ja paikallinen innovaatiopolitiikka ja kansallinen innovaatiopolitiikka saadaan paremmin tukemaan toisiaan. Julkisten innovaatiopalvelujen saatavuuden ja tehokkuuden parantamiseksi otetaan käyttöön niitä tuottavien organisaatioiden yhteisiä palvelumalleja. Innovaatiotoiminnan välittäjäorganisaatiot (teknologiakeskukset, hautomot, paikalliset kehitysyhtiöt) tiivistävät keskinäistä yhteistyötään ja verkottumistaan julkisten tutkimusorganisaatioiden kanssa. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut päivittävät laatimiaan yhteisiä strategioita, joilla selkeytetään yhteistyötä ja työnjakoa. Alueellisen osaamiskeskusohjelman kohdentumista huippuosaamiseen ja sen hyödyntämiseen parannetaan ja ohjelman yhteyksiä innovaatiopolitiikkaan vahvistetaan.

Suomi hakeutuu aktiivisesti yhteistyöhön maailman parhaiden innovaatiokeskusten kanssa ja on liittynyt kaikkiin merkittäviin eurooppalaisiin ja kansainvälisiin tutkimus- ja kehittämistoimintaa edistäviin verkostoihin ja infrastruktuurihankkeisiin. Euroopan ulkopuolelle suuntautuvaa kahdenvälistä yhteistyötä pyritään lisäämään erityisesti johtavien teknologiamaiden (Yhdysvallat ja Japani) ja nousevien talouksien kuten Kiinan ja Intian kanssa. Uudentyyppistä yhteistyömallia edustaa mm. Suomen ja Kiinan välisen teknologiayhteistyön edistämiseksi vuonna 2005 Shanghaiin perustettu FinChi-innovaatiokeskus. Samantyyppisten keskusten perustamista myös muihin maihin harkitaan.

2.3.1.4 Tuotteistaminen ja kaupallistaminen

Suhteessa vahvaan teknologiaosaamiseen varhaisen vaiheen tuotteistamis- ja kaupallistamisosaamisessa sekä aineettoman pääoman hallinnassa on Suomessa parantamisen varaa. Näiden alueiden osaamisen nostaminen on välttämätöntä, jotta teknologiapanostukset ja keksinnöt muuttuisivat nykyistä useammin kaupallisiksi tuotteiksi ja menestyviksi yrityksiksi. Liiketoimintaosaamisen kehittämisen kannalta on tärkeää, että yrityslihtöistä liiketaloustiedettä, kauppatieteitä sekä johtamiseen liittyvää tutkimustoimintaa kehitetään ja vahvistetaan teknologisen osaamisen rinnalla.

Markkinoiden toimivuudella ja innovaatioilla on läheinen yhteys. Yritysten innovaatioiden tärkeimmiksi lähteiksi henkilöstön ohella on tutkimuksissa todettu asiakkaat, alihankkijat ja usein myös kilpailijat. Innovaatiotoiminnan tulosten tehokasta hyödyntämistä tuotteiksi ja uusiksi yrityksiksi voidaan edistää parantamalla markkinoiden toimivuutta ja korjaamalla markkinapuutteita. Hallituksen tavoitteena on, että yhä useammat yritykset saadaan harjoittamaan tutkimus- ja kehitystoimintaa, uudistamaan toimintaansa hyödyntämällä teknologiaa ja soveltamaan uusia liiketoiminnan malleja. Yrittäjyyden merkitys korostuu erityisesti innovaatioiden tuotteistamisessa ja uusien liiketoimintamallien kehittämisessä. Erityinen haaste on innovatiivisten nopean kasvun yritysten synnyttäminen Suomeen, mikä edellyttää alkavien yritysten rahoituspalvelujen kehittämisen ohella myös yritysten henkilöstön liiketoimintaosaamisen kehittämistä.

2.3.1.5 Innovaatiovalmiuksien ja luovuuden edistäminen

Innovaatiojärjestelmän kehittäminen edellyttää, että työorganisaatioiden innovaatiovalmiuksia järjestelmällisesti vahvistetaan. Tärkeää on vahvistaa luovuutta tukevia oppisisältöjä ja –menetelmiä koulutuksessa, koska tarvittavat valmiudet rakentuvat jo tässä vaiheessa. Tuottavuuden kasvu perustuu olennaisesti luovuuteen ja työorganisaatioiden kykyyn hyödyntää ja vahvistaa jäsentensä luovuutta. Luovuutta rohkaisevan työympäristön yhteys elinikäiseen oppimiseen, yrittäjyyteen ja yritysten perustamiseen on niin ikään kiinteä. Työorganisaatioiden ja työnteon mallien kehittämiseen on panostettu järjestelmällisesti vuodesta 1996, jolloin ensimmäinen työelämän kansallinen kehittämisohjelma käynnistyi. Kehittyneen informaatioteknologian hyväksikäyttö korostaa tarvetta uudistaa samanaikaisesti johtamista, työtapoja ja työnteon malleja. Työelämän tuottavuuden ja laadun kehittämistä koskevaa toimintaa vahvistetaan ja kohdistetaan nykyistäkin enemmän työelämän innovaatiovalmiuksien kehittämiseen.

Globaalissa kilpailussa osaamisella ja luovuudella on mahdollista saavuttaa kilpailuetua, koska luovuus muiden vaikutusten ohella mahdollistaa jalostusarvon nostamisen ja tehokkaamman tuotannon. Vaikutus ei aina ole suoraa, vaan toteutuu muun muassa sosiaalisten innovaatioiden kautta. Kansainväliset tutkimukset ovat tuoneet esille, että menestyville ja kilpailukykyisille alueille on tunnusomaista vahva yhteys kulttuurin toimialojen ja korkean teknologian toimialojen välillä.

Suomessa luovien alojen kasvu on ollut nopeaa. Taiteen, muotoilun, joukkoviestinnän, vapaa-ajan ja erilaisen viihteen osuus kansantaloudesta on lähes 4 prosenttia ja ne työllistävät liki 90 000 henkilöä. Suomen vahvuuksia ovat suuri luovuuspääoma, korkeatasoinen luovien alojen koulutus ja tutkimus, vahva teknologiaosaaminen, kulttuurin hyvä kotimainen infrastruktuuri, toimivat kotimarkkinat sekä korkealaatuinen luova tuotanto. Haasteita ovat tiedotus, markkinointi, promootio ja vienninedistäminen sekä koulutusjärjestelmän kehittäminen vielä enemmän luovuuteen kannustavaksi. Tulevaisuudessa panostetaan määrätietoisesti kansainvälisen huippuosaamisen vahvistamiseen, rajat ylittävään verkostoitumiseen sekä tuotteistamiseen.

Hallitus on taide- ja taiteilijapolitiikkaa koskevassa periaatepäätöksessään korostanut luovien alojen työllisyyspotentiaalia ja sen hyödyntämistä. Opetusministeriössä on käynnistymässä luovien alojen kansantaloudellisen vaikuttavuuden arviointi. Käynnissä oleva luovuusstrategia tukee yhteiskunnan rakenteellista uudistumista ja luovuuspotentiaalin nykyistä vahvempaa ja monipuolisempaa käyttöä. Keskeisten ministeriöiden yhteisen kulttuuriviennin tukiryhmän tehtävänä on luoda kulttuuriviennin strategia luovien alojen viennin tehostamiseksi. Vientiä edistetään myös lisäämällä kulttuurialan toimijoiden liikeloudellista osaamista erityisellä koulutushankkeella.

Kulttuurialojen ja taideammattiryhmien rooli innovaatiotoiminnassa tulee lisääntymään palvelutoiminnan kasvun ja siihen liittyvän markkinalähtöisen innovaatiotoiminnan kanssa. Kulttuuri-, liikunta-, viihde- ja virkistyspalveluiden kysyntää lisäävät monet rakenteelliset tekijät. Digitalisoinnin mahdollistama palveluiden kansainvälisen kaupan lisääntyminen nostaa myös kulttuurin toimialojen taloudellista potentiaalia.

2.3.2 Yrittäjyyden edistäminen⁶

Talouden ja työllisyyden kasvu riippuu merkittävästi uusien yritysten kasvusta sekä jo olemassa olevien yritysten uusiutumisesta. Uuden innovatiivisen yrityksen perustaminen tai olemassa olevan yrityksen liiketoiminnan uudistaminen kasvattavat kilpailupaineita ja saavat muut yritykset innovoimaan ja tehostamaan toimintaansa. Kasvuhaluisilla ja inno-

⁶ Katso myös liite 3.

vatiivisilla yrityksillä on paitsi työllisyyttä lisäävä myös tuottavuutta kohentava vaikutus, sillä ne usein luovat itse tai hyödyntävät muiden tuottamia innovaatioita.

Vuoden 2005 alusta voimaan tullut yritys- ja pääomatuloverouudistus tukee sitä, että Suomen yritysverotus on sekä verokannan tason että veropohjan laajuuden suhteen kilpailukykyinen. Varallisuusverotuksesta luovutaan vuonna 2006, mikä on omiaan parantamaan kotimaiseen omistukseen nojautuvan yritystoiminnan kasvuedellytyksiä.

Hallitus toteuttaa osana talous- ja elinkeinopolitiikkaa tiiviissä yhteistyössä yksityisen sektorin kanssa yrittäjyyden politiikkaohjelmaa, jonka päämääränä on varmistaa yritysten toimintaympäristön vakaa ja pitkälläkin aikavälillä ennustettavissa oleva kehitys. Tavoitteena on nostaa Suomi yrittäjyyden toimintaedellytysten suhteen Euroopan kärkimaiden joukkoon.

Yrittäjäksi ryhtymisen kannustimia ja yrittäjyysuravaihtoehdon houkuttelevuutta sekä kasvuyrittäjyyttä vahvistetaan. Suomessa on kansainvälistä huippuluokkaa oleva tutkimus- ja kehitysinnovaatioiden tuotantojärjestelmä, jonka luomalle perustalle kuitenkin syntyy riittämättömästi yrityksiä ja tuotantotoimintaa. Hallituksen politiikkaohjelman tavoitteena on innovaatiotoiminnan tulosten tehokkaampi hyödyntäminen tuotteiksi ja uusiksi yrityksiksi.

2.3.2.1 Yritysten perustamisen ja kasvun kannustimet

Kasvun ja kilpailukyvyn kannalta tärkeää on t&k-toiminnan ja riskirahoituksen kohdistaminen kasvuyrittäjyyden edistämiseen. Kasvun välttämätön edellytys Suomessa on lisäksi yritystoiminnan kansainvälistyminen. Kotimarkkinat ovat hyvin pienet suhteessa teknologiseen osaamispotentialiimme. Ne eivät siten tarjoa samanlaista liiketoiminnan osaamista vahvistavaa harjoituskenttää kuin suuremmissa maissa.

Yritystoiminnan alkuvaiheen riskirahoitusuudistus on juuri käynnistynyt. Valtio rahoittaa Finnvera Oyj:n perustamaa varhaisen ja siemenvaiheen riskirahoitukseen suunnattuvaa rahastoa ja rahoittaa tähän liittyvää kehittämistoimintaa (liiketoimintaosaaminen, yrittäjyys, kansainvälistyminen).

Ulkomaisten pääomasijoitusten verotuskohtelua on 15.8.2005 uudistettu siten, että ulkomaista riskipääomasijoitusta suomalaiseen pääomarahastoon ja kohdeyritykseen verotetaan yhdenmukaisesti. Lisäksi luodaan toiminnalliset ja rahoitukselliset edellytykset palvelualojen riskipääomarahastojen käynnistämiseksi. Palvelurahastojen kehittämisessä otetaan huomioon naisyrityksien edistäminen.

Ulkomaisten sijoitusten houkuttelemiseksi Suomeen on päätetty tiivistää tästä toiminnasta vastaavan Invest in Finland⁷in yhteistyötä Finpron⁷ kanssa. Invest In Finland voi jatkossa hyödyntää Finpron maailmanlaajuisia verkostoa.

Yrittäjäksi ryhtyviä työttömiä on tuettu määräraikaisella ns. starttirahalla. Tämän tuen kohdejoukkoa on laajennettu ja tuen enimmäiskesto on pidennetty vuoden 2005 alusta lukien. Starttirahaa voidaan myöntää työttömien työntekijöiden lisäksi myös palkkatyöstä tai työmarkkinoiden ulkopuolelta yrittäjiksi siirtyville henkilöille. Kokeilu koskee tässä vaiheessa vuosia 2005 ja 2006.

2.3.2.2 Säädosympäristön selkeys ja ennustettavuus

Uusien yritysten syntyyn ja kasvuun voidaan vaikuttaa myös säädosympäristöä kehittämällä. Viranomaisvelvoitteiden ja yritysten hallinnollisen taakan keventäminen lisää yritysten kasvuhaltuutta ja -edellytyksiä sekä niiden toiminnan joustavuutta.

Hallitus asetti huhtikuussa 2004 hankkeen, jonka tehtävänä on laatia kansallisen paremman sääntelyn toimintaohjelma huhtikuun 2006 loppuun mennessä. Tavoitteena on ohjelma, joka sisältää yhteisesti hyväksytyt periaatteet ja linjaukset, jotta lainvalmistelu mahdollisimman hyvin tukisi kilpailukykyä ja yritysten toimintaedellytyksiä. Toimintaohjelman laadintaan osallistuu elinkeino-, työmarkkina- ja kuluttajajärjestöjen sekä hallinnon ja tuomioistuinten edustajia.

Myös hallituksen yrittäjyyden politiikkaohjelmassa on kartoitettu sitä, mihin lainsäädännöllisiin muutoksiin yrittäjyyden toimintaympäristön edistämiseksi ja mahdollisten lainsäädännöllisten puutteiden korjaamiseksi tulisi ryhtyä. Toimenpideehdotusten täytäntöönpanoa seurataan järjestelmällisesti. Lainsäädännön yritysvaikutusten arvioinnin tukemiseksi ja tehostamiseksi on käynnistetty erillinen kolmivuotinen hanke (2005-2007) osana yrittäjyyden politiikkaohjelman toteuttamista. Myös taloudellisia vaikutuksia koskevaa ohjeistusta ja menettelytapoja ollaan kehittämässä. Pidemmällä aikavälillä on tarpeen huolehtia vaikutusarvioinnin asiantuntijatuken riittävydestä käytännön säädösvalmistelutyössä.

Yrittäjien sosiaaliturvaan liittyviä kehittämistarpeita on selvitetty yrittäjäksi ryhtymisen kynnyksen alentamiseksi. Lainsäädännölliset muutokset toteutetaan asiaa käsitelleen sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskityksen ehdotusten pohjalta. Yrittäjien työttömyysturvaa koskevat tarkistukset (yrittäjä/palkansaaja-aseman muuttumisen yhteydessä) ovat jo tulleet voimaan vuoden 2005 alusta lukien.

⁷ Finpro on asiantuntija- ja palveluorganisaatio, jonka tehtävänä on nopeuttaa suomalaisten yritysten kansainvälistymistä ja vähentää siihen liittyviä riskejä.

Maksukyvyttömyyslainsäädäntöä kehitetään elinkelpoisten yritysten tarpeettomien konkurssien vähentämiseksi. Oikeusministeriössä valmistellaan tammikuun 2006 loppuun mennessä yksityishenkilön velkajärjestelyjä koskeva lainmuutos, jolla lisättäisiin velallisen osuutta järjestelyn aikana ansaitsemiinsa lisätuloihin.

2.3.2.3 Neuvonta- ja kehittämispalvelut

Hallitus uudistaa yritystoiminnan palvelujärjestelmän niin, että etenkin aloittavat innovatiiviset yritykset voisivat hyödyntää julkisia yrityspalveluja nykyistä helpommin. Kasvuyrityspalvelulla, joka on osa yrityspalveluiden kokonaisuudistusta, kootaan julkisten yrityspalveluorganisaatioiden (Finnvera Oyj, Finpro, Tekes ja TE-keskukset) osaaminen uudella tavalla yritysten käyttöön. Kyseessä on uusi toimintamalli, joka auttaa löytämään yrityksen tarpeisiin sopivat palvelut ja asiantuntijat.

Osaamiskeskustoiminta valmistelee esitykset osaamiskeskuspolitiikan uudistamiseksi vuoden 2005 loppuun mennessä. Suomalaisen elinkelpoisten yritysten tervehdyttämismallin (ns. Turn around management -konsepti) rakentaminen on käynnissä julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyönä. Tervehdyttämisen ideana on käynnistää 'korjaavat toimenpiteet' elinkelpoisissa yrityksissä yrittäjän ja/tai verkoston aloitteesta, kun ensimmäiset hälytysmerkit taloudellisista vaikeuksista ilmenevät.

2.3.2.4 Yrittäjyyskoulutus ja -valmennus

Yrittäjyyden politiikkaohjelman toimenpitein lisätään kansalaisten valmiuksia ryhtyä yrittäjiksi. Painopiste on yrittäjyyskasvatuksessa ja -koulutuksessa sekä liiketoimintaosaamisen vahvistamisessa.

Koko koulutusjärjestelmän läpäisevä yrittäjyyskasvatus ja yrittäjyydelle myönteinen asenne luovat pohjaa yrittäjyydelle. Opetusministeriön huhtikuussa 2004 hyväksymät yrittäjyyskasvatuksen ja -koulutuksen linjaukset ja toimenpideohjelma kattavat koko koulujärjestelmän. Uudet perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet otetaan vuosiluokilla 3-9 käyttöön porrastaen vuosina 2004–2006. Lukion opetussuunnitelman perusteet otetaan käyttöön vuonna 2005. Aihekokonaisuuksina opetussuunnitelmissa perusopetuksessa on ”osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys” ja nuorten lukiokoulutuksessa ”aktiivinen kansalaisuus ja yrittäjyys”.

Hallitusohjelman mukaisesti yrittäjyyttä edistetään koulutuksen eri asteilla, yrittäjyyden houkutteluvuutta uravaihtoehtona lisätään, pk-yritysten tarpeet otetaan huomioon koulutuspolitiikan hankkeissa, yrittäjyyskoulutuksessa ja neuvonnassa kiinnitetään eri-

tyistä huomiota ensimmäisiä työntekijöitä palkkaavien yrittäjien tukemiseen ja yrittäjien oppisopimuskoulutusmahdollisuuksia parannetaan.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2003-2008 todetaan, että yrittäjyyttä tuetaan vahvistamalla koulutuksen ja työelämän välistä vuorovaikutusta, parantamalla opettajien ja opinto-ohjaajien tietoja yrittäjyydestä sekä kehittämällä opetussisältöjä ja -menetelmiä kaikessa koulutuksessa.

2.3.3 Markkinoiden toiminnan ja kilpailullisuuden parantaminen

Hallitusohjelma korostaa kilpailupolitiikan ja kuluttajanäkökulman vahvistamista. Kilpailupolitiikalla ja markkinoiden toiminnalla on keskeinen merkitys kulutuksen hintatasoon ja kuluttajien ostovoimaan. Eräs keskeinen selittäjä korkealle hintatasolle on puutteellisesti toimiva kilpailu ja/tai heikko tuottavuus.

Heikko tuottavuuskehitys eräillä palvelualoilla on yksi Suomen merkittävimmistä lähitulevaisuuden kilpailukykyhaasteista. EU-tasolla Suomi tukee vahvasti palvelumarkkinoiden avaamista, joka loisi kannustimia toimintojen tehostamiseen ja tuottavuuden parantamiseen. Palvelujen sisämarkkinoiden kehittämisen keskeinen väline on käsittelyssä oleva palveludirektiiviehdotus, jota Suomi tukee eräin varauksin. Vaikka Suomessa markkinoillepääsy ja ulkomaisten yritysten tulo on eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta vapaata, kilpailu palvelualoilla ei ole yleisesti voimistunut. Suomalaiset palvelualojen yritykset eivät pääse yhtä vapaasti monille ulkomaisille markkinoille. Palveludirektiivin arvioidaan toteutuessaan tuntuvasti helpottavan suomalaisten yritysten mahdollisuuksia päästä ulkomaisille markkinoille.

Kilpailupolitiikan entistä tehokkaammalla soveltamisella pyritään puuttumaan niihin tekijöihin, jotka ylläpitävät huonosti toimivaa kilpailua. Parhailleen on käynnissä useita tutkimushankkeita, jotka edesauttavat kokonaisvaltaista kilpailuanalyysiä. Tutkimustulosten perusteella perustetaan erillinen ohjausryhmä valmistelevaan jatkotyötä ja toimenpiteitä kilpailun esteiden poistamiseksi.

2.3.3.1 Kilpailupolitiikan täytäntöönpano

Suomen markkinat ovat useilla aloilla pienet ja toimijoita on vähän. Kartellit ja muut kielletyt yritysten väliset yhteistyömuodot voivat olla merkittävä este kilpailun syntymiselle. Siksi onkin erityisen tärkeää, että kilpailupolitiikan keinoin puututaan aktiivisesti kilpailulain rikkomuksiin ja varmistetaan, etteivät markkinatoimijat keskinäisin järjestelyin rajoita kilpailua.

Mahdollisuudet kilpailupolitiikan tehokkaaseen täytäntöönpanoon ovat lisääntyneet vuonna 2004 voimaan tulleiden EU:n ja kansallisen kilpailulainsäädännön uudistusten myötä. Kilpailuviranomaisilla on uuden lainsäädännön myötä käytössään entistä laajempi keinovalikoima puuttua yksittäisiin kilpailunrajoituksiin ja entistä laajemmat yhteistyö- ja tietojenvaihtomahdollisuudet muiden jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten kanssa.

Kilpailulainsäädännön tehokkaassa täytäntöönpanossa keskitytään ensisijaisesti kaikin vakavimpien kilpailunrajoitusten selvittämiseen. Kilpailuvirasto toimii aktiivisesti kilpailun esteiden poistamiseksi tutkimalla yksittäisiä kilpailunrajoituksia ja niiden vaikutusta markkinoiden toimivuuteen. Esimerkiksi kartellien lopettaminen voi muuttaa merkittävästi ko. toimialan kilpailutilannetta ja parantaa kuluttajien ostovoimaa ja säästää julkisia varoja. Aktiivisella kilpailupolitiikalla on myös ennalta ehkäisevä vaikutus lainvastaisiin yhteistyöjärjestelyihin. Myös julkisen elinkeinotoiminnan avoimuus ja läpinäkyvyys on varmistettava, jotta julkinen toiminta markkinoilla olisi neutraalia.

2.3.3.2 Sääntely ja valtiontuet

Suoraan kilpailua estävää sääntelyä on Suomessa edelleen tietyillä toimialoilla. Tällaisia ovat muun muassa apteekkitoimintaa koskevat säännökset, päivittäistavarakaupan aukiolosäännökset sekä tietyt kuljetusala ja rakentamista koskevat säännökset. Kilpailua estävää sääntelyä on viime vuosien aikana pyritty poistamaan ja esimerkiksi sähkömarkkinat ja teletoiminta on avattu kilpailulle. Asiakkaiden edellytykset kilpailuttaa palvelujen tuottajia ovat parantuneet ja hyödyttäneet kuluttajia niin alentuneiden hintojen kuin lisääntyneen palvelutarjonnan muodossa. Tavoitteena on sekä estää uuden kilpailua rajoittavan sääntelyn syntyminen että nykyisen kilpailua estävän sääntelyn muuttaminen kilpailuystävällisempään suuntaan. Sääntely eri muodoissaan ei saisi muodostua esteeksi uusille yrityksille, joiden alalle tulo voisi lisätä kilpailua.

Sääntelyn kilpailuvaikutusten arviointia tehostetaan osana lainsäädännön yritysvaikutusten arviointihanketta (Sävy-hanke). Sääntelyuudistusten kilpailuvaikutusten nykyistä systemaattisempaa huomioonottamista palvelee myös kauppa- ja teollisuusministeriön tutkimushanke (vv. 2005-2006).

Kansallinen lainsäädäntö⁸ edellyttää viranomaisilta tukien kohdentamista todettujen markkinahäiriöiden korjaamiseen (esimerkkinä yritysten t&k-toiminnan tukeminen) sekä tukiohjelmien systemaattista arviointia. Keskeisenä haasteena on arvioida tukipolitiikka kokonaisuutena, ja pyrkiä tukien kokonaismäärän laskuun. Tukipolitiikkaa arvioidaan myös sen varmistamiseksi, etteivät tuet - myös komission hyväksymät - vääristä kilpailua. Valtiontukien kilpailuvaikutuksista tehdään taloustieteellinen arvio.

⁸ Valtionavustuslaki (688/2001) ja laki yritystuen yleisistä ehdoista (786/1997).

2.3.4 Tieto-, viestintä- ja liikenneyhteyksien parantaminen⁹

Suomi on teknologisella osaamisella ja investoinneilla tietoliikenneyhteyksiin ja logistiikkaan kyennyt rajoittamaan sijainnista, pienestä koosta ja alhaisesta väestötiheydestä aiheutuvia haittoja. Suomi on tullut tunnetuksi vahvana tieto- ja viestintäteknologian tuottajamaana, mutta sen käyttöönotossa ja hyödyntämisessä on runsaasti haasteita etenkin palvelualoilla. Kilpailun vaikutuksesta tietoliikenne- ja viestintäpalvelut (ml. laajakaistayhteydet) ovat halventuneet ja niiden kattavuus on parantunut.

Tietoyhteiskunnan edistäminen ei ole vain infrastruktuurin ja teknologian kehittämistä ja huippuosaamiseen perustuvaa tutkimus- ja tuotekehitystyötä. Tarvitaan laajapohjaisista osaamisen kehittämistä, jotta kaikkien kansalaisten valmiudet ja mahdollisuudet hyödyntää tasa-arvoisesti tietoyhteiskunnan palveluita turvataan. Huomiota kiinnitetäänkin kasvavassa määrin julkisen sektorin, kansalaisten ja pk-yritysten tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämisvalmiuksien kehittämiseen sekä sisältöpalvelujen tuotannon ja alan yrittäjyyden edistämiseen.

Hallitus toteuttaa tietoyhteiskunnan politiikkaohjelmaa, jonka tarkoituksena on lisätä kilpailukykyä ja tuottavuutta sekä sosiaalista ja alueellista tasa-arvoa hyödyntämällä tieto- ja viestintäteknologiaa koko yhteiskunnassa. Julkisen ja yksityisen sektorin läheiseen yhteistyöhön pohjautuvalla ohjelmalla pyritään säilyttämään Suomen asema tieto- ja viestintäteknologian johtavana tuottajana ja hyödyntäjänä. Ohjelmaan sisältyy muun muassa hankkeita valtion tietohallinnon uudistamiseksi, kuntasektorin ja valtioneuvoston yhteistyön parantamiseksi sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tietoyhteiskuntavalmiuksien kehittämiseksi.

2.3.4.1 Laajakaistastrategia

Hallituksen strategiana on edistää kilpailua kaikissa viestintäverkoissa ja viestintäverkkojen välillä. Samoin pyritään lisäämään palvelujen tarjontaa verkoissa sekä edistämään laajakaistan kysyntää. Lisäksi tavoitteena on jatkaa ja kehittää erityistoimenpiteitä alueilla, joilla ei synny riittävää kysyntää kaupalliselle laajakaistatarjonnalle. Strategia sisältää 59-kohtaisen toimenpideohjelman.

Laajakaistaliittymien määrä on kasvanut noin 1 000 000 liittymään (20.6.2005). Noin 38 prosentilla kotitalouksista on laajakaistaliittymä (n. 15 prosenttia keväällä 2003) ja puolet suomalaisista käyttää laajakaistaa kotonaan. Kiinteän verkon laajakaistan alueel-

⁹ Katso myös liite 4.

linen saatavuus kotitalouksiin on noussut koko maassa kahden vuoden kuluessa noin 75 prosentista noin 95 prosenttiin. Liittymien hinnat ovat laskeneet tuntuvasti, maantieteellisestä alueesta ja yhteysnopeudesta riippuen vuositasolla 22- 40 prosenttia. Samaan aikaan tarjotut yhteysnopeudet ovat kasvaneet. Kiinteää laajakaistaverkkoa täydentävät langattomat ja mobiilit yhteydet, jotka tarjoavat mahdollisuuksia aikaisempaa monipuolisemmalle ja tasa-arvoisemmalle tietoverkkojen hyödyntämiselle.

2.3.4.2 Digi-TV

Valtioneuvoston ja Yleisradion vuonna 2004 tekemien päätösten mukaisesti Suomessa siirrytään kokonaan digitaaliseen televisiotoimintaan elokuun lopussa 2007. Maanpäällisten digitaalisten televisioverkkojen rakentaminen on edennyt siten, että verkon peittoalue kattaa elokuussa 2005 jo 99,8 prosenttia kotitalouksista. Lähes kaikki kaapelitelevisioverkot on kunnostettu siten, että niiden kautta voidaan välittää digitaalisia televisiolähetys-kiä. Digitaalisia televisiolähetyskiä varten on tällä hetkellä käytettävissä kolme niin sanottua kanavanippua, joista yksi on varattu Yleisradion lähetyskiille ja kaksi kaupallisten toimijoiden lähetyskiille.

Noin kolmasosa kotitalouksista on hankkinut digitaalisten televisiolähetysten vastaanottamisessa tarvittavan laitteen eli digisovittimen. Markkinoilla on useiden laitevalmistajien laitteita, halvimpien mallien hinnan ollessa jo alle sadan euron. Interaktiivisten palvelujen käytössä tarvittavien laitteiden (MHP) tarjonta ja kysyntä on kuitenkin jäänyt vähäiseksi.

2.3.4.3 Panostukset liikenneinfrastruktuuriin

Laadukkaat ja toimintavarmat liikenneväylät ovat perusedellytys koko yhteiskunnan tehokkaalle toiminnalle. Hallitus on sopinut pitkäjänteisen infrastruktuurin kehittämisohjelman, jonka toteutus ulottuu seuraavalle hallituskaudelle. Kehittämisohjelman johdonmukainen toteuttaminen on tärkeää ohjelmasta saatavien kilpailukyvyn kannalta olennaisten hyötyjen realisoimiseksi. Vuonna 2006 on käynnissä yhdeksän suurta tiehanketta, suuri satamahanke, kaksi meriväylähanketta sekä neljä suurta ratahanketta.

2.3.5 Rakennemuutosta ja kestävästä kehitystä tukeva energia- ja ilmastopoliittikka

Hallituksen politiikka nojaa taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestäväan kehitykseen, mikä merkitsee tuotannollisen toiminnan, taloudellisen kasvun ja ympäristönäkökohtien tasapainoista yhteensovittamista.

2.3.5.1 Energiatohokkuuden parantaminen

Korkeasta kansantalouden energiantensiivisyydestä johtuen ympäristö- ja energiapoliittisilla ratkaisuilla on Suomessa suuri merkitys taloudelliselle kilpailukyvyllä. EU:n ympäristö- ja ilmastotavoitteet ohjaavat pitkälle Suomen energiapolitiikkaa ja rajoittavat kansallisen energiapolitiikan liikkumavaraa. Suomi painottaa niin EU-tasolla kuin muissakin kansainvälisissä yhteyksissä maailmanlaajuisia yhteistyötä ja vuoropuhelua tarvittavien päästövähennysten aikaansaamiseksi. Yhteisötason säätelystä tulisi ottaa paremmin huomioon kansalliset erityistarpeet.

EU:n energiapoliittiset tavoitteet perustuvat pitkälti ympäristö- ja ilmastotavoitteisiin. Vaikka EU:n tavoitteet ovat sinänsä kannatettavia ja oikea-aikaisia, niiden toimeenpanoon liittyy paljon avoimia kysymyksiä. Esimerkiksi maakohtaiset määrälliset tavoitteet energiansäästölle tai uusiutuvien energialähteiden käytölle ovat monesti vaikeasti sovitettavissa energiatalouden käytännön tilanteisiin ja kansallisiin lähtökohtiin. Yhteisön ympäristö- ja energiapoliittisia toimia tulisi koordinoita niin, että päätökset olisivat johdonmukaisia ja toisiaan tukevia sekä edistävät niin yhteisötason kuin kansallista kilpailukykyä.

Kansallista ilmastostrategiaa vuodelta 2001 tarkistetaan vastaamaan ajankohtaista tilannetta. Päätös uudesta ydinvoimalaitoksesta tehtiin vuonna 2002 ja laitoksen ennakoidaan käynnistyvän vuonna 2009. Sähkön tuotantokapasiteetin lisäys parantaa toimitusvarmuutta Suomessa ja siitä hyötyvät myös pohjoismaiset sähkömarkkinat, jotka ovat edenneet markkinoiden vapauttamisessa ja integroinnissa pidemmälle kuin useimmat muut EU-maat.

Kauppa- ja teollisuusministeriö valmistelee yhteistyössä muiden vastuuministeriöiden kanssa ilmasto- ja energiastrategiaa, joka turvaisi energian saatavuuden ja monipuolisuuden, tukisi talouden suotuisaa kehitystä ja samalla täyttäisi kansainväliset ilmastovaatimukset ja niistä aiheutuvat rajoitteet. Strategia viedään eduskuntakäsittelyyn syksyllä 2005.

Kiotoa pöytäkirjan ratifioinnin yhteydessä vahvistettiin EU:n 8 prosentin suuruisen päästövähennysvelvollisuuden taakanjako, joka Suomelle merkitsee velvollisuutta rajoittaa vuosina 2008–2012 kasvihuonepäästöt keskimäärin vuoden 1990 tasolle. Vuoden 2001 ilmastostrategiassa päästötavoitteen saavuttamisen katsottiin edellyttävän uu-

den sähkönhankintakapasiteetin rakentamisen ohella energiankäyttöön, energialähteisiin ja teknologiaan liittyviä toimia. Nämä toimet tulevat sisältymään myös valmisteilla olevaan strategiaan. Suomen energiahuoltoa on vuosikymmenten ajan kehitetty siten, että riippuvuus fossiilisista polttoaineista ja erityisesti öljystä on vähentynyt. Tämä on tapahtunut siten, että on edistetty energiatehokkuutta, uusiutuvien energialähteiden lisäämistä ja vähähiilisen energiateknologian kehittämistä. Kehitys on linjassa kestävän kehityksen kanssa ja tukee ympäristötavoitteiden integroimista energiasektorille.

Valmisteilla olevassa ilmasto- ja energiastrategiassa joudutaan myös määrittelemään kuinka laajasti valtio varautuu hankkimaan päästövähennyksiä ns. Kioton mekanismeilla (yhteistoteutus, puhtaan kehityksen mekanismi ja kansainvälinen päästökauppa).

Suomessa järkevä energiankäytön tehostamispotentiaali arvioidaan paljon pienemmäksi kuin kesäkuussa 2005 julkaistussa EU:n energiatehokkuutta koskevassa vihreässä kirjassa, sillä suuri osa esitetyistä toimenpiteistä on jo toteutettu. Sähkön ja lämmön yhteistuotanto, rakennusten kaukolämmitys samoin kuin energiankulutusta vähentävät rakennusmääräykset, liikennepolttoaineiden korkea verotus ja kuluttajien energiatietoisuuden lisääminen ovat näistä esimerkkejä.

Pitkällä aikavälillä on Suomessakin nähtävissä mahdollisuuksia olennaisiin teknologisiin muutoksiin samoin kuin elämäntavan ja asenteiden muutoksiin. Hallitusohjelman mukaisesti Suomessa on laadittu kansallinen, hallinnonalat ylittävä ohjelma ekologisesta, sosiaalisesta ja taloudellisesti kestävästä kulutus- ja tuotantotavoista. Toimikunnan lähtökohtana oli myös YK:n Kestävän kehityksen huippukokouksessa (WSSD) hyväksytty Johannesburgin toimintaohjelma, johon nimenomaan EU:n tuella on sisällytetty kestävän tuotannon ja kulutuksen edistäminen.

Kestävän kulutuksen ja tuotannon toimikunnan ehdotuksen mukaan materiaalitehokkuuden tulee parantua oleellisesti ja luonnonvarojen käytön tuoteystävällisyyttä kohden pienentä. Energiankäytön kasvun pitäisi pysähtyä vuosikymmenen aikana. Tavoitteisiin pääsemiseksi tarvitaan erilaisia ja uusia ohjauskeinoja. Näitä ovat eri sektoreiden verkottuminen ja vuoropuhelun tehostaminen, ympäristö- ja sosiaalisten innovaatioiden edistäminen, materiaalitehokkuuden asiantuntijapalvelujen kehittäminen, julkinen sektori esimerkkinä ympäristöasioissa, ympäristötietoisuuden ja -kasvatuksen edistäminen sekä pitkän ajan politiikkalinjaukset verorakenteen uudistamiseksi.

Parhaillaan laajapohjainen työryhmä valmistelee uutta kestävän kehityksen strategiaa. Ryhmän tehtävänä on valmistella ehdotus Suomen kansalliseksi kestävän kehityksen strategiaksi sovittamalla yhteen hallinnon ja suomalaisen yhteiskunnan keskeisten toimijatahojen pitkän aikavälin muutosohjelmat kohti kestävän kehityksen yhteiskuntaa. Strategia kattaa kestävän kehityksen kaikki ulottuvuudet. Esityksen kansallisesta kestävän kehityksen strategiasta on määrä valmistua 31.5.2006 mennessä.

2.3.5.2 Ympäristöteknologian kehittäminen

Ympäristöteknologiaan ja ekoinnovaatioihin sisältyvät mahdollisuudet tukevat parhaimmillaan sekä kansantalouden kilpailukykyä että kestävästä kehitystä mukaan lukien ilmasto- että energiapolitiikan tavoitteet. Ympäristöteknologian edistämisessä viranomaisen toimenpiteiden merkitys on tavanomaista suurempi. Säädöksillä vaikutetaan uusien teknologioiden kysyntään ja syntyyn ja taloudellisilla ohjaukskeinoilla voidaan vaikuttaa markkinahintoihin. Lisäksi Kioton pöytäkirjan yhteistoteutusta (JI) ja puhtaan kehityksen mekanismia (CDM) hyödyntämällä voidaan edistää uuden ympäristöteknologian käyttöönottoa globaalisti.

Ympäristöteknologiat ovat pitkään olleet Suomessa t&k-toiminnan painoalue. Viimeisen vuoden aikana on toteutunut useita ympäristöteknologioiden syntyyn ja niiden kaupallistamiseen tähtääviä toimenpiteitä. Tekes on nostanut tuoreessa teknologiastrategiassaan ympäristöteknologian kehittämisen aiempaa näkyvämpään rooliin ja laajentanut samalla ympäristöasioiden geneeristä merkitystä eri alueille. Kansalliset teknologiaohjelmat sijoittavat entistä enemmän varoja ympäristötekniikoiden kehittämiseen. Tekesillä on käynnissä useita ympäristöteknologiaohjelmia sekä ohjelmia, joissa ympäristönäkökulma on vahvasti mukana. Energia-alan ohjelmissa ympäristöasiat ovat lähes poikkeuksetta keskeisesti esillä.

Työn alla on useita ympäristöteknologiaan liittyviä teemoja, joista osasta käynnistyneen myös ohjelmia. Tarkasteltavat teemat koskevat muun muassa materiaalikiertoja ja uusiomateriaalien käyttöä, bioteknologian mahdollisuuksia ympäristösektorilla ja muilla aloilla sekä turvallisuutta. Suomalaiset toimijat ovat osallistuneet aktiivisesti myös muiden eurooppalaisten teknologiayhteisöjen toimintaan. Sitra on puolestaan käynnistänyt ympäristöohjelman, jonka tavoitteena on suomalaisen ympäristötekniikan ja -osaamisen verkostoituminen kansainvälisille markkinoille. Ohjelma perustuu laajaan yhteistyöhön eri toimijoiden kanssa. Suomen Akatemia toteuttaa Kestävä tuotanto ja tuotteet - tutkimusohjelmaa. Ympäristöministeriö jatkaa ympäristöklusterin tutkimusohjelmaa vuosina 2006-2009.

Komission tammikuussa 2004 antama tiedonanto ympäristöteknologiaa koskevasta toimintaohjelmasta (ETAP) korostaa ympäristöteknologian keskeistä roolia sekä kestävästä kehityksen että EU:n kilpailukyvyn saavuttamisessa. EU:n ja jäsenvaltioiden innovaatiopolitiikat auttavat edistämään myös ympäristöteknologiaa. Ympäristöteknologiaa koskevalla toimintasuunnitelmalla poistetaan niitä esteitä, jotka haittaavat investointeja ympäristöteknologian kehittämiseen ja käyttöönottoon.

Ympäristöteknologian toimintaohjelman kansallista täytäntöönpanoa koordinoi kauppa- ja teollisuusministeriö apunaan eri ministeriöiden, virastojen, järjestöjen sekä tutkimuslaitosten edustajista koostuva ad hoc -ryhmä. Ryhmä valmistelee parhaillaan kansallista ETAP –etenemissuunnitelmaa, jota on käsitelty tarkemmin tämän raportin liitteessä 5.

2.4 Työllisyyspolitiikka: työllisyysasteen nostaminen ja työmarkkinoiden toiminnan parantaminen

Työllisyysasteen nostaminen on hallituksen keskeinen tavoite. Osaavan työvoiman riittävyys on tärkeä kasvutekijä ja korkea työllisyysaste puolestaan hyvinvointimenojen rahoituksen peruspilari. Suomen työllisyysaste (15-64-vuotiaat) nousee 68 prosenttiin vuonna 2005 ja ylittää tätä koskevan EU:n asettaman välitavoitteen. Hallituksen tavoite työllisten määrän kasvusta 100 000 henkilöllä vuoden 2003 kevästä vuoden 2007 kevääseen johtaisi noin 70 prosentin työllisyysasteeseen vuonna 2007. Jatkossa tavoitteena on, että työllisyysaste kohoaa 75 prosenttiin seuraavan hallituskauden loppuun mennessä vuonna 2011.

Työllisyystavoite on hyvin vaativa ja edellyttää suotuisan talouskasvun lisäksi tehokkaita työmarkkinoiden toimivuutta parantavia toimenpiteitä. Naisten ja ikääntyvien työllisyysasteet Suomessa ylittävät jo EU:n vuodelle 2010 asettamat tavoitteet. Naisten työllisyysaste oli 65,5 prosenttia vuonna 2004 ja 55-64-vuotiaiden työllisyysaste 51 prosenttia.

Hallitus on työllisyyden politiikkaohjelman ohella toteuttanut ja käynnistänyt runsaasti toimenpiteitä, joilla pyritään työvoiman tarjonnan lisäämiseen, rakennetyöttömyyden alentamiseen ja työmarkkinoiden toiminnan parantamiseen. Työvoiman tarjonnan lisäämiseksi työurien pidentäminen on keskeisessä asemassa. Rakennetyöttömyyden alentamiseen pyritään työllistymismahdollisuuksia parantavilla veromuutoksilla ja aktivointiohjelmilla sekä edistämällä työvoiman ammatillista ja alueellista liikkuvuutta.¹⁰

2.4.1 Työurien pidentäminen

Suomessa käytännöllisesti katsoen kaikki työkykyiset osallistuvat jossakin elämänvaiheessa työmarkkinoille. Työikäisen väestön määrän vähentyessä työpanoksen tarjontaa voidaan kasvattaa vain pidentämällä työuria. Hallituksen tavoitteena on tehostaa opintoihin sijoittumista, lyhentää opiskeluaikoja ja nopeuttaa nuorten siirtymistä työmarkkinoille sekä lykätä eläkkeelle siirtymistä niin, että työurat pitenevät pitkällä aikavälillä 2-3 vuotta.

¹⁰ Liitteessä 6 on raportoitu Suomen tulokset eräiden EU:n työllisyysstrategiassa asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa.

2.4.1.1 Nuoret aikaisemmin työelämään

EU:n keskimääräiseen tilanteeseen nähden suomalaisten nuorten työllisyysaste on hiukan korkeampi. 15-24-vuotiaiden työllisyysaste oli vuonna 2003 Suomessa lähes 40 prosenttia ja EU:ssa hiukan alle 37 prosenttia. Suuri osa suomalaisista nuorista työskentelee opiskelun ohella, mikä hidastaa valmistumista.

EU:n selvityksen¹¹ mukaan Suomessa 90 prosenttia 18-24-vuotiaista oli suorittanut vähintään perusasteen tutkinnon tai oli opiskelemassa, kun vastaava osuus EU-maissa keskimäärin oli 81 prosenttia vuonna 2001. Ongelmana Suomessa on koulutukseen pääsyn lykkääntyminen, koulutusaikojen pitkittyminen, koulutuksen keskeyttäminen ja työllistymisen viivästyminen valmistumisen jälkeen.

Hallituksen tavoitteena on nopeuttaa nuorten siirtymistä koulutukseen ja työmarkkinoille. Tavoitteena on, että korkeakoulutuksen aloittamisikä ja tutkinnon suorittamisikä laskevat ja koulutuksen keskeyttämiset vähenevät. Koulutuksen keskeyttämisen vähentäminen sisältyy myös komission antamiin suosituksiin Suomen kansallisesta työllisyysohjelmasta vuonna 2004.

Vuonna 2005 käynnistetyn nuorten koulutus- ja yhteiskuntatakuun tavoitteena on, että 96 prosenttia perusopetuksen päättävistä sijoittuu välittömästi lukiokoulutukseen, ammatilliseen koulutukseen tai perusopetuksen lisäopetukseen vuonna 2008. Osuus oli 94,5 prosenttia vuonna 2003. Tähän pyritään perusopetuksen sisältöä, oppilaanohjausta ja neuvontaa parantamalla, opiskelijavalintoja kehittämällä sekä uudistamalla toisen asteen koulutuksen yhteishakujärjestelmä sähköiseksi palvelujärjestelmäksi. Ammatillisen koulutuksen yhteyteen kehitetään ohjaavaa ja valmistavaa koulutusta, josta opiskelija voi siirtyä joustavasti tutkintoon johtavaan koulutukseen. Oppisopimuskoulutusta ja työpajatoimintaa vahvistetaan. Tavoitteena on, että työpajatoiminnan palveluja saavien määrä kasvaa nykyisestä 7 000 nuoresta 8 000 nuoreen vuoteen 2008 mennessä. Valmisteilla on myös uusia toimenpiteitä, joilla pyritään turvaamaan peruskoulutuksessa heikosti menestyneiden pääsy koulutukseen ja työhön.

Uusien korkeakouluopiskelijoiden keski-ikä on 21 vuotta ja tutkinnon suorittaneiden keski-ikä ammattikorkeakouluissa 25 vuotta ja yliopistoissa yli 27 vuotta. Tavoitteena on, että korkeakouluopintojen aloittamisikä alenee vuodelle vuoteen 2008 mennessä, jolloin 55 prosenttia uusista opiskelijoista on samana vuonna toisen asteen koulutuksen päättäneitä. Nyt osuus on 36 prosenttia. Lisäksi tavoitteena on, että korkeakoulusta valmistumiskä laskee vähintään vuodelle vuoteen 2012 mennessä.

¹¹ The Social Situation in the European Union 2003:124. Tiedot perustuvat Euroopan unionin työvoimatutkimukseen.

Tavoitteisiin pyritään yliopistojen opiskelijavalintoja ja hakumenettelyjä kehittämällä. Opetusministeriö pyrkii siihen, että yliopistoihin voitaisiin hakea valtakunnallisen yhteishaun kautta lukuvuodesta 2008-2009 alkaen. Ammattikorkeakoulujen nuorten koulutukseen on voinut vuodesta 2003 lähtien hakea valtakunnallisen sähköisen yhteishaun avulla. Valtiontalouden vuosien 2006-2009 kehyspäätöksen mukaan lukion suorittamisessa palataan asteittain kolmen vuoden tavoiteaikaan. Lukion suorittamisaika on lähes joka viidenellä sen aloittaneella pidentynyt vähintään neljään vuoteen.

Vuoden 2005 elokuussa tuli voimaan useita päätöksiä, joilla pyritään lyhentämään opintoaikoja yliopistoissa. Yliopistojen tutkintorakenne muutettiin Bolognan prosessin mukaisesti kaksiportaiseksi ja samassa yhteydessä opintojen mitoitus uudistettiin. Tutkinnon suorittamiselle asetetaan enimmäisajat, joiden puitteissa tutkinto on suoritettava. Vastaava järjestelmä on voimassa ammattikorkeakouluissa, joissa myös siirrytään kaksiportaiseen tutkintojärjestelmään ylemmistä korkeakoulututkinnoista annetulla lainsäädännöllä. Tehokkaan opiskelun tukemiseksi korkeakouluopiskelijoiden opintolainojen valtiontakausten enimmäismääriä on nostettu ja asumislisää parannettu. Uutena tukimuotona on otettu käyttöön korkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen verosta tehtävä opintolainavähennys, jos opinnot suoritetaan määräajassa. Uudistus koskee syyslukukaudella 2005 ja sen jälkeen korkeakouluopinnot aloittavia.

Koulutuksen keskeytti vuonna 2003 ammatillisessa koulutuksessa noin 10 prosenttia, ammattikorkeakouluissa noin 6 prosenttia ja yliopistoissa noin 5 prosenttia opiskelijamäärästä. Koulutuksen keskeyttämisten vähentäminen kaikissa koulutusjärjestelmän osissa on otettu keskeiseksi tavoitteeksi. Ammatillisen peruskoulutuksen ja ammattikorkeakoulujen rahoitusjärjestelmän kannustavuutta koulutuksen läpäisyyn lisätään kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmän uudistamisen yhteydessä. Oppilaitosmuotoisessa ammatillisessa peruskoulutuksessa otetaan syksyllä 2006 alkavasta koulutuksesta lähtien käyttöön ammattiosaamisen näytöt, joiden tavoitteena on parantaa ammatillisen koulutuksen laatua ja tehostaa siirtymistä työelämään. Kaikilla koulutusasteilla on kehitetty opetusta (ml. verkko-opetusta), oppimisprosesseja sekä opintojen ohjausta keskeyttämisen vähentämiseksi ja nopeaa valmistumista tukevaksi.¹²

Koulutusaikojen lyheneminen ei merkitse koulutuksen tasosta tinkimistä. Se seuraa onnistuneemmista koulutusvalinnoista, koulutukseen pääsyn nopeutumisesta, keskeyttämisten vähenemisestä ja opintojen tehostumisesta. Koulutusaikojen lyheneminen ei toisaalta lisää täysimääräisesti työpanosta, kun opiskelijoiden työssäkäynti todennäköisesti vähenee. Nettovaikutus on kuitenkin päätoimisen työssäkäynnin aikaistuminen.

¹² Liitteessä 7 on raportoitu EU:n ”Koulutus 2010”-ohjelman mukaiset tiedot.

2.4.1.2 Myöhemmin eläkkeelle

Suomessa ikääntyvien (55-64-vuotiaat) työllisyysaste on kohonnut viime vuosina erittäin nopeasti. Vuonna 1995 se oli 35 prosenttia eli hiukan alempi kuin EU-15-maissa keskimäärin. Vuonna 2004 se oli jo 51 prosenttia eli lähes 10 prosenttiyksikköä EU-15:n keskiarvoa korkeampi. Selityksenä nopealle nousulle ovat eläkejärjestelmään viime vuosina tehdyt muutokset, työttömyyden aleneminen työvoiman kysynnän kasvaessa ja se, että ikääntyvien työssä jatkamiseen on kiinnitetty lisääntyvää huomiota työpaikoilla. Eläkkeelle siirtymisen myöhentämiseen tarvitaankin taloudellisten kannustinten ohella työssä viihtyvyyden ja jaksamisen tukemista kehittämällä työelämää, johtamisjärjestelmiä ja työntekijöiden ammattitaitoa. Useita näihin liittyviä hankkeita on vireillä.

Myönteinen työllisyyskehitys näkyy myös eläkkeelle siirtymisiässä¹³. 50-vuotiaan eläkkeelle jäämisiin odote oli 61,1 vuotta vuonna 2004. Se on tasaisesti kohonnut ja oli puoli vuotta korkeampi kuin vuonna 2000. 25-vuotiaan odotettavissa oleva eläkkeelle jäämisikä on kohonnut vähemmän ja oli 59,1 vuotta vuonna 2004. Ero kuvastaa sitä, että alle 50-vuotiaiden jääminen työkyvyttömyyseläkkeelle ei ole vähentynyt samassa määrin kuin vanhemmille tarjolla olevien muiden varhaiseläkevaihtoehtojen käyttö.

Vuoden 2005 alussa käynnistyneen eläkeuudistuksen ennakoitaan pitkällä aikavälillä myöhentävän keskimääräistä eläkkeelle siirtymistä edelleen parilla vuodella. Keskeisimmät tähän vaikuttavat tekijät ovat työttömyyseläkkeen lopettaminen ja muiden varhaiseläkkeiden ehtojen tiukennukset sekä eläkkeen nopea karttuminen, jos eläkkeelle jäämistä siirtää yli 63 vuoden ikään (ks. luku 2.2.1).

Eläkeuudistuksen seurauksena kiinteästä 65 vuoden vanhuuseläkeiästä siirrytään joustavaan 63-68 vuoden eläkeikään. Vuonna 2005 kolme ikäluokkaa (63-, 64- ja 65-vuotiaat) voi siirtyä vanhuuseläkkeelle ilman varhennusvähennystä, mikä lisää eläkkeelle siirtymistä tilapäisesti. Vaikutus on kuitenkin kertaluontoinen ja tasoittuu seuraavina vuosina. Kannustinkarttuman vuoksi osa eläkeiän saavuttavista myös jatkaa työntekeä.

Iän myötä kasvavan työkyvyttömyysriskin takia työnantajien työeläkemaksut kohoavat iän mukaan. Työeläkemaksujen ikäriippuvuutta on alettu tasoittaa ja vuonna 2007 se poistuu kokonaan.

Ikääntyvien matalapalkkaista työtä tekevien työllisyyttä on päätetty tukea myös vuosina 2006–2010 voimassa olevan työvoimakustannusten alentamisjärjestelmän avulla. Tätä verojärjestelmän kautta annettavaa tukea kuvataan tarkemmin luvussa 2.4.2.

Eläkeuudistuksen vaikutuksia seurataan tarkoin. Eläkejärjestelmässä on edelleen eräitä piirteitä, jotka voivat hidastaa työelämän jättämisiin kohoamista, jos työelämän vetovoima ei ole riittävän suuri. Näitä on se, että 58 vuotta täyttäneillä työttömyysturva voi jatkua vanhuuseläkkeeseen saakka. Myös 60 vuotta täyttäneiden mahdollisuus päästä lievemmin perustein työkyvyttömyyseläkkeelle sekä osa-aikaeläkkeen alhainen ikäraja ja

¹³ EU-tason indikaattorin mukainen työelämästä poistumisikä oli Suomessa 60,3 vuotta vuonna 2003.

muut edut voivat saada ikääntyvät luopumaan työn teosta ennakoitua aiemmin, jos heidän työssä jaksamiseensa ja työhyvinvointiinsa ei kiinnitetä riittävästi huomiota.

2.4.1.3 Työelämän kehittäminen

Työn tuottavuuden parantuminen laadullisesti kestäväällä tavalla edellyttää työorganisaatioiden kehittymistä siten, että työssä jaksetaan entistä pidempään. Työvoiman saatavuuden turvaaminen ja työllisyysasteen nostaminen edellyttävät myös henkilöstön työkyvyystä ja työhyvinvoinnista huolehtimista. Vuotta 2004 koskevan barometrin mukaan valtaosa palkansaajista antoi kohtuullisen hyvän arvosanan työpaikalleen ja hieman yli puolet katsoi olevansa varsin lähellä ihannetyötään. Silti yleinen epävarmuus sai monet epäilemään työn mielekkyyttä.

Sairauspoissaoloja oli keskimäärin kahdeksan päivää työntekijää kohti vuodessa. Tavoitteena on pitää sairauspäivien osuus työntekijöiden ikääntymisestä huolimatta aikaisempien vuosien tasolla eli 3,9 prosentissa.

Työelämän lainsäädännössä on vireillä merkittäviä uudistuksia:

- yhteistoimintaa työpaikoilla koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus. Tavoitteena on sisällyttää nykyistä laajemmin yhteistoiminnan piiriin työpaikan kehittämiseen ja toimintaan sekä työn organisointiin liittyviä kysymyksiä. Asiaa valmistelevan komitean määräaika päättyy vuoden 2006 alussa,
- perhevapaasäännösten kokonaistarkastelu, missä arvioidaan perhevapaasäännösten toimivuutta ja perhevapaiden kustannusten kohdentumista,
- ulkomaalaisten työntekijöiden työsuhteiden valvontaa koskevan lainsäädännön valmistelu.

Lisäksi selvitetään pienten yritysten työlainsäädännön tuntemuksen lisäämistä ja mahdollisuuksia tukea työntekijöiden asemaa yrityksen siirtäessä toimintojaan ulkomaille. Työkyvyttömyyden ehkäisemiseen pyritään ennen kaikkea työsuojelullisin sekä työterveydenhuollon ja muin terveystaloudellisin keinoin. Yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa selvitetään vuorotteluvapaan korvaustasot ja mahdollisuudet järjestelmän vakinaistamiseen.

Työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista pyritään edistämään myös hallituksen tasa-arvo-ohjelman sekä hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen sopiman samapalkkaohjelman avulla.

Työn tuottavuuden, työelämän laadun ja ammattitaidon kehittämiseen pyritään työelämän kehittämis- ja tutkimusohjelmilla (Tykes, VETO ja Noste)¹⁴.

¹⁴ **Tykes** (2004-2009) on työelämän tuottavuuden ja laadun kehittämisohjelma ja **Veto**-ohjelmalla (2003-2007) tuetaan työssäoloajan jatkamista, työssä jaksamista ja kuntoutusta. Molempia ohjelmia koordinoitaa hallituksen työllisyysohjelmalla. **Noste**-ohjelman (2003-2007) avulla parannetaan enintään perusasteen tutkinnon suorittaneiden aikuisten (30-59-vuotiaat) koulutustasoa.

Työelämän tuottavuuden ja laadun kehittämisohjelman (Tykes) avulla pyritään luomaan sellaisia työelämäkäytäntöjä, jotka tukevat tuottavuutta laadullisesti kestäväällä tavalla. Tykes-ohjelman hankkeisiin arvioidaan osallistuvan noin 250 000 henkilöä, joista puolet on naisia. Tavoitteena on, että pk-yritysten henkilöstön osuus kehittämishankkeisiin osallistuvista kohoaa 30 prosenttiin ja yli 45-vuotiaiden osuus 45 prosenttiin. Veto-ohjelmassa paneudutaan tekijöihin, joilla on merkitystä yksilön työkyvyn ylläpidossa, työelämästä syrjäytymisen ja ennenaikaisen työkyvyttömyyden ehkäisemisessä ja työhön paluumahdollisuuksien parantamisessa.

Ajantasalla oleva ammattitaito pienentää sekä työttömyysriskiä että todennäköisyyttä ennenaikaiseen eläköitymiseen. Aikuiskoulutukseen osallistumisen lisääminen ja osallistumisen erojen kaventaminen ovat keskeisiä koulutuspoliittisia tavoitteita. Noste-ohjelman avulla annetaan varttuneille aikuisille (30-59-vuotiaat) mahdollisuus toisen asteen tutkinnon suorittamiseen. Aikuiskoulutusta kehitetään myös ottamalla käyttöön aikaisemmin ja muualla kuin koulutusjärjestelmän piirissä hankitun ammatillisen osaamisen tunnistamisjärjestelmä.

2.4.2 Vero- ja etuusjärjestelmien sekä palkanmuodostuksen kannustinvaikutusten parantaminen

Hallituksen veropolitiikan keskeisiä vaikuttimia ovat talouskasvun ja työllisyyden edistäminen. Veroratkaisuissa on vastattu kansainvälisen verokilpailun kiristymiseen ja ohennettu korkeaa työhön kohdistuvaa verokiilaa. Vero- ja etuusjärjestelmien yhteisvaikutuksena syntyviä korkeita efektiivisiä marginaaliveroasteita (työttömyys- ja tuloloukut) on pyritty alentamaan. Verotuksella on myös tuettu pitkäaikaisten ja maltillisten tulopoliittisten ratkaisujen syntymistä.

2.4.2.1 Työn verotuksen keventäminen ja muut työllisyyttä tukevat verouudistukset

Verotusta on Suomessa viime vuosina kehitetty määrätietoisesti työllisyyden parantamisen näkökulmasta. Yritys- ja pääomatulojen verouudistuksen ohella työn verotusta on kevennetty sekä alentamalla yleensä ansiotulojen verotusta että kohdentamalla verohelpotukset työvoimakustannusten alentamiseen matalan tuottavuuden työssä.

Ansiotulojen verotusta on kevennetty 1990-luvun puolivälistä lähtien. Keskipalkkaisen työntekijän kokonaisverokiila¹⁵ on alentunut vuoden 1995 noin 60 prosentista alle 55 prosenttiin vuonna 2005. Ansiotulojen verotuksen keventäminen jatkuu ja hallitus on lisäksi päättänyt eräistä verotuksellisista toimista, joilla lisätään työn kysyntää matalan tuottavuuden aloilla.

Vuoden 2004 lopulla solmitun tulopoliittisen sopimuksen yhteydessä hallitus sitoutui keventämään työn verotusta vuosina 2005–2007 bruttomääräisesti 1,7 miljardilla eurola. Osa veronkevennyksistä on kompensatiota sairausvakuutusmaksujen noususta sairausvakuutuksen rahoitusuudistuksen seurauksena. Uudistuksella vahvistetaan sairausvakuutusetuksien ja –maksujen välistä yhteyttä. Tuloverotuksen kevennykset kohdistuvat kaikkiin tuloluokkiin ja laskevat Suomen varsin korkeita marginaaliveroasteita keskimäärin noin kahdella prosenttiyksiköllä.

Ikääntyneiden matalapalkkaisten työntekijöiden työllistymisedellytysten parantamiseksi vuoden 2006 alussa astuu voimaan laki väliaikaisesta (2006-2010) työnantajan matalapalkkatuesta.

Matalan tuottavuuden työllisyyden tukemiseksi Suomessa on ollut jo vuodesta 2001 käytössä kotitaloustyön verovähennys. Ostaessaan kotitalouspalveluja (remontti-, kotitalous-, hoiva- ja hoitopalveluja) kotitaloudet voivat vähentää verotuksessaan 60 prosenttia kotitalouspalveluyrityksiltä ostettujen palvelujen työvoimakustannuksista. Vähennys oli enintään 1 150 euroa 100 euron omavastuun jälkeen vuonna 2004. Kotitaloustyön verovähennys on luonut uusia työpaikkoja kotitalouspalveluissa ja vähentänyt harmaata taloutta erityisesti remonttipalveluissa.

Hallitus esittää kotitalousvähennyksen enimmäismäärän kaksinkertaistamista kotitalous-, hoito- ja hoivatyön osalta vuonna 2006. Palvelujen kysynnän arvioidaan lisääntyvän 20-30 prosenttia vuodessa ja lisäävän työpaikkoja 1 300-2 500 henkilöllä.

2.4.2.2 Etuusjärjestelmän kehittäminen rakenteellisen työttömyyden vähentämiseksi

Rakenteellisen työttömyyden ytimen muodostavat työmarkkinatuella hyvin pitkään olleet työnhakijat. Työmarkkinatuen kesto ei tähän saakka ole rajoitettu ajallisesti ja siitä on muodostunut osalle työttömistä pysyvä toimeentulomuoto. Hallitus on antanut esityksen työmarkkinatuen aktivoimisesta tavoitteena nykyistä kannustavampi ja tasapainoisempi toimeentuloetuksien ja aktiiviohjelmien kokonaisuus. Esityksen mukaan pitkään (500 päivää) työmarkkinatukea passiivitukena saaneiden työttömien aktivointia koulutuksen,

¹⁵ Verokiilassa ovat mukana tuloverot, kulutusverot ja työnantajan sovamaksut.

kuntoutuksen, työharjoittelun tai tukityön avulla lisätään asteittain vuoden 2006 alusta lähtien keskimäärin 20 000 henkilön tasolta 30 000 henkilön tasolle. Pitkäaikaistyöttömi- en yhteiskuntatukuu toteutetaan tarjoamalla kaikille ryhmään kuuluville työtä tai aktiivi- toimenpiteitä. Kieltäytyminen tarjotusta työstä tai toimenpiteestä johtaa työmarkkinatu- kioikeuden lakkauttamiseen toistaiseksi.

Pitkäkestoisen passiivisen työmarkkinatuen ja toimeentulotuen rahoitusvastuu jaetaan valtion ja kuntien kesken uudelleen siten, että etuuksien rahoituksella kannustetaan kun- tia ja julkista työvoimapalvelua entistä tehokkaampaan yhteistyöhön työllisyyden hoidos- sa. Aktiivitoimenpiteitä järjestetään valtion, kuntien, työvoiman palvelukeskusten ja mui- den toimijoiden yhteistyönä.

2.4.2.3 Palkanmuodostus ja työmarkkinoiden sopimusjärjestelmän kehittäminen

Suomessa palkanmuodostus perustuu työmarkkinaosapuolten väliseen vakiintuneeseen neuvottelujärjestelmään. Viime vuosina palkkaratkaisut on tehty useimmiten keskusjär- jestötasolla ja niiden kattavuus on ollut suuri. Keskitettyihin ratkaisuihin on osin vaikut- tanut se, että hallitus on tukenut maltillisia tulopoliittisia kokonaisratkaisuja tuloverotuk- sen kevennyksin.

Monivuotiset keskitetyt tulosopimukset ja niitä tukeva veropolitiikka ovat viime vuo- sina toimineet Suomen taloutta vakauttavina tekijöinä. Keskitettyjen neuvottelujen tulok- sena palkkojen yleiskorotuksissa on otettu hyvin huomioon kansantalouden keskimääräi- nen palkankorotusvara ja turvattu tasainen ansiokehitys. Ostovoimaa on lisäksi voitu tukea veronkevennyksillä, kun talouden ulkoinen kilpailukyky on turvattu. Ongelmana on ol- lut vaikeus ottaa huomioon alakohtaisia tuottavuuseroja, suhdannetilanteen vaihteluja ja tuottajahintojen heilahteluja.

Tuoreimmassa tulopoliittisessa kokonaisratkaisussa, joka ulottuu vuoden 2007 syk- syyn ala- ja yrityskohtaiset tarpeet on pyritty huomioimaan aiempaa paremmin. Liitto- kohtaisesti jaettavan palkankorotuserän osuutta yleiskorotuksessa lisättiin. Osana tulo- poliittista kokonaisratkaisua ja jatkuvan neuvottelun menettelyä työmarkkinaosapuolet käynnistävät toimialakohtaisesti työehtosopimusten ja paikallisen yhteistyön kehittämi- sen talouden muutoshasteisiin vastaamiseksi ja työllisyyden, kilpailukykyyn ja tuotta- vuuden parantamiseksi. Alakohtaiset sopijaosapuolet käynnistävät paikallisen sopimisen mahdollisuuksien ja käytäntöjen arvioinnin ja kehittämisen. Sopimukseen sidotuissa yri- tyksissä toteutetaan ja kehitetään paikallista sopimista yrityskohtaisesti alakohtaisten so- pimusten mukaisesti. Sopijaosapuolet arvioivat myös alakohtaisesti tarvittavat toimenpi- teet palkkaus- ja palkitsemisjärjestelmien ja niiden toimivuuden kehittämiseksi. Lisäksi alakohtaisesti jatketaan työaikajärjestelyjen sekä tuotanto- ja palveluaikojen kehittämistä. Lähtökohtana on, että alakohtaiset sopijaosapuolet neuvottelevat ja sopivat tarvittavista

toimenpiteistä helmikuun loppuun 2006 mennessä. Keskusjärjestöt laativat alakohtaisista toimenpiteistä tilannekartoituksen ja järjestävät kaikkien sopimusosapuolten yhteisen arviointiseminaarin keväällä 2006.

2.4.3 Työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaannon parantaminen

Talouden kansainvälistyminen, globalisaatio ja kilpailu lisäävät työmarkkinoiden haasteita samanaikaisesti kun väestörakenteen muutoksen seurauksena työvoiman määrä alkaa supistua. Työmarkkinoiden tasapainottomuuksien välttäminen edellyttää hyvin toimivia työmarkkinoita, elinikäisen oppimisen periaatteen mukaisesti toimivaa koulutusjärjestelmää sekä työvoima- ja koulutustarpeiden muutosten tehokasta ennakkointia ja nopeaa muutoksiin reagointia.

2.4.3.1 Työvoimapalvelujen kehittäminen

Viime vuosina työmarkkinoilla on korostunut kaksi kehityspiirrettä, jotka asettavat uusia vaatimuksia työvoimapalveluille. Ensinnäkin yritysten kansainvälistyminen ja maailmanlaajuinen tuotannon uudelleen sijoittelu on johtanut tuotantolinjojen tai kokonaisten tuotantoyksiköiden sulkemisiin ja suuriin yhtäaikaisiin irtisanomisiin. Suomen kaltaisessa laajassa, harvaan asutussa maassa, tämä merkitsee usein vaikeita paikallisia työttömyysongelmia. Toisaalta suuri osa avautuvista työpaikoista on ainakin aluksi tilapäisiä.

Julkista työvoimapalvelua kehitetään eriyttämällä työnvälitys ja vaikeasti työllistyvien palvelut. Viime mainitut kootaan työvoiman palvelukeskuksiin, joissa käytössä ovat myös kansaneläkelaitoksen ja paikallisten koulutus-, sosiaali- ja terveysviranomaisten palvelut. Vuoteen 2006 mennessä perustetaan 40 palvelukeskusta, joista on toiminnassa jo 34. Vaikeasti työllistyvien palveluiden kokoaminen palvelukeskuksiin ja entistä tehokkaampi työttömyyden katkaisu helpottaa työvoimatoimistojen muiden tehtävien hoitoa. Työvoimatoimistojen toiminnan painopistettä siirretään avointen työmarkkinoiden suuntaan: työnvälitykseen, työhön ja koulutukseen ohjaamiseen sekä työnantajapalveluihin työvoiman kohtaanto-ongelmien ratkaisemiseksi. Uudistettu palvelumalli otetaan käyttöön kaikissa työvoimatoimistoissa vuoden 2006 loppuun mennessä. Työvoimatoimistoihin perustettavissa työnhakukeskuksissa korostuu omatoimisen työnhaun tukeminen. Työnhakijapalveluissa tehostetaan erityisesti työnhakijoiden alkupalveluja sekä työnhakijoiden palvelutarpeiden ja osaamisen kartoitusta. Työnantajapalvelut tuotetaan yhä enem-

män yhteistyössä muiden yrityspalvelujen ja elinkeinoelämän kanssa. Niitä suunnataan erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten tarpeisiin.

Nuorisotyöttömyyden alentamiseksi on käynnistetty nuorten koulutus- ja yhteiskuntatutkimus. Nuorille työttömille tarjotaan koulutus-, harjoittelu- tai työpajapaikka viimeistään kolmen työttömyyskuukauden jälkeen. Nuorten työpajatoimintaa kehitetään ja toiminta vakiinnutetaan. Työministeriön tavoitteena vuodelle 2006 on, että 90 prosentille nuorista työttömistä tehdään yksilöllinen työnhakusuunnitelma ennen kolmen kuukauden työttömyyttä.

Varhaiseen puuttumiseen pyritään myös kesällä 2005 käyttöön otetulla muutosturvalla, joka mahdollistaa irtisanottavan uuden työpaikan etsimisen jo irtisanomisaikana. Muutosturvaan oikeutetulle tehdään tarvittaessa henkilökohtainen työllistymissuunnitelma ja hänen osallistuessaan sen mukaisiin koulutus- tai muihin toimenpiteisiin hän saa korotettua työttömyysturvaa.

Työvoimapalvelujen kehittäminen on keskeinen osa hallituksen poikkihallinnollista työllisyysohjelmaa. Lisäksi tulopoliittisen sopimuksen yhteydessä perustettiin kolmikan- tainen työryhmä selvittämään työllistymistä helpottavia ja työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa parantavia toimenpiteitä. TE-keskuksissa on yhteistyössä yritysten kanssa toteutettu onnistuneita työttömien rekrytointi- ja koulutushankkeita, joita pyritään saamaan laajempaan käyttöön.

2.4.3.2 Ammatillisen ja alueellisen liikkuvuuden edistäminen

Työmarkkinoiden rakennemuutokset korostavat pitemmän ajan työvoimatarpeiden ja siten myös koulutustarpeiden tehokasta ennakkointia. Kun uuden työvoiman virta työmarkkinoille supistuu ja poistumavirta kasvaa, on entistä tärkeämpää suunnata koulutuspaikat ja suunnitella koulutuksen sisältö tulevien työvoimatarpeiden kannalta oikein. Osaamistarpeiden valtakunnallista ja alueellista ennakkointia ja siihen liittyvää yhteistyötä vahvistetaan korkeakoulujen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien, elinkeino- ja työelämän, hallinnon ja paikallisten sidosryhmien välillä koulutustarpeisiin vastaamisen ja alueellisen kehityksen tukemiseksi.

Koulutuksen ja työelämän lähentäminen helpottaa ennakkointia ja parantaa koulutuksen sisällön ja työelämän tarpeiden yhteensopivuutta. Yhteyttä työelämään kiinteytetään niin oppilaitosten hallinnon, opettajien työelämäntuntemuksen kuin oppilaiden työharjoittelun ja muiden työelämäyhteyksien kautta. Vuonna 2004 perustettiin valtioneuvoston ennakkointiverkosto, jossa lähes kaikki ministeriöt ovat mukana. Opetushallinnon apuna mm. koulutuksen ennakkointitehtävissä toimii 33 koulutustoimikuntaa, jotka on koottu kolmikan- taisesti. Vuoden 2012 koulutustarjonnan suunnittelu on käynnistetty työvoima- ja koulutustarpeiden ennakkoinnin pohjalta. Vuonna 2005 perustettiin korkean tason kolmikan-

tainen poikkihallinnollinen työ- ja koulutusasiain neuvosto käsittelemään keskeisiä työ- ja koulutuspoliittisia haasteita ja strategioita.

Työmarkkinoiden muutoksiin sopeutuminen edellyttää elinikäisen oppimisen periaatteiden mukaisesti toimivaa aikuiskoulutusjärjestelmää. Ammatillista tutkintojärjestelmää kehitetään siten, että se muodostuu työelämän edellyttämän ammattitaidon ja –pätevyyden antavista ammatillisista perustutkinnoista sekä ammattiosaamisen syventämistä tukevista ammatillisista jatkotutkinnoista, jotka yhdessä muodostavat ammatillista kehittymistä ja elinikäistä oppimista tukevan kokonaisuuden.

Tavoitteena on, että vuonna 2008 koulutukseen osallistuu 60 prosenttia työikäisestä väestöstä. Vuonna 2000 osuus oli 54 prosenttia. Työpaikalla tapahtuvan opiskelun roolia osana ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen muodostamaa kokonaisuutta vahvistetaan yhdessä työelämän kanssa. Poikkihallinnollinen Noste-ohjelma tarjoaa mahdollisuuden ammatillisen toisen asteen tutkinnon suorittamiseen. Otetaan käyttöön aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamisjärjestelmä.

Keskeisimmät syyt työpaikkojen rekrytointiongelmiiin ovat osaamisen puutteet tai se, ettei osaavaa työvoimaa ole lainkaan tarjolla. Akuutteja työvoimakapeikkoja voidaan tehokkaimmin poistaa oppisopimuskoulutuksen ja yritysten kanssa yhteistyössä toteutetun työvoimakoulutuksen avulla. Työvoimakoulutusta toteutetaan entistä enemmän kysyntälähtöisesti yhteishankintana yritysten kanssa ja suunnataan aloille, joilla ennakoidaan työvoiman saatavuusongelmia.

Työvoiman ammatillisen ja alueellisen liikkuvuuden ylläpitämiseksi on tärkeää, että työvoimatoimistot noudattavat johdonmukaisesti työnhakua ja työttömyysturvaa koskevia ohjeita ja pelisääntöjä sekä kehittävät toimintaansa valtakunnallisten strategialinjausten mukaisesti ottaen huomioon alueelliset näkökohdat. Suunnitelmissa oleva työvoimatoimistoverkoston uudistaminen seutukuntapohjaiseksi tehostaa voimavarojen käyttöä ja helpottaa yhteistyöverkostojen rakentamista. Asuntojen riittävä tarjonta kasvualueilla on keskeinen edellytys työvoiman alueelliselle liikkuvuudelle.

Hallituksen aluepoliittisena tavoitteena on sosiaalinen ja alueellinen tasapaino, jonka saavuttamiseksi eroja alueiden kehittämisedellytyksissä kavennetaan myös työmarkkinoiden osalta. Tavoitteisiin pyritään ohjelmaperusteisen aluepolitiikan avulla.

2.4.3.3 Kansainvälisen liikkuvuuden edistäminen

Työvoiman kansainvälinen liikkuvuus ja kilpailu osaajista kasvavat. Suomi on edistänyt kansainvälisten asiantuntijoiden saatavuutta soveltamalla heihin 35 prosentin lähdeveroa kahden vuoden aikana työskentelyn alkamisesta. Nykyisen lain mukaan tähän erikoisverotukseen on oikeus, jos työskentely alkaa 1.1.2001 ja 31.12.2007 välisenä aikana.

Työperusteisen maahanmuuton laajenemiselle luodaan edellytykset kesällä 2005 valmistuneen työryhmän linjausten pohjalta. Työryhmä korostaa työperusteisen maahanmuuton merkitystä ja esittää useita toimenpiteitä sen edellytysten lisäämiseksi. Työryhmä ehdottaa, että maahanmuuttopoliittisen ohjelman toteuttamiseksi valmistellaan erityinen toimeenpano-ohjelma. Työryhmän raportti on paraikaa lausunnolla.

Suomi päättää lähiaikoina onko tarpeen jatkaa 1.5. 2006 jälkeen rajoituksia uusista EU-maista tulevalle työvoimalle. Rajoituksiin liittyy yleisesti tunnustettuja epäkohtia, mutta päätös riippuu myös siitä, katsotaanko ulkomaalaisten työntekijöiden työehtojen noudattamisen valvontajärjestelmä niin tehokkaaksi, ettei rajoituksia enää tarvita.

2.5 EU:n rakennerahastojen käyttö toimenpideohjelman tukena

Suomessa toimii kaudella 2000-2006 neljä rakennerahastoa: Euroopan aluekehitysrahasto, Euroopan sosiaalirahasto, Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston ohjausosasto ja kalatalouden ohjaamisen rahoitusväline. Rahastoista myönnettävä tuki on pääosin avustusmuotoista ja edellyttää kansallista osarahoitusta.

Kansallinen aluepolitiikka sekä Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) ja sosiaalirahaston (ESR) tuella toteutetut hankkeet edistävät Suomen kansallisen toimenpideohjelman tavoitteiden saavuttamista. EAKR-rahoituksesta suuri osa suuntautuu tutkimukseen ja innovaatioihin tai pk-yritysten kasvun rahoittamiseen. ESR-rahoitusta käytetään alueohjelmissa osaamistason kohottamiseen ja rakennetyöttömyyden alentamiseen sekä koulutusjärjestelmien ja työelämän yhteistyön kehittämiseen.

Aluekehitysohjelmien (tavoite 1 ja 2-ohjelmat) tavoitteena on alueiden kilpailukyvyyn, työllisyyden ja osaamisen lisääminen ja vahvistaminen. Ne ovat eteenpäin suuntautuvia ohjelmia, joissa pääpaino on taloudellisen kasvun ja alueiden hyvinvoinnin lisäämisessä.

ESR-toimet tukevat hallituksen työllisyyden, yrittäjyyden sekä tietoyhteiskunnan politiikkaohjelmia. Horisontaalista tavoite 3-ohjelmaa toteutetaan tavoite 1-alueiden ulkopuolella. Keskeisinä tavoitteina ovat rakenteellisen työttömyyden alentaminen, työvoiman saatavuuden turvaaminen, yrittäjyyden ja yritystoiminnan edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäisy. Yritysten valmiuksia sopeutua rakenteellisiin muutoksiin edistetään henkilöstön koulutustoimenpitein sekä työelämää ja työorganisaatioita kehittämällä.

ESR-projekteilla tuetaan monin tavoin työmarkkinoiden toimivuutta ja työelämän kehittämistä. ESR-rahoituksella kehitettyjä toimintamalleja otetaan laajemmin käyttöön niin rakennetyöttömyyden alentamiseksi (esim. työvoiman palvelukeskukset, sosiaali-

sesta kuntoutuksesta, koulutuksesta ja työharjoittelusta koostuvat polut), työvoiman saatavuuden turvaamiseksi (esim. työelämlähtöiset täsmäkoulutushankkeet, ikääntyvien ja heikoimmassa asemassa olevien työntekijöiden koulutustoimenpiteet), työelämän kehittämiseksi (esim. innovatiiviset toimintatavat työpaikoilla) kuin yrittäjyyden edistämiseksi (esim. aloittavien yritysten neuvontapalvelut).

Rakennerahastojen vaikuttavuutta voidaan lisätä, kun kehittämisvälineitä kootaan strategisesti yhteen. Kilpailukyvyn kehittäminen tulee nähdä kokonaisuutena, jota tuetaan kansallisten toimien suuntaisesti sekä investoinneilla ja infrastruktuurin kehittämisellä (EAKR) että työllisyyden edistämällä ja inhimillisten voimavarojen ja osaamisen kehittämisellä (ESR).

Suomen alue- ja rakennepolitiikassa osaamisella, innovaatiotoiminnalla, teknologian siirrolla ja tutkimus- ja kehittämistoiminnalla on keskeinen asema. Aluepolitiikkaa toteutetaan kansallisesti ja EU:n osittain rahoittamilla ohjelmilla.

Aluekehitykseen vaikuttavat kansalliset ja maakuntien strategiat. Kansallisia tavoitteita toteuttavat eri hallinnonalojen aluestrategiat ja valtioneuvoston erityisohjelmat, joita ovat aluekeskusohjelma, osaamiskeskusohjelma, maaseutupoliittinen kokonaisohjelma ja saaristo-ohjelma. Maakunnissa kansalliset ja maakuntien aluekehitystavoitteet sovitetaan yhteen maakuntaohjelmassa. Alueittain keskeinen Euroopan unionin ja kansallinen kehittämisrahoitus kootaan maakuntaohjelmien toteuttamissuunnitelmiin. Ne ovat merkittävä väline aluekehitykseen vaikuttavien voimavarojen kohdentamisessa alueilla. Maakunnille tehdyn kyselyn mukaan osaamisen ja innovaatiotoiminnan kehittäminen on maakunnissa keskeisin painoalue seuraavalla ohjelmakaudella. Tämä toteuttaa aluekehityksen valtakunnallisia tavoitteita ja tukee erityisesti osaamis- ja aluekeskusohjelmien kohdentamista osaamis- ja innovaatorakenteiden alueellisesti vaikuttavaan vahvistamiseen. Hallitus on antanut eduskunnalle esityksen alueiden kehittämislain muuttamisesta niin, että ohjelmia voidaan jatkaa myös vuoden 2006 jälkeen.

Rakennerahastokauden 2007-2013 keskeisimpiä haasteita kasvun ja tuottavuuden näkökulmasta on kehittää maamme talouden innovaatiokykyä, yrittäjyyttä ja osaamisperustaa. Työmarkkinoiden ja työelämän haasteiksi on nähty työllisyysasteen nostaminen, rakennetyöttömyyden alentaminen sekä osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen.

3 KASVU- JA TYÖLLISYYSPOLITIIKAN PAINOALUEET TUKEVAT TOISIAAN

Kasvu- ja työllisyyspolitiikka perustuu monelta osin kannustinjärjestelmien kehittämiseen. Yritysten syntyä ja kasvua edistetään neuvonnan ja rahoituksen keinoin. Yritysten tutkimus- ja kehitystoimintaa tuetaan edullisella rahoituksella ja julkisella tutkimusinfrastruktuurilla. Nuorten nopeaa valmistumista tuetaan opintojen ohjausta ja opetusjärjestelmiä kehittämällä ja siirtymistä työmarkkinoille palkitaan opintolainan osittaisella anteeksiannolla verovähennysten muodossa. Ikääntyviä houkutellaan jatkamaan työn tekoa kohoavalla eläkekarttumalla. Irtisanottujen nopeaa työllistymistä tuetaan muutosturvan avulla ja pitkäaikaistyöttömiä ohjataan pois työttömyydestä työmarkkinatuen aktivoinnilla. Ikääntyvien heikosti koulutettujen työllistymistä tuetaan työnantajille annettavan tuen avulla ja kotitalouksien mahdollisuuksia työllistää vähän koulutettuja tuetaan verotuksen kotitalousvähennyksen avulla.

Kannustinjärjestelmän muutoksilla on kuitenkin tavoiteltu vaikutus vain, jos toimintaympäristö tukee niitä. Vakaa kokonaistaloudellinen ympäristö helpottaa talouden kasvutekijöitä ja tehokkuutta parantavien rakenteellisten uudistusten tekoa ja voimavarojen uudelleen suuntaamista. Näin tuetaan myös kestäväällä tavalla työllisyyden paranemista. Finanssipolitiikan kestävyys kannalta tärkeää on eläkeuudistuksen vaikutusten muodostuminen ennakoidun suuruisiksi ja käynnissä olevien julkisen sektorin tuottavuus- sekä kunta- ja palvelurakennehankkeiden tavoitteiden saavuttaminen. Näistä riippuu pitkälti se, missä määrin vuoteen 2007 linjattua verotuksen keventämislinjaa voidaan myöhemmin jatkaa. Tarve työn verotuksen lieventämiseen ja korkeiden marginaaliverojen alentamiseen on edelleen selvä.

Innovaatiotoiminnan tehostuminen ja yrittäjyyden lisääminen ovat avainasemassa kasvuhakuisen ja kilpailukykyisen elinkeino- ja yritysraakenteen turvaamisessa. Kasvua ja voimavarojen tehokasta käyttöä edistää myös kilpailullisen toimintaympäristön aikaansaaaminen niillekin aloille, joilla vielä on kilpailun esteitä tai kilpailu puuttuu. Voimava-

rojen käytön tehostamisessa on otettava huomioon myös ympäristönsuojelulliset ja muut kestäväan kehityksen tavoitteiden mukaiset näkökohdat.

Suomen työllisyyden kohottamistavoitteet ovat kunnianhimoiset ja niiden saavuttaminen edellyttää vahvaa talouskasvua. Työllisyystavoitteiden saavuttaminen on kuitenkin ehto finanssipolitiikan kestävyydelle ja hyvinvointimenojen rahoitukselle. Toisaalta kasvun aikaan saaminen edellyttää työpanoksen kasvua mm. työurien pitenemisen muodossa ja työmarkkinoiden toimivuuden parantamista.

Hahmoteltu kasvu- ja työllisyyspolitiikka perustuu suuressa määrin inhimillisen pääoman, osaamisen ja innovaatiojärjestelmän vahvistamiseen. Innovaatio- ja koulutusjärjestelmien laaja-alainen kehittäminen on tarpeen tutkimuspanostuksen vaikuttavuuden parantamiseksi ja osaavan työvoiman tarjonnan turvaamiseksi. Työelämän kehittämistoimenpiteet puolestaan edistävät tuottavuutta ja työssä jaksamista. Kansalaistoiminta ja aktiivinen vapaa-aika tukevat ja ylläpitävät hyvinvointia.

Työllisyystavoitteiden saavuttaminen edellyttää yleisen kasvupolitiikan ohella myös työvoimapolitiittisten ja muiden erityistoimien tehostamista. Työmarkkinoiden rakenneuutoksen jatkuessa voimakkaana työvoimapalvelujen merkitys korostuu työmarkkinoiden toimivuuden turvaamisessa. Näillä pyritään parantamaan vaikeasti työllistyvien asemaa ja vähentämään työmarkkinoilta syrjäytymistä. Ne kaventavat samalla myös työllisyyden ikä-, sukupuoli- ja alue-eroja. Hahmoteltu kasvupoliittinen linjaus tukee siten tassa-arvotavoitteiden saavuttamista.

Suomen uudistusohjelman mukaiset tavoitteet ja toimenpiteet vahvistavat EU:n kilpailukykyä ja sisämarkkinaominaisuuksia.

LIITTEET

Liite 1. Yhdennetyt suuntaviivat.

Liite 2. Avoin yhteistyö tutkimus- ja kehitysinvestointien lisäämisessä.

Liite 3. Avoin yhteistyö: pieniä yrityksiä koskeva peruskirja.

Liite 4. Avoin yhteistyö eEurope/i2010.

Liite 5. Avoin yhteistyö ympäristötekniikan alalla Suomessa.

Liite 6. Työllisyysindikaattorit.

Liite 7. EU:n ”Koulutus 2010”-ohjelma ja Suomen kansalliset tavoitteet.

Liite 8. Eräitä rakenneindikaattoreita.

Suomen kansallinen toimenpideohjelma
LIITE 1. Yhdenmetyt suuntaviivat

Talouspolitiikan laajat suuntaviivat	Tilanne	Tavoitteet	Toimenpiteet
Suuntaviiva 1: Talouden vakauden turvaaminen kestävä kasvun edistämiseksi	- valtiontalous kääntymässä alijäämiksi - paikallistalouden rahoitustilanne pysyy kireänä - vaihtotase ylijäämäinen, kotimaiset inflaatiotouhat pienet	- valtiovelan suhde bruttokansantuotteen alenee suhdanneluonteisia poikkeamia lukuun ottamatta - valtiontalous tasapainossa hallituskauden loppuun mennessä 2007	- kehysjärjestelmän uudistaminen v. 2003 - valtiontalouden kehyspäätökset 2004-2007, 2005-2008, 2006-2009 - peruspalveluohjelmat 2005-2008, 2006-2009 - kuntien valtionosuusuudistuksen 1. vaihe voimaan v. 2006
Suuntaviiva 2: Talouden ja julkisen talouden kestävyysden varmistaminen työllisyyden lisäämiseksi	- työkäinen väestö alkaa vähetä ja työvoiman tarjonta supistua väestön ikääntymisen seurauksena - terveys- ja hoivapalvelujen rahoitus- - paineet lisääntyvät kysynnän kasvaessa	- työllisyysasteen nostaminen 70 prosenttiin v. 2007 ja 75 prosenttiin v. 2011 - keskimääräisen eläkkeellesiirtymisen nostaminen 2-3 vuodella nykyisestä 59 vuodesta - eläkemenojen sopeuttaminen eliniän nousuun - eläkeläisäädännön yhtenäistäminen	- vuoden 2005 alusta voimaan tullut eläkeuudistus - kunta- ja palvelurakenne-uudistus (ks. suuntaviiva 3) - uudistukset koulutusjärjestelmässä (ks. työllisyysuudistavat 18, 20) - työllisyyden politiikkaohjelma (ks. työllisyysuudistavat)
Suuntaviiva 3: Resurssien tehokas kohdentaminen kasvua ja työllisyyttä edistävästi		- tuottavuuden ja tehokkuuden lisääminen; vuoteen 2011 mennessä keskimäärin puolet valtion henkilöstön poistuman johdosta vapautuvista työpaikoista täytetään - toimintojen tehostaminen ministeriöiden tuottavuusohjelmien mukaisesti - tutkimus- ja tuotekehityksen voimavarojen lisääminen - voimavarojen kohdentaminen osaamista tukeviin koulutus-, tiede-, teknologia- ja innovaatiopolitiikkaan (ks. suuntaviivat 7, 8)	- hallinnonalojen tuottavuusohjelmat me- nojen kasvun hidastamiseksi ja resurssien uudelleenkohdentamiseksi vuoteen 2011 mennessä - kunta- ja palvelurakenne-uudistus; syksyllä 2005 esitys valtioneuvostolle hankkeen linjauksista, laisäädännölliset linjaukset käsitellään eduskunnassa - vuoden 2006 aikana ja ne astuvat voimaan vuoden 2007 alusta - t&k määrärahojen lisääminen valtiontalouden kehyspäätöksessä vuosille 2006-2009

Suuntaviiva 4: Palkkakehityksen tulee myötävaikuttaa makrova-kauteen ja kasvuun	- palkoista sopiminen kuuluu työmarkkinaapuolille - vuoden 2004 lopulla solmittu vuoden 2007 syksyyn ulottuva tulopoliittinen ko- konaisratkaisu lisää palkkakustannuksia vuoden 2005 maaliskuun alussa 2,5 % ja vuoden 2006 kesäkuun alussa 2,1 % - sopimuksessa on otettu entistä enem- män huomioon alakohtaiset tarpeet	- palkoista ja muista työehdoista sovittaes- sa keskimääräisen (nimellisen) tuotta- vuuden kasvuun ohella otetaan huomioon myös työllisyysnäkökohdat sekä alakoh- taiset ja paikalliset tarpeet	- kehitetään toimialavuoropuhelua ja muita jatkuvan neuvottelun käytäntöjä sekä paikallista sopimista nykyisen työmarkkinoiden neuvottelujärjestelmän puitteissa
Suuntaviiva 5: Parempi kohe- renssi makro-, rakenne- ja työl- lisyyspolitiikan välillä / työ- ja hyödykemarkkinoiden uudistus- ten tulee tukea makropuitteita ja lisätä kasvupotentiaalia	- talouspolitiikan eri lohkojen yhteenso- pivuutta arvioidaan säännöllisesti mm. kehysmenettelyn, budjetin valmistelun, vakausohjelman sekä hallituksen vuotui- sen strategia-asiakirjan yhteydessä	- työ-, hyödyke- ja pääomamarkkinoiden toimivuuden parantaminen	- hallituksen poikkihallinnolliset politiik- kaohjelmat hallinnonalojen yhteistyön lisäämiseksi
Suuntaviiva 6: Dynaaminen ja hyvin toimiva talous- ja rahaliitto	- euroalueen talouskehitys hidasta - euroalueen julkisen talouden heikke- neminen - Suomen vaikutus euroalueen kehityk- seen on ollut positiivinen	- talouden sopeutumiskyvyn vahvista- minen - vakaus- ja kasvusopimuksen velvoittei- den täyttäminen	- ks. erit. makrosuuntaviivat
Suuntaviiva 7: T&K –rahoituk- sen lisääminen ja parantaminen (erityisesti yksityisen sektorin)	- Suomi on panostanut jo usean vuo- den ajan 3,5 %/BKT tutkimukseen ja kehitykseen, yksityisen sektorin osuus on n. 70 % - Suomessa tutkimustyötä tekevien osuus kaikista työllisistä on EU-maiden korkein, tekniikan ja luonnontieteiden opiskelijoiden osuus (n. 30 % korkeakou- luopiskelijoista) on myös EU:n korkein	- nostetaan t&k-panostuksen bkt-osuus 4 prosenttiin - yrityksiä kannustetaan investoimaan tutkimus- ja kehitystyöhön - valtion tutkimuslaitokset hankkivat nykyistä enemmän ulkoista tutkimusra- hoitusta - vahvistetaan Valtion teknillisen tutki- muskeskuksen roolia innovaatiopolitiikan toteuttajana	- tutkimus- ja innovaatiorahoitusta lisä- tään 5-7 % vuodessa tämän vuosikymme- nen loppuun - tarjotaan yrityksille valikoidusti ehdoiltaan edullista julkista rahoitusta t&k-toiminnan kehittämiseen ja kohdis- tetaan se parhaille hankkeille kilpailun rahoituksen keinoin

Suuntaviiva 8: Innovaatioiden edistäminen	- innovaatiojärjestelmän suorituskyvyssä, erityisesti innovaatioiden tuotteistamisessa ja kaupallistamisessa on puutteita, joiden takia panostuksilla t&:een ei saada riittävästi tuloksia uusien yritysten, liikevaihdon kasvun, työpaikkojen lisääntymisen ja viennin kautta	- innovaatiopolitiikan laajentaminen erityisesti palvelusektorille - alkavien yritysten rahoituspalvelujen ja niiden henkilöstön liiketoimintaosaamisen kehittäminen - tutkimuksen laadun nostaminen erikoistumalla ja muodostamalla kansainvälisesti kilpailukykyisiä osaamiskeskittymiä - korkeakoulujärjestelmää kehitetään keskittymällä toiminnan vaikuttavuuden ja laadun parantamiseen - lisätään yliopistojen taloudellista toimivaltaa - parannetaan tutkijoiden kansainvälistä liikkuvuutta - työpaikkojen sisäisen luovuuden lisääminen - sosiaalisten innovaatioiden ja kulttuurialan yrittäjyyden edistäminen, luovien alojen taloudellisen merkityksen vahvistaminen	- valtioneuvoston periaatepäätös julkisen tutkimusjärjestelmän rakenteellisesta kehittämisestä: ministeriöt laativat julkisen tutkimusjärjestelmän sektoriutkimuksen kehittämisohjelmat 30.9.2005, minkä jälkeen työryhmä laati kokonaissuunnitelman - Suomen Akatemian t&k –rahoitusvaltuuksia lisätään 30 milj. eurolla ja Tekesin 31 milj. eurolla v. 2006 - valtion tiede- ja teknologianeuvoston johdolla laaditaan 30.6.2006 mennessä kansallinen strategia kansainvälisesti kilpailukykyisten tieteiden ja teknologian osaamiskeskittymien ja huippuyksiköiden synnyttämiseksi ja vahvistamiseksi - aluekeskusohjelma ja osaamiskeskusohjelma 1999-2006 - opetusministeriön työryhmät: tutkijanuran edistäminen ja tutkijakoulutuksen kehittäminen (kehyspäätös vuosille 2006-2009) - huippututkijoiden rekrytoimiseksi perustetaan määräaikaista tutkimus- ja opetustoimia ulkomaisille tutkijoille (kehyspäätös vuosille 2006-2009) - Suomen Akatemia selvittää yliopistojen ja yritysten välisen tutkijaliikkuvuuden lisäämistä (kehyspäätös vuosille 2006-2009) - periaatepäätös taide- ja taiteilijapolitiikasta - hallitusohjelman mukainen kansallinen luovuusstrategia valmistuu vuoden 2006 aikana
---	--	---	--

Suuntaviiva 9: Informaatioteknologian leviämisen ja tehokkaan käytön edistäminen	- hallituksen tietoyhteiskuntaohjelmassa asetetut tavoitteet (miljoona laajakaistaa vuoden 2005 loppuun mennessä, tietotekniikan perustaidot kaikille kansalaisille, sähköisen asioinnin ja tietoverkkojen turvallisuus, työtekijöiden tietoyhteiskuntaosaaminen, t&k:n suuntaaminen tietoyhteiskuntakehitykseen, julkisen hallinnon palvelun laatu, IT:n hyödyntäminen kaikissa organisaatioissa, kansainvälinen vaikuttavuus) on joko saavutettu tai ollaan hyvää vauhtia saavuttamassa	- kilpailun edistäminen kaikissa viestintäverkoissa sekä eri viestintäverkkojen välillä - verkkojen palvelu- ja sisältötarjonnan edistäminen - laajakaistaisia yhteyksiä yli 90 % kaikista yhteyksistä ja yhteysnopeus vähintään 8Mbit/s v. 2007 - tietoturvan ja -suojan parantaminen - yksityisyyden suojaa turvaavien sekä uusien tunnistamis- ja valvontateknologioiden käytön edistäminen ja käyttöön liittyvän säätelyn kehittäminen - IT:n tuotannollisen ja tuottavuutta parantavan käytön lisääminen erityisesti mikroyrityksissä - tieto- ja viestintäklusterin toimintaedellytysten parantaminen ja kehittäminen - opetushenkilöstön ja tutkijoiden tietoteknisen osaamisen lisääminen; tieto- ja viestintätekniikan tehokas hyödyntäminen ja soveltaminen tutkimus- ja opetustyössä	- kansallisen laajakaistastrategian toteuttaminen - panostukset pienten kuntien ja syrjäisten reuna-alueiden yhteyksiin, kuten nopeiden langattomien teknikkoiden hyödyntäminen haja-asutusalueiden laajakaistatarjonnassa ja uusien langattomien teknikkoiden käyttöönoton edistäminen kaupungeissa (WLAN, WiFi) - digitaaliseen televisiointiin siirtyminen elokuussa 2007 - kansallisen koulutuksen ja tutkimuksen tietoyhteiskuntaohjelman toteuttaminen (mm. opetushenkilöstön ja opettajankouluttajien tietoteknisiä täydennyskoulutusta on lisätty merkittävästi ja määrärahoja lisätty tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytön ja verkko-opetuksen edistämiseen) - valtionhallinnon IT-toimintojen uudeenjärjestelyt (nk. TIME-hanke) - kuntien IT-toimintojen kehittäminen (nk. Kunta-TIME-hanke) - sosiaali- ja terveyshallinnon sähköistämishankkeet mm. potilasasiakirjojen saattaminen sähköiseen muotoon - kirjastojen laajakaistayhteyksien lisääminen ja asiakaspäätteiden katvekohtien rakaiseminen - työvoimapalvelujen sähköistämistä jatketaan ja palvelujen sisältöä kehitetään - v. 2003 käynnistetyn kansallisen tietoturvastrategian toteuttaminen
--	--	--	---

Suuntaviiva 10: Eurooppalaisen elinkeinorakenteen suhteellisten etujen vahvistaminen	- globalisaatiokehitys asettaa jatkuvasti haasteita talouden uudistumis- ja sopeutumiskyvylle - Suomessa tuottavuuden kasvu on ollut nopeaa teollisuudessa ja erityisesti tieto- ja viestintälaitteiden valmistuksessa, mutta palvelusektorilla on vielä parantamisen varaa	- tuottavuuden kasvun perustan laajentaminen - yritysten toimintaympäristön säilyttäminen Suomessa kansainvälisesti kilpailukykyisenä - klusterien vahvistaminen	- toimintaympäristön vahvistaminen innovaatioita, markkinoiden ja työelämän toimivuutta, kilpailua sekä yrittäjyyttä edistävillä toimenpiteillä - Tekesin uusin teknologiastrategia luo perustan kansallisten klusterien vahvistamiselle - PuuSuomi-toimintaohjelma, puutuote-alan osaamiskeskusohjelma, PuidEurooppa-kampanja
Suuntaviiva 11: Resurssien kestävä käyttö	- Suomi on toteuttanut ilmastomuutoksen torjuntaa koskevien kansainvälisten sopimusten mukaiset toimenpiteet	- turvataan talouden suotuisa, ekologisesti ja sosiaalisesti kestävä kehitys	- Suomen ilmasto- ja energiastrategia - Suomen kestävän kehityksen strategian uudistaminen 31.5.2006 mennessä - Kestävän kulutuksen ja tuotannon toimikunnan ohjelmaesitys (16.6.2005) - kansallisen ETAP-toimintasuunnitelman laadinta - ehdotus materiaalihokkuuskeskuksen perustamiseksi - Tekesin, Suomen Akatemian ja ympäristöministeriön tutkimusohjelmat, Sitran ympäristöohjelma
Suuntaviiva 12: Sisämarkkinoiden laajentaminen ja syventäminen	- Suomi ei ole viivytellyt EU-säästöjen täytäntöpanossa kansalliselle tasolle - sisämarkkinoiden esteitä pyritään ratkaisemaan epävirallisen jäsenvaltioiden viranomaisyhteistyön ja ongelmienratkaisuverkko SOLVITin avulla, myös erityisiä sähköisiä tietojärjestelmiä kehitetään (ns. IMI hanke on juuri käynnistynyt) - julkisia hankintoja koskevat uusimmat direktiivit implementoidaan osaksi kansallista lainsäädäntiä - Suomi tukee vahvasti palvelumarkkinoiden avautumista	- pysytään EU:n tasolla sovitussa 1,5 prosentin täytäntöpanovajetta koskevasa tavoitteessa - SOLVITin markkinointi ja IMIn kehittäminen - julkisissa hankinnoissa tavoitteena lisätä joustavuutta ja kilpailullisuutta - toimivan ja tehokkaan lainsäädännön aikaansaanti palvelumarkkinoiden avaamiseksi, ml. palveludirektiivin soveltamisan säilyttäminen mahdollisimman laajana	- seurataan jatkuvasti direktiivien täytäntöpanotilannetta ja tarpeen vaatiessa ryhdytään toimenpiteisiin - markkinointikampanja SOLVITin tunnetuksi tekemiseksi yrityksille (syksy 2005), aktiivinen osallistuminen IMIn kehittämiseen ja hyödyntämiseen - julkisten hankintojen joustavuuden ja kilpailullisuuden lisääminen (uusi hankintalaki 1.2.2006 mennessä) - palveludirektiivin eteenpäin vieminen - Suomen puheenjohtajuuskaudella, ml. nykyistä aktiivisempi epävirallinen yhteistyö keskeisten jäsenvaltioiden kanssa

Suuntaviiva 13: Avoimet ja kilpailulliset markkinat Euroopassa ja sen ulkopuolella	- neljännes EU-keskiarvoa korkeampi hintataso, kuluttajien alhainen ostovoima - eräiden palvelualojen huono tuottavuus ja kilpailun vähäisyys - Suomessa "hyviin valtiontukisiin" eli horisontaalisiin tavoitteisiin kanavoituu 99 % teollisuuden ja palvelujen tuista	- markkinoiden toiminnan parantaminen ja tehokkuushyötyjen saavuttaminen => kuluttajien ostovoiman parantaminen, palvelualojen tuottavuuden kohentuminen - kilpailupolitiikka osaksi kokonaisvaltaista elinkeinopolitiikkaa - selkeästi kilpailua estävän sääntelyn purkaminen - valtiontukipolitiikan koordinoiminen kokonaisuutena ja tuen kokonaisuutensa pieneminen	- kilpailupolitiikan tehokas täytäntöönpano - kartoitetaan ja tunnistetaan kilpailu-esteet kokonaisvaltaisesti alkaen avaintoimialoista - arvioidaan valtiontukien kilpailuvai- kutukset
Suuntaviiva 14: Parempi sääntely kilpailullisemman yritysympäristön luomiseksi ja yksityisyritysjä- jyyden tukemiseksi	- Suomen vahvuutena on järjestelmän avoimuus, joustavuus ja tehokkuus - hallinnollisen taakan keventäminen on hallituksen yrittäjyyden politiikkaohjelman agendalla	- paremman sääntelyn tavoitteen konkreettinen toimenpiteiksi - byrokraatiakustannusten kokonaisvalta- sempi ja tavoitteellisempi paikantaminen, mittaaminen ja keventäminen - vaikutusarviointien systematisointi, ml. hallinnollisen taakan mittaamisen kehittäminen - sääntelyn vaihtoehtojen järjestelmälli- sempi selvittäminen	- valtioneuvoston huhtikuussa 2004 aset- tama hanke laatii kansallisen paremman sääntelyn toimintaohjelman huhtikuun 2006 loppuun mennessä - hallinnollisen taakan keventämistä on tehty mm. purkamalla elinkeinonharjoit- tamista koskevia lupa- ja ilmoitusjärjes- telmiä sekä hyödyntämällä sähköisen tiedonsiirron mahdollisuuksia asioinnissa viranomaisien kanssa - säädösvalmistelun yritysvaltuusten arviointia tuetaan ja tehostetaan lisäksi erillisellä hankkeella (2005-2007) osana yrittäjyyden politiikkaohjelmaa

Suuntaviiva 15: Yrittäjyyskulttuurin tukeminen ja kannustava ympäristö pk-yrityksille	- kansainvälisesti verraten Suomessa liian suuri osa yrityksistä syntyy ja kuolee mikroyrityksinä, vain harvat kasvavat keskiuuriksi tai suuriksi - yrittäjyyden heikko houkuttelevuus ja koetut kannusteet suhteessa yrittäjätönnä riskieläin rajoittavat varsinkin innovatiivisten liikeideoiden muuttamista voimakkaaseen kasvuun tähtääviksi yritysiksi	- Suomen nostaminen yrittäjyyden toimintaedellytysten suhteen Euroopan kärkimaiden joukkoon - yrittäjäksi ryhtymisen kannustimien ja yrittäjyysuravaihtoehtojen houkuttelevuuden kehittäminen ml. akateeminen yrittäjyys - yritysten kasvuhalun ja kasvuyrittäjyyden toimintaedellytysten vahvistaminen - innovaatiotoiminnan tulosten tehokkaampi hyödyntäminen tuotteiksi ja uusiksi yritysiksi - rahoituksen saatavuuden parantaminen - yrittäjyyttä suosivien kilpailuolosuhteiden varmistaminen ja säädosympäristön ennustettavuus	- yritys- ja pääomatulojen verotuksen uudistus v. 2005 - varallisuusveron poisto vuodesta 2006 - taloudellisten kannustimien vahvistaminen - alkuvaiheen innovatiivisten yritysten riskirahoituksen lisäämiseksi valtio rahoittaa uudentyyppistä rahastoa 11,5 milj. eurolla v. 2005 sekä osoittaa tähän liittyvään palvelujen uudistamiseen 1,5 milj. euroa - pk-yritysten innovaatiokyvyn vahvistaminen (ks. suuntaviiva 8) - yritysten tukipalvelujen parantaminen, kasvuyrityspalvelu - yrittäjyyskoulutus ja -valmennus - omistusoikeuden siirtymisen helpottaminen, sukupolvenvaihdosten verokohtelu on kevennetty - konkurssilainsäädännön, pelastamis- ja uudelleenorganisointimenettelyjen kehittäminen
Suuntaviiva 16: Eurooppalaisen infrastruktuurin parantaminen	- ei aina riittävästi insentivejä rakentaa yhteyksiä - TEN-energiarahoitus on ollut vähäistä verrattuna vaadittaviin investointeihin - TEN-järjestelmän liikenneinvestointien kansallinen hankelista - tieliikenteen Eurovinjett-järjestelmä	- TEN-ohjelman kehittäminen ja foku-sointi - energia-yhtiöiden yhteistoiminnan kehittäminen Itämeren alueella - energianinfrastruktuurin kustannusten ml. energian siirron pitäminen kilpailukykyisinä	- energiansiirtoa koskeva EU-tason sääntely pääosin valmista, velvoitteiden implementointi kansalliseen lainsäädäntöön joulukuussa 2005 - hallitusohjelman mukaiset energiamarkkinaviraston päätöksentekojärjestelmän ja kuluttajan asemaa sähkömarkkinoilla koskevat tavoitteet on toteutettu

Suuntaviiva 17: Työllisyyspolitiikka, joka tähtää täystyöllisyyteen, työn tuottavuuden ja laadun kohentamiseen sekä sosiaalisen ja alueellisen yhteenkuuluvuuden vahvistamiseen	- työllisyysaste v. 2004 oli 67,2 % ja ylittää Lissabonin välitavoitteen. Lissabonin työllisyysastetavoitteet 2010 on saavutettu naisten (65,5 %) ja 55-64-vuotiaiden (50,9 %) osalta. - työttömyysaste 8,8 % (naiset 8,9 %) on alenemassa, mutta korkea rakennetyöttömyys keskeinen ongelma - alueelliset työttömyys- ja työllisyyserot ovat 2000-luvulla kaventuneet	- hallituksen tavoitteena on noin 70 prosentin työllisyysaste v. 2007 - pyrkimyksenä on 75 prosentin työllisyysaste v. 2011	- työllisyyskehityksen vahvistaminen on läpikäyvä tavoite kaikilla yhteiskuntapolitiikan lohkoilla - toimintaa koordinoidaan poikkihallinnollisen työllisyyden politiikkaohjelman avulla - ansiotulojen verotuksen ja verokilvan alentaminen työllisyyden tukemiseksi
Suuntaviiva 18: Edistetään elinikäistä lähestymistapaa työhön	- työllisyysasteiden kohoamispotentiaali on suurin työuran alku- ja loppupäässä - nuorten työttömyysaste on korkea (20,7 %) ja työmarkkinoille tullaan myöhään - ikääntyneiden työllisyysaste on noussut, mutta keskimääräinen eläkkeellesiirtymisikä on 60,3 vuotta - miesten ja naisten väliset työllisyys- ja työttömyyserot pieniä, mutta palkkaeroja esiintyy eivätkä ne ole pienentyneet - työn ja koulutuksen vuorottelumahdollisuudet ovat suhteellisen hyvät, mutta vajavaisesti hyödynnetyt - eurooppalainen nuorisosopimus 2005	- hallituksen tavoitteena on nostaa työllisyysasteita kaikissa ikäryhmissä (pl. koulutuksessa olevat) ja eri alueilla - tavoitteena on eläkkeellejäämistään piteneminen noin 3 vuodella pitkällä aikavälillä ja korkeakoulusta valmistumisen nopeuttaminen vähintään vuodella - miesten ja naisten välisten palkkaerojen supistaminen ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen työmarkkinoilla - nuorten koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymisen ehkäiseminen	- nuorten yhteiskuntatakuu (vuodesta 2005), jonka mukaan nuorelle työttömälle on 3 kuukauden kuluessa tarjottava koulutus- tai työpajapaikkaa - nuorisopolitiittisen kehittämisohjelman laatiminen - eläkeuudistus 1.1.2005 alkaen (työhön kannustava eläkekartuma, joustava eläkeikä 63-68 vuoden välillä) - työelämän kehittäminen mm. TYKES- (2004-2009) ja VETO (2003-2007) -ohjelmissa työssäpysymisen tukemiseksi - NOSTE-ohjelma (2003-2007) aikuisten koulutustason kohottamiseksi - uuden tasa-arvolain toimeenpanto 1.6.2005 lähtien (mm. työpaikkakohtaiset tasa-arvosuunnitelmat) - kolmikantatyöryhmän ehdotusten (2005) toimeenpanto palkkaerojen pienentämiseksi - perhevapaasäännösten kehittäminen ja kustannusten korvaaminen

Suuntaviiva 19: Varmistetaan, että työnhakijoilla ja myös heikommissa asemassa olevilla on pääsy työmarkkinoille (työnteon houkuttelevuus ja kannattavuus)	- ns. vaikeasti työllistyviä on 45 % työttömien ja toimenpiteillä olevien yhteismäärästä, määrä on kuitenkin lievässä laskussa - pitkäaikaistyöttömyysaste (2,0 %, naiset 1,8 %) on EU:n keskitason alapuolella ja pitkäaikaistyöttömien aktiivointiatavoite on ylitetty (26 %) - työttömien aktiivointiaste oli 23,7 % ja vajaakuntoisten työttömien 21,5 % - maahanmuuttajien työttömyysaste (27,7 %) ja aktiivointiaste (36 %) ylittävät työttömien keskiarvon - ilman ns. uutta alkua aktiivitoimenpiteen muodossa enen 6 kk jäi 9 % (naiset 6,7 %) alle 25-vuotiaista työttömistä ja ennen 12 kk 7,6 % (naiset 6 %) 25 vuotta täyttäneistä työttömistä - työllistyminen aktiivitoimista, etenkin koulutuksesta on parantunut	- aktiivitoimiin sijoitettujen pitkäaikaistyöttömien määrää lisätään 50 prosentilla vuoden 2008 loppuun mennessä - maahanmuuttajien työttömyysastetta lähennetään koko väestön vastaavaan - vahvistetaan työn kysyntää matalan tuottavuuden töissä	- 40 työvoimapolvelukeskuksen perustaminen vaikeasti työllistyttyjen palvelukseksi 2004-2006 - työmarkkinatuen uudistaminen vuoden 2006 alusta ja työllistämistukien yksinkertaistaminen (TAE 2006) - nuorten koulutus- ja yhteiskuntatakuu, työpajatoiminnan kehittäminen ja muut nuorin kohdistuvat lisätoimet (TAE 2006) - työvoimapolitiikan aktiivointiasteen nostaminen nykyisestä 23 prosentista 27-30 prosenttiin - toimenpiteet kotoutumisen ja etnisen syrjimättömyyden edistämiseksi - köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen kansallinen toimintasuunnitelma (2005) - kotitaloustyön verohelpotusten lisääminen
Suuntaviiva 20: Parannetaan työmarkkinoiden tarpeiden kohtaantoa	- avoimien työpaikkojen määrä on suuri suhteessa työttömyyteen ja suhde on heikentynyt - eriällä aloilla ja ammateissa on vaikeuksia saada työvoimaa - julkisen työnvälityksen markkinaosuus on 63 %	- tavoitteena on työvoiman kysynnän ja tarjonnan alueellinen ja aloittainen tasapaino lyhyellä ja pitkällä aikavälillä - tavoitteena on edistää työperusteista maahanmuuttoa	- työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointitiedon hyödyntämisen tehostaminen - työvoimatoimistojen palvelumallin uudistaminen vuoden 2006 loppuun mennessä - muutosturvan voimaantulo 1.7.2005 - taloudellista syistä irtisanottujen uudeleen työllistymisen nopeuttamiseksi - joustavien työelämälaisten koulutus- ja rahoitusmuotojen kehittäminen - maahanmuuttopoliittinen ohjelma työperusteisen maahanmuuton lisäämiseksi

Suuntaviiva 21: Edistetään joustavuutta yhdistettynä työllisyyteen liittyvään turvaan ja vähennetään työmarkkinoiden segmentointia	- työelämä on kehittynyt viime vuosina myönteisesti lukuun ottamatta työn mielekkyyden ja kiireen kokemista (palkan-saajat antavat työpaikoilleen arvosanan 7,9 asteikolla 4-10) - määräaikaisessa työsuhteessa olevien osuus on hieman alentunut ollen noin 16 % (miehet 12,6 %, naiset 19,5 %), osa-aikatyötä tekevien osuus on 13 % (miehet 7,7 % ja naiset 18,2 %)	- työelämän monipuolinen kehittäminen työn tuottavuuden ja työelämän laadun parantamiseksi yhteistyössä työmarkkina-järjestöjen kanssa - työntekijöiden sairaspäivien osuuden pitäminen 3,9 prosentissa	- vaikutetaan tuottavuuskehitykseen kehittämällä työpaikkojen toimintatapoja TYKES- ym. ohjelmilla (ks. suuntaviiva 18) - yhteistoimintalaan kokonaisuudis-tus (kolmikantakomitean määräaika 31.1.2006) - määräaikaisia työsuhteita koskeva selvitys ja toimenpide-ehdotukset (30.11.2005) - ulkomaalaisten työntekijöiden vähim-mäistöehtojen varmistaminen ja niiden valvonnan tehostaminen (liittyy myös harmaan talouden torjuntaan) - monipuolisten työaika- ja työehtojen edistä-minen ja työaika- ja työehtojen järjestelmän sekä työn ja vapaa-ajan vuorottelun mahdol-listaminen - yritysten perustamiseksi myönnettävän starttirahan laajentaminen myös työllisiin v. 2005
Suuntaviiva 22: Varmistetaan työllisyyttä edistävät palkka- ja muiden työvoimakustannusten kehitykset	- Suomessa vähän koulutettujen työttö-myys on suhteellisen suurta ja palkkaerot melko pienet - ks. suuntaviiva 4	- parannetaan matalapalkkaisten työllis-tymismahdollisuuksia	- 54 vuotta täyttäneiden, alle 2 000 euroa kuukaudessa ansaitsevien työvoimakus-tannuksia alennetaan - ansiotulojen verokevennykset 2003-2007 - kotitalous-, hoiva- ja remonttityön tukemiseksi tarkoitettua kotitalousväh-en-yksen laajentaminen

Suuntaviiva 23: Laajennetaan ja parannetaan sijoittamista inhimilliseen pääomaan	- nuorten koulutustaso on kansainvälisesti korkea ja Suomi on saavuttanut EU:n nuorten koulutustasoa ja opintojen keskeyttämisistä koskevat tavoitteet - vanhemmissa ikäluokissa koulutuksen taso on suhteellisen matala - Suomi on saavuttanut EU:n elinikäistä oppimista koskevan tavoitteen. - aikuiskoulutus jakaantuu epätasaisesti	- koulutukseen siirtymisen tehostaminen ja koulutuksen keskeyttämisen vähentäminen niin, että 96 % perusopetuksen päättävistä sijoittuu jatkokoulutukseen v. 2008 - työikäisten koulutukseen osallistumista lisätään niin, että 60 % työikäisistä osallistuu aikuiskoulutukseen v. 2008 - aikuiskoulutukseen osallistumisen alueellisten erojen kaventaminen	- oppilaan- ja opinto-ohjauksen sekä opiskelijavalintojen kehittäminen mm. uudistamalla toisen asteen yhteishaku ja toteuttamalla valtakunnallinen yhteishaku yliopistoihin - aikuisten ammatillisen osaamisen kehittäminen työurien jatkamiseksi (mm. Noste) - perusopetuksen jälkeiseen koulutukseen siirtymisen tehostaminen - opintojen keskeyttämisen vähentäminen mm. tukintorakenteen uudistuksella ja tuloksellisuutta korostavalla rahoituksella
Suuntaviiva 24: Opiskelu- ja koulutusjärjestelmät vastaamaan uusia osaamis- ja ammattitaitovaatimuksia		- koulutusverkoston tiivistäminen - tutkintojärjestelmien kehittäminen - koulutuksen keskeyttämisen vähentäminen ja läpäisyn edistäminen kaikilla koulutusasteilla	- tutkimustoista ja niiden osista kehitetään ammatinopettajien muodostavia polkuja - opettajien työelämäjaksoja ja työpaikkaohjaajien koulutus - työpaikalla tapahtuvan oppimisen lisääminen (työssä oppiminen, oppisopimuskoulutus, työharjoittelu) - aikaisemmin hankittu osaamisen tunnustusjärjestelmän käyttöönotto ja aikaisemmin hankittu osaamisen kehittäminen - korkeakoulu- ja oppilaitosverkoston kehittäminen - Kirjastostrategia 2010 -toimenpide- ehdotusten toteuttaminen: kirjastonhallinnan uudistaminen, asiakaspäätteiden lisääminen, valtakunnallisesti tuotettujen ja hankittavien palveluiden määrittely, henkilöstön täydennyskoulutus

LIITE 2. AVOIN YHTEISTYÖ TUTKIMUS- JA KEHITYSINVESTOINTIEN LISÄÄMISESSÄ

1 Johdanto

Suomen panostus tutkimus- ja kehittämistoimintaan kasvoi nopeasti koko 1990-luvun ja ylitti vuosikymmenen lopussa kolmen prosentin bkt-osuuden, minkä saavuttamiseen EU pyrkii vuoteen 2010 mennessä. Toistaiseksi EU:n jäsenmaista vain Suomi ja Ruotsi ovat saavuttaneet tavoitteen. Kuluvalle vuosikymmenellä tutkimusinvestointien kasvu on Suomessa hidastunut, mutta niiden bkt-osuus on edelleen kasvanut ja on 3,5 prosentin tasolla.

Yrityssektorin osuus kansallisesta tutkimuspanostuksesta on vakiintunut 70 prosentin tuntumaan ja ylittää EU:n Lissabonin strategian tavoitetason, jonka mukaan yksityisen rahoituksen tulisi kattaa vähintään 2/3 tutkimuksen kokonaisrahoituksesta. Myös julkinen tutkimusrahoitus on kehittynyt suotuisasti. Sen bkt-osuus oli vuonna 2004 1,04 prosenttia, mikä on Ranskan ohella EU-maiden korkein taso.

Vaikka Suomi on päässyt Lissabonin strategian tutkimusinvestointien tasoa koskeviin tavoitteisiin, on hallituksen tavoitteena edelleen lisätä panostuksia koulutukseen, tutkimukseen, teknologiaan ja innovaatiotoimintaan Suomen kansainvälisen kilpailukyvyn vahvistamiseksi sekä henkisen ja aineellisen hyvinvoinnin edistämiseksi.

Seuraavassa on selostettu toteutettuja ja vireillä olevia toimenpiteitä, jotka tähtäävät julkisen t&k-rahoituksen lisäämiseen ja sen tehokkaampaa käyttöön tai joilla pyritään rohkaisemaan yrityksiä lisäämään omia panostuksiaan. Vireillä olevat toimenpiteet sisältyvät hallituksen kevään 2005 strategia-asiakirjaan ja hallituksen samoin keväällä 2005 tekemään periaatepäätökseen julkisen tutkimusjärjestelmän rakenteellisesta kehittämisestä.

2 T&K-investointien lisääminen ja parantaminen

Suomen tutkimus- ja kehittämistoiminnan menot ovat kasvaneet voimakkaasti 1990-luvulla johtuen pääosin yritysten panostusten kasvusta. Yritysten osuus menoista on noussut vuoden 1991 57 prosentista noin 70 prosenttiin vuonna 2004. Yritysten menojen lisäys johtuu pääosin elektroniikkateollisuuden menojen kasvusta.

Pääministeri Vanhasen hallitus on sitoutunut edeltäjiensä tavoin lisäämään tutkimus- ja innovaatorahoitusta valtion menojen keskimääräistä kasvuvauhtia nopeammin. Hallitus päätti keväällä 2003 julkisen t&k-rahoituksen tasokorotuksesta. Sen mukaan määrärahoja lisätään lähes 250 milj. eurolla vuoden 2003 tasosta vuoteen 2007 mennessä. Vuoden 2007 tavoitetaso on 1,7 miljardia euroa. Lisäysohjelmaa on toteutettu etupainoisesti. Vuoden 2005 talousarviossa t&k-rahoitukseen osoitetaan yhteensä 1,6 miljardia euroa.

Vahvistaessaan maaliskuussa 2005 valtion talouden kehykset vuosille 2006–2009 valtioneuvosto päätti lisätä tutkimus- ja kehitysrahoitusta siitä, mitä edellä mainittu vuoden 2003 kehyspäättös piti sisällään. Uuden tasokorotuksen mukaan Teknologian kehittämiskeskuksen ja Suomen Akatemian myöntämisvaltuuksia lisätään yhteensä 50 miljoonalla eurolla vuosina 2006 ja 2007.

Valtion budjetissa t&k-rahoituksen osuus kasvaa vähitellen, koska sitä on lisätty ja lisätään jatkossakin budjetin keskimääräistä kasvuvauhtia nopeammin.

Suomessa on lisätty kilpailun kautta jaettavan rahoituksen osuutta julkisesta rahoituksesta 1990-luvun puolivälistä alkaen. Sen osuus on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana 25 prosentista yli 40 prosenttiin. Julkiset lisäpanostukset tutkimukseen ohjataan lähivuosinakin pääosin Teknologian kehittämiskeskuksen ja Suomen Akatemian kautta kilpailtuun rahoitukseen.

Suomen Akatemia toteuttaa yhteistyössä opetusministeriön kanssa huippuyksikköpolitiikkaa. Tutkimuksen huippuyksiköt valitaan kilpailun ja kansainvälisten asiantuntija-arviointien (peer-review) perusteella. Rahoitusta niille myönnetään Akatemian tutkimusmäärärahoina sekä yliopistojen budjettien kautta. Myös Tekes osallistuu useiden huippuyksiköiden rahoittamiseen.

Suomessa on maan pienestä koosta johtuen keskitetty tutkimus- ja kehitystoiminnan suunnittelu ja päätöksenteko valtakunnallisille toimijoille. T&k-rahoituksen tasosta ja sen suuntaamisesta päättävät hallitus ja eduskunta. Valtion tiede- ja teknologianeuvostolla, jonka jäseninä ovat tiede- ja teknologiapolitiikan kannalta keskeiset ministerit ja hallintovirkamiehet, on merkittävä rooli poliittisten linjapäätösten valmistelussa. Teknologia- ja innovaatiopolitiikan toimeenpanosta vastaa kauppa- ja teollisuusministeriö ja sen ohjauksessa toimiva rahoitusorganisaatio Teknologian kehittämiskeskus. Tiedepolitiikan toimeenpano kuuluu opetusministeriölle ja sen ohjauksessa toimivalle Suomen Akatemialle, joka rahoittaa tieteellistä tutkimusta. Osa yritysten saamasta teknologiarahoituksesta kanavoidaan alueellisten elinkeino- ja työvoimakeskusten kautta. Tässäkin tapauksessa Teknologian kehittämiskeskus osallistuu tiiviisti päätösten tekemiseen.

Yliopistojen yhteyteen on perustettu teknologiakeskuksia (science parks), joissa toimii yhteensä 1 600 yritystä tai yhteisöä.

3 Julkisten tutkimusorganisaatioiden vahvistaminen ja niiden yhteistyön lisääminen teollisuuden kanssa

Vuonna 2003 yliopistojen tutkimuksesta oli 51 prosenttia budjettirahoituksella ja 49 prosenttia ulkopuolisella rahoituksella tehtyä. Valtion tutkimuslaitosten osalta on käytettävissä vuotta 2005 koskeva arvio. Sen mukaan budjettirahoituksen osuus on 55 prosenttia ja kilpailun kautta saatavan rahoituksen osuus 45 prosenttia.

Valtion tiede- ja teknologianeuvoston johdolla laaditaan 30.6.2006 mennessä kansallinen strategia kansainvälisesti kilpailukykyisten tieteen ja teknologian osaamiskeskitymien synnyttämiseksi ja vahvistamiseksi.

Ministeriöt laativat oman hallinnonalansa sektoritutkimuksen kehittämisohjelmat 30.9.2005 mennessä. Niiden pohjalta valtion tiede- ja teknologianeuvosto laatii suunnitelman valtion sektoritutkimuksen ja sen resurssien uudelleen kohdentamisesta.

Valtion tutkimuslaitokset hankkivat nykyistä enemmän ulkoista tutkimusrahoitusta ja lisäävät sen osuutta toiminnassaan. Valtion teknillisen tutkimuskeskuksen roolia innovaatiopolitiikan toteuttajana vahvistetaan mm. lisäämällä budjettirahoituksen osuutta sen kokonaismenoista.

Julkiset lisäpanostukset tutkimukseen ohjataan pääosin Teknologian kehittämiskeskuksen ja Suomen Akatemian kautta kilpailtuun rahoitukseen. Suomessa ollaan vakuuttuneita siitä, että kilpaillun rahoituksen avulla voidaan tehokkaimmin aktivoida yrityksiä ja julkisia tutkimusyksiköitä haastavampiin tutkimus- ja kehitysprojekteihin ja kannustaa niitä investoimaan enemmän tutkimukseen.

Kilpaillun rahoituksen osuutta lisäämällä pyritään myös edistämään korkeakoulujen uudistumista ja erikoistumista sekä nostamaan opetuksen ja tutkimuksen laatua. Samalla huolehditaan siitä, että tutkimusorganisaatioiden perusrahoitus ja kilpailtu rahoitus täydentävät toisiaan tasapainoisesti.

Yliopistojen strategista johtamista ja hallintoa uudistetaan ottaen huomioon yliopiston tehtävien ja toimintaympäristön muutoksista johtuvat kasvavat vaatimukset. Tutkimuksen johtamisen koulutusta yliopistoissa lisätään.

Yliopistojen taloudellista toimivaltaa lisätään lainsäädäntötoimin kansallisen ja kansainvälisen huippuosaamisen ja verkottumisen edellytysten parantamiseksi. Osakeomistusta vastaan tapahtuvaa immateriaalioikeuksien siirtomahdollisuutta korkeakouluilta yrityksille laajennetaan ja joustavoitetaan lainsäädäntötoimin. Yritysten korkeakouluille tekemien lahjoitusten verovapausrajan nostamista selvitetään.

Yliopistot parantavat kansainvälistä kilpailukykyään profiloitumalla sekä panostamalla tutkimuksen laatuun, monitieteisyyteen ja kansainvälisesti korkeatasoiseen tutkimusjakuntaan.

Kansainvälistä koulutustarjontaa kehitetään lisäämällä vieraskielistä perus- ja tutkijan-koulutusta Suomessa, tuottamalla myös muissa maissa toteutettavia koulutusohjelmia ja parantamalla ulkomaalaisille suunnattuja palveluja.

Esitys laiksi korkeakoulukeksinnöistä on annettu eduskunnalle. Lain tarkoituksena on tehostaa korkeakouluissa tehtyjen keksintöjen hyödyntämistä selkeyttämällä niihin liittyviä omistusoikeuskysymyksiä. Valtion talousarviosta annetun lain muutoksella on parannettu yliopistojen perustamien osakeyhtiöiden mahdollisuuksia toimia tutkimustulosten hyödyntäjinä.

4 Suotuisan ympäristön luominen yritysten t&k-investoinneille

Innovaatiopolitiikan tavoitteena on, että Suomeen syntyy nykyistä enemmän innovatiivisia kasvuyrityksiä, että yhä useammat yritykset harjoittavat tutkimus- ja kehitystoimintaa ja että tulosten kaupallistuminen tehostuu.

Julkisten innovaatiopalvelujen (rahoitus, koulutus, neuvonta, kansainvälistäminen) saatavuuden ja tehokkuuden parantamiseksi otetaan käyttöön niitä tuottavien organisaatioiden yhteisiä palvelumalleja.

Yrityksiä kannustetaan investoimaan tutkimus- ja kehitystyöhön tarjoamalla niille ehdoiltaan edullista julkista rahoitusta ja aktivoimalla potentiaalisia uusia asiakkaita käynnistämään tutkimus- ja kehittämishankkeita. Julkisen rahoituksen kohdistamista yritysten parhaille hankkeille kilpaillun rahoituksen avulla pidetään Suomen oloissa innovaatiopolitiikan vaikuttavuuden kannalta tehokkaampana kuin verokannustimien käyttöä. Yrityksille ohjattavan julkisen t&k-rahoituksen instrumentteina käytetään avustuksia ja lainoja, joita myönnetään sekä vieraan pääoman ehtoisina (riskilainat) että oman pääoman ehtoisina (pääomalainat).

Suomessa ei suunnitella yritysten tutkimus- ja kehittämisinvestointeihin kohdistuvien verohelpotusten käyttöönottoa. Sen sijaan on syytä selvittää alkaviin yrityksiin tehtävien ulkopuolisten pääomasijoitusten verokohtelun helpottamista, millä voitaisiin lisätä yritysjäyden houkuttelevuutta.

Yrityksille suunnattu julkinen lisärahoitus ohjataan kohteisiin, joilla voidaan tehokkaimmin edistää elinkeinorakenteen uudistumista ja innovatiivisen liiketoiminnan syntymistä. Rahoituksella tuetaan erityisesti liiketoimintaosaamisen vahvistamista, palve-

luinnovaatioiden kehittämistä, kasvuyrittäjyyttä sekä yritysten pääsyä kansainvälisille markkinoille.

Teknologian kehittämiskeskukseen rahoituksesta kohdistetaan nykyään noin puolet kysynnän mukaan haastaviin projekteihin ja toinen puoli teknologiaohjelmien kautta strategisesti tärkeille temaattisille painopistealoille. Ohjelmien kautta kanavoitavan rahoituksen osuutta on perusteltua nostaa noin 60 prosentin tasolle. Teknologian kehittämiskeskukseen keväällä 2005 julkaisema teknologiastrategia ohjaa uusien teknologiaohjelmien teemojen ja painopisteiden valintaa.

Sen lisäksi, että Tekes myöntää rahoitusta teknologisen tutkimukseen ja tuotekehitykseen, se pyrkii lisäämään t&k-työtä tekevien yritysten määrää aktivoimalla potentiaalisia asiakkaita ja myöntämällä hankkeille valmistelurahoitusta. Tekes edistää myös suomalaisten yritysten, yliopistojen ja tutkimuslaitosten osallistumista kansainväliseen tutkimusyhteistyöhön. Tekes toimii EU:n puiteohjelman, ESAn, Eurekan ja COSTin kansallisena koordinaattorina ja yhteyspisteenä. Myös teknologian siirtoon liittyvät palvelut kuuluvat Tekesin tehtäviin. Yritysten ja julkisten tutkimusorganisaatioiden verkottumisen edistämisessä tärkein väline ovat Tekesin hallinnoimat kansalliset teknologiaohjelmat.

Kauppa- ja teollisuusministeriön johdolla kehitetään strategiaprosesseja, joilla alueellinen ja paikallinen innovaatiotoiminta ja kansallinen innovaatiopolitiikka saadaan paremmin tukemaan toisiaan.

Osaamiskeskusohjelman kohdentumista huippuosaamiseen ja sen hyödyntämiseen parannetaan ja ohjelman yhteyksiä innovaatiopolitiikkaan vahvistetaan. Kauppa- ja teollisuusministeriön roolia osaamiskeskusohjelman ohjauksessa vahvistetaan.

Innovatiivisten yritysten siemenrahoituksen ja palvelujen parantaminen (ks. toimenpideohjelman kohta 2.3.2.1).

Suomi on liittynyt kaikkiin merkittäviin eurooppalaisiin ja kansainvälisiin tutkimus- ja kehittämistoimintaa edistäviin verkostoihin ja infrastruktuurihankkeisiin. Euroopan ulkopuolisista maista yhteistyötä pyritään kehittämään erityisesti johtavien teknologiamaiden (Yhdysvallat ja Japani) ja nousevien talouksien (Kiina ja Intia) kanssa. Uudentyyppistä yhteistyömallia edustaa Shanghaiin keväällä 2005 perustettu FinChi-innovaatiokeskus, jonka tehtävänä on edistää Suomen ja Kiinan välistä yhteistyötä huipputeknologian aloilla.

5 Pätevän tutkijatyövoiman saatavuus

Tutkimustyötä tekevien osuus kaikista työllisistä on Suomessa EU-maiden korkein. Osavaa henkilöstöä uskotaan riittävän myös jatkossa tutkimus- ja kehittämistoimintaan, sil-

lä tekniikan ja luonnontieteiden opiskelijoiden osuus kaikista korkeakouluopiskelijoista (yliopistot ja ammattikorkeakoulut) on noin 30 prosenttia, mikä on EU-maiden korkeimpia osuuksia.

Suomalaisten koululaisten matematiikan ja luonnontieteiden osaaminen on OECD:n Pisa-tutkimuksessa arvioitu maailman parhaiden joukkoon. Opetushallitus, opettajajärjestöt, eräät yliopistot sekä teollisuus kehittävät edelleen yhteistyössä koulujen kanssa luonnontieteiden ja tekniikan opetusta.

Tutkijoiden koulutusta varten on perustettu 1990-luvun puolivälistä lähtien eri aloille tutkijakouluja, joiden tavoitteena on nostaa tutkijankoulutuksen laatua sekä nopeuttaa tohtorin tutkinnon suorittamista. Järjestelmä on ollut erittäin menestyksellinen, ja sitä on asteittain laajennettu. Opetusministeriön työryhmä selvittää keinoja tutkijankoulutuksen edelleen kehittämiseksi.

Tutkijoiden kansainvälinen liikkuvuus on vähäistä sekä yliopistoissa että valtion tutkimuslaitoksissa. Keinoja liikkuvuuden lisäämiseksi selvitetään parhaillaan opetusministeriön työryhmässä, joka pohtii tutkijanuran edistämistä. Suomen Akatemia puolestaan selvittää mahdollisuuksia lisätä yliopistojen ja yritysten välistä tutkijaliikkuvuutta.

Yliopistot parantavat kansainvälistä kilpailukykyään profiloitumalla sekä panostamalla tutkimuksen laatuun, monitieteisyyteen ja kansainvälisesti korkeatasoiseen tutkijakuntaan.

Kansainvälistä koulutustarjontaa kehitetään lisäämällä vieraskielistä perus- ja tutkijankoulutusta Suomessa, tuottamalla myös muissa maissa toteutettavia koulutusohjelmia ja parantamalla ulkomaalaisille suunnattuja palveluja.

6 Eurooppalaisen teollisuuden kilpailuetujen vahvistaminen

Uusien teknologisten aloitteiden edistäminen:

Tekesin teknologiaohjelmat ovat merkittävin kansallinen instrumentti, jolla tuetaan uusien teknologioiden kehittämistä ja demonstrointia public-private –yhteistyönä. Teknologia-ohjelmat ovat laajoja projektikokonaisuuksia, jotka kohdistuvat jollekin keskeiselle teknologia-alueelle. Teknologiaohjelmat koostuvat yliopistojen, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten tutkimusprojekteista sekä yritysten osittain luottamuksellisista tutkimus- ja kehitysprojekteista. Tekesillä on tällä hetkellä käynnissä noin 45 ja valmisteilla kuusi uutta teknologiaohjelmaa.

Suomessa katsotaan, että EU:n tulee aktiivisesti tukea teknologisten innovaatioiden kehittämiseen ja käyttöönottoon liittyvää public-private –yhteistyötä. EU:n yhteiset teknologia-aloitteet (Joint Technology Initiatives, JTI) ovat mielenkiintoinen ja kunnianhimoinen uusi teollisen yhteistyön muoto. Niiden yleistavoitteet ovat kannatettavia, joskin niiden toteuttamiseen liittyy vielä useita avoimia kysymyksiä. Ne voivat sopia voimakasta panostamista pitkällä tähtäimellä vaativien teknologioiden kehittämiseen, kun kyseessä on toimialan laaja-alainen kehittäminen. Suomalaiset yritykset ja julkiset tutkimuslaitokset ovat osallistuneet useimpien vireillä olevien EU:n teknologia-aloitteiden kehittelyyn.

LIITE 3. AVOIN YHTEISTYÖ: PIENIÄ YRITYKSIÄ KOSKEVA PERUSKIRJA

1 Johdanto

Lissabon-strategian uudistuksen mukaisesti oheisessa liitteessä esitellään tiiviisti keskeisimmät toteutetut yrityspoliittiset toimenpiteet sekä nostetaan esiin mahdollisia uusia avauksia, joita tullaan toteuttamaan tai, jotka ovat suunnitteilla seuraavina vuosina. Suomessa yrityspoliittikkaa toteutetaan osana talous- ja elinkeinopolitiikkaa tiiviissä yhteistyössä yksityisen sektorin kanssa yrittäjyyden politiikkaohjelman avulla. Sen päämääränä on varmistaa yritysten toimintaympäristön vakaa ja ennustettavissa oleva kehitys. Seuraavassa toimenpiteet on käyty läpi yhdennettyjen suuntaviivojen jaottelua noudattaen.

2 Toimenpiteet suuntaviivoittain

Suuntaviiva 3: Resurssien tehokas kohdentaminen

- Yrityksiä kannustetaan investoimaan tutkimus- ja kehitystyöhön tarjoamalla niille ehdoiltaan edullista julkista rahoitusta ja aktivoimalla potentiaalisia uusia asiakkaita käynnistämään tutkimus- ja kehittämishankkeita. Julkisen rahoituksen kohdistamista yritysten parhaille hankkeille kilpaillun rahoituksen avulla pidetään Suomen oloissa innovaatiopolitiikan vaikuttavuuden kannalta tehokkaampana kuin verokannustimien käyttöä. Suomessa ei siksi suunnitella yritysten tutkimus- ja kehittämisinvestointeihin kohdistuvien verohelpotusten käyttöönottoa. Sen sijaan harkitaan alkaviin yrityksiin tehtävien ulkopuolisten pääomasijoitusten verokohtelun helpottamista, millä voitaisiin lisätä yrittäjyyden houkuttelevuutta.

Suuntaviiva 7: T&K –rahoituksen lisääminen ja parantaminen

- Julkista tutkimus- ja kehitysrahoitusta lisätään noin 7 prosenttia vuodessa kuluvan vuosikymmenen loppuun tavoitteena nostaa tutkimuksen bkt-osuus neljään prosenttiin. Lisärahoitus suunnataan kohteisiin, joilla voidaan tehokkaimmin edistää elinkeinorakenteen uudistumista ja innovatiivisen liiketoiminnan syntymistä. Rahoituksella tuetaan erityisesti liiketoimintaosaamisen vahvistamista, palveluinnovaatioiden kehittämistä, kasvuyrittäjyyttä sekä yritysten pääsyä kansainvälisille markkinoille.
- Teknologian kehittämiskeskuksen rahoituksesta kohdistetaan nykyään noin puolet kysynnän mukaan haastaviin projekteihin ja toinen puoli teknologiaohjelmien kautta strategisesti tärkeille temaattisille painopistealoille. Ohjelmien kautta kanavoitavan rahoituksen osuutta on perusteltua nostaa noin 60 prosentin tasolle. Teknologian kehittämiskeskuksen keväällä 2005 julkaisema teknologiastrategia ohjaa uusien teknologiaohjelmien teemojen ja painopisteiden valintaa.

Suuntaviiva 8: Innovaatioiden edistäminen

- Kauppa- ja teollisuusministeriön johdolla kehitetään strategiaprosesseja, joilla alueellinen ja paikallinen innovaatiopolitiikka ja kansallinen innovaatiopolitiikka saadaan paremmin tukemaan tosiaan.
- Julkisten innovaatiopalvelujen (rahoitus, koulutus, neuvonta, kansainvälistäminen) saatavuuden ja tehokkuuden parantamiseksi otetaan käyttöön niitä tuottavien organisaatioiden yhteisiä palvelumalleja.
- Alkuvaiheen innovatiivisten yritysten riskirahoituksen lisäämiseksi valtio rahoittaa uudentyypistä rahastoa 11,5 milj. eurolla vuonna 2005 sekä osoittaa tähän liittyvään palvelujen uudistamiseen 1,5 milj. euroa.
- Innovaatiotoiminnan välittäjäorganisaatiot (teknologiakeskukset, hautomot, paikalliset kehitysyhtiöt) tiivistävät keskinäistä yhteistyötään ja verkottumistaan julkisten tutkimusorganisaatioiden kanssa.
- Osaamiskeskusohjelman kohdentumista huippuosaamiseen ja sen hyödyntämiseen parannetaan ja ohjelman yhteyksiä innovaatiopolitiikkaan vahvistetaan.
- Rajat ylittävän tiedon siirtämiseksi Suomi on liittynyt kaikkiin merkittäviin euroopalaisiin ja kansainvälisiin tutkimus- ja kehittämistoimintaa edistäviin verkostoihin ja infrastruktuurihankkeisiin. Euroopan ulkopuolelle suuntautuvaa kahdenvälistä yhteistyötä pyritään lisäämään erityisesti johtavien teknologiamaiden (Yhdysvallat ja Japani) ja nousevien talouksien kuten Kiinan ja Intian kanssa. Uudentyypistä yhteistyömallia edustaa Suomen ja Kiinan välisen teknologiayhteistyön edistämiseksi vuonna 2005 Shanghaihin perustettu FinChi-innovaatiokeskus. Samantyyppisten keskusten perustamista myös muihin maihin harkitaan.
- Ks. myös liite 1, suuntaviiva 8.

Suuntaviiva 9: Informaatioteknologian käytön edistäminen

- Ks. liite 1, suuntaviiva 9.

Suuntaviiva 12: Sisämarkkinoiden laajentaminen ja syventäminen

- Kuntien hankintaosaamisen lisäämiseksi KTM perusti noin vuosi sitten yhdessä Kuntaliiton kanssa julkisten hankintojen neuvontayksikön. Yksikkö antaa makсутonta neuvontaa kilpailuttamiseen liittyvissä kysymyksissä sekä julkisen sektorin hankintoja tekeville että yrityksille.
- EU:n kynnysarvot alittaville hankkeille olemme perustaneet sähköisen markkinapaikan JULMAN. Kirjaututtuaan palveluun yritykset voivat saada hankintailmoitukset suoraan omaan sähköpostiin. Hankintayksiköt voivat yrityskontaktien lisäksi saada palvelusta asiakirjamalleja ja muuta hankintatietoa.
- Hankintaosaamiseen liittyvää tietoa saa myös internet-pohjaisesta työvälineestä nimeltään Kilpanet.
- Ks. myös liite 1, suuntaviiva 12.

Suuntaviiva 13: Avoimien ja kilpailullisten markkinoiden takaaminen

- Kilpailupolitiikan täytäntöönpanoa pyritään tehostamaan entisestään. Puututaan tehokkaasti yksittäisiin kilpailunrajoituksiin ja autetaan näin luomaan toimivat markkinat. Kilpailuvirasto keskittyy kaikkein vakavimpien kilpailunrajoitusten (esim. kartellit) selvittämiseen. Etsitään myös aktiivisesti syitä markkinoiden toimimattomuudelle, ja jos aihetta ilmenee, käynnistetään tutkinta uutta kilpailulainsäädäntöä hyödyntäen.
- Kunta- ja palvelurakenneuudistuksessa (suuntaviiva 3) on tarkoitus käyttää tehostamisessa apuna myös yksityisen ja kolmannen sektorin tarjoamia palveluja.
- Ks. liite 1, suuntaviiva 13.

Suuntaviiva 14: Houkuttelevamman yritys ympäristön luominen

- Kauppa- ja teollisuusministeriö on asettanut lainsäädännön yritysvaikutusten arviointia koskevan hankkeen (SÄVY-hanke) ajalle 01.12.2004 – 31.12.2007. Hankkeen tehtävänä on edistää yritysvaikutusten huomioimista säädösvalmistelussa ja kehittää yritysvaikutusten arviointimenetelmiä. Hankkeen ydintehtävä on toimiminen ministeriöiden yhteisenä asiantuntijayksikkönä yritysvaikutusten arviointia koskevissa kysymyksissä. Hankkeessa on järjestetty säännöllinen yhteydenpito ministeriöiden ja elinkeinoelämän välille. SÄVY-hanke liittyy hallituksen yrittäjyyden politiikkaohjelmaan ja se toteutetaan yhdessä oikeusministeriön kanssa.

- Hallituksen yrittäjyyden politiikkaohjelman asettama KTM:n säädöstyöryhmä kartoitti raportissaan 1/2004 mihin lainsäädännöllisiin muutoksiin yrittäjyyden toimintaympäristön edistämiseksi ja mahdollisten lainsäädännöllisten puutteiden korjaamiseksi tulisi ryhtyä. Toimenpide-ehdotusten täytäntöönpanoa seurataan järjestelmällisesti.
- Valtiovarainministeriön johdolla toteutettavan tuottavuushankkeen yhteydessä on käynnistetty selvitystyö palveluyritysten roolista julkisten palveluiden tuottamisessa. Hallituksen asettama työryhmä selvittää asiaa koskevat kansalliset ja EU-säädökset. Selvitysten tulisi valmistua vuoden 2005 loppuun mennessä.
- Ks. liite 1, suuntaviiva 14.

Suuntaviiva 15: Yrittäjyyskulttuurin tukeminen ja kannustava ympäristö pk-yrityksille

- Vuoden 2005 alussa toteutettujen yhteisö- ja pääomaverokannan alentamista ja osinkoverotuksen tasoa koskevien keskeisten linjausten ohessa yrittäjien sosiaaliturvaan liittyviä kehittämistarpeita selvitetään yrittäjäksi ryhtymisen kynnyksen alentamiseksi. Jatkossa toteutetaan lainsäädännölliset muutokset asiaa käsittelevän työryhmän ehdotusten mukaisesti. Työttömyysturvaa koskevat tarkistukset (yrittäjä/palkan-saaja-aseman muuttumisen yhteydessä) ovat jo tulleet voimaan vuoden 2005 alusta lukien.
- Kehitetään maksukyvyttömyyslainsäädäntöä elinkelpoisten yritysten tarpeettomien konkurssien ja epäonnistuneen yritystoiminnan negatiivisten seurausten vähentämiseksi. Tähän liittyen arvioidaan lainsäädännön muutostarpeita asiaa käsitelleen työryhmän esittämien toimenpide-ehdotusten pohjalta.
- Uudistetaan ulkomaisten pääomasijoitusten verotuskohtelua hallitusohjelmassa sovitulla tavalla siten, että ulkomaista riskipääomasijoitusta suomalaiseen pääomarahastoon ja kohdeyritykseen verotetaan yhdenmukaisesti (toimenpiteet vuoden 2005 aikana).
- Luodaan toiminnalliset ja rahoitukselliset edellytykset palvelualojen riskipääomarahastojen käynnistämiseksi. Palvelurahastojen kehittämisessä otetaan huomioon naisyrittäjyyden kehittäminen.
- Ulkomaisten sijoitusten houkuttelemiseksi Suomeen on päätetty tiivistää tästä toiminnasta vastaavan Invest in Finland'in yhteistyötä Finpron kanssa. Finpro on asian-tuntija- ja palveluorganisaatio, jonka tehtävänä on nopeuttaa suomalaisten yritysten kansainvälistymistä ja vähentää siihen liittyviä riskejä. Invest In Finland voi jatkossa hyödyntää Finpron maailmanlaajuisia verkostoa.
- Starttirahan myöntämisedellytyksiä on laajennettu ja enimmäiskesto pidennetty vuoden 2005 alusta lukien. Starttirahaa voidaan myöntää työttömien työntekijöiden lisäksi myös palkkatyöstä tai työmarkkinoiden ulkopuolelta yrittäjiksi siirtyville henkilöille. Kokeilu koskee tässä vaiheessa vuosia 2005 ja 2006.

- Kasvuyrityspalvelulla, joka on osa yrityspalveluiden kokonaisuudistusta (ks. suuntaviiva 8), kootaan julkisten yrityspalveluorganisaatioiden osaaminen uudella tavalla yritysten käyttöön (Finnvera Oyj, Finpro, Tekes ja TE-keskukset). Lähtökohtana on yritysten kehittämistarpeiden tunnistamisen kautta yrityskohtaisen kasvun edellytysten parantaminen ja kasvun nopeuttaminen. Kyseessä on uusi toimintamalli, jolla helpotetaan löytämään yrityksen tarpeisiin sopivat palvelut ja asiantuntijat.
- Kauppa- ja teollisuusministeriö uudistaa yritysten kansainvälistymisen palveluja. Toimenpide-esitysten tulisi valmistua vuoden 2005 aikana.
- Osaamiskeskustoiminta valmistelee esitykset osaamiskeskuspolitiikan uudistamiseksi vuoden 2005 loppuun mennessä.
- Suomalaisen elinkelpoisten yritysten tervehdyttämismallin (ns. Turn around management -konsepti) rakentaminen on käynnissä public-private -yhteistyönä. Tervehdyttämisen ideana on käynnistää 'korjaavat toimenpiteet' elinkelpoisissa yrityksissä yrittäjän ja/tai verkoston aloitteesta, kun ensimmäiset hälytysmerkit taloudellisista vaikeuksista ilmenevät.
- Opetusministeriön huhtikuussa 2004 hyväksymät yrittäjyyskasvatuksen ja -koulutuksen linjaukset ja toimenpideohjelma kattavat koko koulujärjestelmän. Ohjelmaan sisältyy uudet perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, jotka otetaan vuosiluokilla 3-9 käyttöön porrastaen vuosina 2004–2006. Lukion opetussuunnitelman perusteet otetaan käyttöön kuluvana vuonna. Aihekokonaisuuksina opetussuunnitelmissa perusopetuksessa on ”osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys” ja nuorten lukiokoulutuksessa ”aktiivinen kansalaisuus ja yrittäjyys”.

Suuntaviiva ex-23: Opiskelu- ja koulutusjärjestelmät vastaamaan uusia osaamis- ja ammattitaitovaatimuksia

- Ks. liite 1, suuntaviivat 23 ja 24.

LIITE 4. AVOIN YHTEISTYÖ eEUROPE/i2010

Seuraavassa raportoidaan Suomen toimenpiteet, jotka liittyvät avoimeen yhteistyöhön teemassa eEurope/i2010.

Teknologian kehittämiskeskus Tekesin tehtävänä on edistää elinkeinoelämän kilpailukyvyn ja yhteiskunnan teknologiaan perustuvaa kehittymistä. Toiminnan vaikutukset syntyvät välillisesti Tekesin palveluja käyttävien yritysten ja tutkimusyksiköiden menestyessä kukin omien tavoitteidensa mukaisesti, mutta samalla tuottaen kansantaloudellista ja yhteiskunnallista lisäarvoa. Tekesin toiminta lisää kansatalouden t&k-panostuksia mahdollistaen kokonaan uusia kehityshankkeita (ns. input additionality). Tekesin yritystoiminnan riskiä jakavan rahoituksen kannustevaikutus on merkittävä ja se lisää myös yritysten omarahoitteisia t&k-panostuksia. Tekesin rahoitus ei korvaa yritysten omia investointeja vaan se lisää niitä, kun innovaatiotoiminnan riskiä jaetaan.

Tekesin rahoituksella käynnistetään myös julkisen tutkimuksen hankkeita, joiden tuloksia hyödynnetään laajasti yrityksissä ja yhteiskunnassa. Osaamisen, teknologian ja innovaatioiden diffuusion merkitys on erityisen korostunutta julkisen tutkimuksen hankkeissa ja teknologiaohjelmatoiminnassa. Tekesin rahoittamat julkiset tutkimukset luovat verkostoja, joissa ei-kilpailullinen osaaminen siirtyy yritysten ja julkisten tutkimusorganisaatioiden välillä monensuuntaisesti. Tämä ominaisuus on yksi suomalaisen innovaatiojärjestelmän vahvuuksista.

Verkostoitunut ja tehokas tutkimus- ja kehittämistoiminta tuottaa yritysten ja yhteiskunnan tasolla kasvaneita tuottoja (ns. output additionality). Samoin Tekesin toiminta vaikuttaa pitkäaikaisesti yritysten ja tutkimuslaitosten kompetenssien ja toimintatapojen kehittymiseen (ns. behavioral additionality). Esimerkiksi uusien yhteistyöverkostojen merkitys on hyvin laaja-alaista ja se kohdistuu yritysten toimintaan kokonaisuutena. Kansantalouden tasolla Tekesin toiminnan hyödyt kumuloituvat uusiksi työmahdollisuuksiksi, verotuloiksi ja uuden teknologian käyttöönoton myötä syntyviksi välittömiksi hyvinvointi- ja ympäristövaikutuksiksi.

Tieto- ja viestintäteknologia on eräs Tekesin teknologiaohjelmien ja projektirahoituksen painopistealue. Vuonna 2004 Tekes rahoitti yhteensä 409 milj. eurolla 2 242 hanketta, jotka toteutettiin yliopistoissa, tutkimuslaitoksissa ja yrityksissä. Tieto- ja viestintäteknologian hankkeisiin suunnattiin 122 milj. euroa. Teknologiaohjelmien osuus Tekesin rahoituksesta on melkein puolet koko rahoituksesta. Tekesin tavoitteena on osuuden kasvattaminen. Vuoden 2004 lopussa tieto- ja viestintäteknologian alueella oli käynnissä kuusi teknologiaohjelmaa. Tieto- ja viestintäteknisiä sovelluksia kehitetään myös muilla teknologia-alueilla.

Vuoden 2005 maaliskuussa ilmestyneessä strategiassa Tekes määrittelee Suomen tulevaisuuden kannalta keskeiset strategiset painoalueet, jotka samalla muodostavat pohjan tuleville teknologiaohjelmille. Eräs tärkeimmistä on tieto- ja viestintäteknologia laajalle ulottuvine sovelluksineen. Tavoitteena on, että Suomi on jatkossakin johtava maa tieto- ja viestintäteknologian soveltamisessa ja kehittämisessä.

Tieto- ja viestintäklusterin kehitystä koskevia strategia-alueita ovat langattomien laitteiden saumaton yhteentoimivuus, kaikkialla käytettävissä olevat sisältöriippuvat henkilökohtaiset palvelut, semanttinen verkko, joustavat ja adaptoituvat ohjelmistot, avoimet innovaatiomallit, digitaaliset palvelut, reaaliaikaisesti ja verkottuneesti toimivat tehtaat sekä langattomien ja saumattomasti toimivien järjestelmien komponentit terveydenhuoltoa varten.

Suuntaviiva 8: Innovaatiot

Yrityssektorilla erityisenä haasteena on pk-yritysten toistaiseksi vielä vähäiset investoinnit tieto- ja viestintäteknologiaan. Kauppa- ja teollisuusministeriö on toteuttanut lukuisia ohjelmia, joilla pyritään edistämään erityisesti pk-yritysten tieto- ja viestintäteknologian käyttöä. Vuosien 2004 ja 2005 aikana KTM järjesti eri puolilla maata yhteensä 12 alue-tilaisuutta, joiden tarkoituksena oli lisätä pk-yrittäjien tietoisuutta tieto- ja viestintäteknologian välineiden mahdollisuuksista yritystoiminnan kehittämisessä. Päivän mittaisiin seminaaritilaisuuksiin osallistui yhteensä 1 590 pk-yrittäjää, mitä voi pitää hyvänä tuloksena. Seminaaritoimintaa jatketaan syksyllä 2005 ja tarkoituksena on tuoda pk-yrittäjille tietoa yrityksen tietoturvariskeistä ja niihin varautumisesta.

Kauppa- ja teollisuusministeriö rahoittaa Verkkokaveri-nimistä verkkopalvelua, joka tarjoaa pk-yrityksille tietoa liiketoiminnan sähköistymisestä sekä tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämisestä yrityksen liiketoiminnassa mm. case-esimerkein.

Pk-sektorilla tieto- ja viestintäteknologian välineiden tehokasta käyttöönottoa hidastaa yrittäjien puutteellinen koulutus. Koulutustarjontaa on tarkoitus vahvistaa TE-keskuksissa minkä lisäksi kauppa- ja teollisuusministeriö valmistelee parhaillaan laajempaa sähköisen liiketoiminnan kehittämisstrategiaa, joka luo puitteet toiminnan kehittämiseksi kokonaisuutena. Yritysten tieto- ja viestintäteknologian käyttöä on pyritty lisäämään myös säh-

köistämällä keskeisiä yritysten vuorovaikutusprosesseja, kuten edistämällä sähköistä laskutusta ja siihen liittyvää standardointityötä sekä sähköistämällä julkisten hankintojen prosesseja ja yritysten ja hallinnon välillä tapahtuvaa tiedonvaihtoa (nk. TYVI-palvelu).

Tieto- ja viestintäteknologian käyttö julkisella sektorilla on Suomessa kansainvälisten arvioiden mukaan hyvällä tasolla. Julkisen hallinnon tietojärjestelmien yhteentoimivuutta edistetään toteuttamalla mittava julkisen hallinnon tietohallinnon ohjauksen uudelleen organisointi (nk. TIME-hanke). Vastaavalla tavalla kuntien tietohallintoa pyritään tehostamaan yhdenmukaistamalla tietohallinnon ohjausta kunnissa. Hallinnon sähköisiä palveluita kehitetään panostamalla mm. palveluiden käytössä tarvittaviin tunnistamismenetelmiin. Suomessa on otettu käyttöön sähköinen henkilökortti. Moniin julkisiin palveluihin voi luotettavasti tunnistautua myös pankkien myöntämällä nk. TUPAS-tunnisteilla (salasanat ja PIN-koodit). Sähköisen hallinnon vaatimukset on otettu huomioon lainsäädännössä (mm. laki sähköisestä hallinnosta sekä sähköisistä allekirjoituksista).

Sisäasiainministeriössä ja valtiovarainministeriössä sekä valtioneuvoston kansliassa on käynnissä lukuisia sähköisen hallinnon, ja palveluiden kehittämisohjelmia ja julkisen hallinnon sähköisten palveluiden kehittäminen on yksi tietoyhteiskuntaohjelman keskeisistä painopisteistä. Merkittävää edistystä on tapahtunut myös sosiaali- ja terveydenhuollossa, jossa on otettu käyttöön mm. sähköiset potilasasiakirjat. Julkisen hallinnon avoimuutta on edistetty tuomalla internetiin tietoa hallinnon päätöksentekomenettelyistä. Muun muassa eduskunnan asiainkäsittely on lähes kokonaan julkista ja seurattavissa eduskunnan internet-sivuilla.

Kotitalouksissa tieto- ja viestintäteknologian käyttö on kasvanut markkinavetoisesti. Valtiovallan erityistoimia ei ole tarvittu. Sääntelyä on kehitetty kilpailua edistävästi, mikä on lisännyt erityisesti DSL-liittymien kysyntää ja tätä kautta internetin käyttöä kodeissa. Kilpailu päätelaitemarkkinoilla ja ohjelmistoteollisuudessa on luonnostaan erittäin kovaa, mikä alentaa hintoja ja lisää tarjontaa.

Sisältöjen tuotannossa opetusministeriö toteuttaa lukuisia digitaalisen sisältötuotannon edistämishankkeita; mm. opetusmateriaalien ja kansalliseen kulttuuriperimään liittyvässä tuotantoprosessissa otetaan huomioon pedagogiset lähtökohdat digitaaliselle materiaalille. Kauppa- ja teollisuusministeriössä on käynnissä hankkeita sisältöliiketoimintayritysten liiketoimintaosaamisen vahvistamiseksi. KTM:n tarjoaman valtionavun turvin on perustettu mm. DIGES ry., joka auttaa aloittelevia sisällöntuottajia liiketoiminnan käynnistämisessä. Digitaalinen sisältötuotanto on Suomessa vahvassa kasvussa. Digitaalisen sisältötuotannon tukeminen on otettu huomioon myös Tekesin ohjelmissa. Digitaalisen sisältötuotannon eräs haaste onkin juuri yhdistää itse sisällön tuottaminen teknisiin prosesseihin ja palvelukonsepteihin. Merkittävää sisältötuotannon edistämistoimintaa on tehty myös liikenteen puolella (mm. eri liikennemuotojen ajantasaiseen tietoon perustuvat palvelut, navigointipalvelut ja matkustajien tiedotuspalvelut).

Lainsäädäntötilanne:

- Uusi sananvapauslaki mahdollistaa kaiken joukkoviestinnän samanlaisen sääntelyn riippumatta siitä, onko sisältö sähköisessä vai perinteisessä muodossa toimitettu.
- Uusi tekijänoikeuslaki (tekijänoikeusdirektiivin implementointi) on eduskunnassa käsiteltävänä syksyllä 2005.
- Lainsäädäntö julkisista hankinnoista ja sähköisistä laskuista mahdollistaa sähköisen asioinnin.
- Uudessa viestintämarkkinalainsäädännössä on mahdollistettu kaikkien verkkojen samanlainen sääntely riippumatta siitä, mitä sisältöä verkoissa kulkee.
- Uusi sähköisen viestinnän tietosuojalaki varmistaa viestinnän luottamuksellisuuden sisältöjä käytettäessä sekä antaa lainsäädäntökehyksen mm. paikantamiseen perustuville uusille sisältöpalveluille.

Suuntaviiva 16: Eurooppalainen infrastruktuuri

Hallituksen tavoitteena on edistää tiedonsiirtoverkkojen, erityisesti laajakaistan käytettävyyttä koko maassa. Kansallista laajakaistastrategiaa päivitetään tarvittavilta osin ottaen huomioon uudet teknologiat kuten digitaalinen televisio ja lyhyen kantaman langattomat verkot. Harvaanasuttujen alueiden laajakaistapeiton parantamisessa hyödynnetään rakennerahastoja sekä sovelletaan uusia erityisesti langattomia tekniikoita. Hallitus päätti keväällä 2005, että vapaa 450 Mhzin taajuus käytetään erityisesti dataliikenteeseen ja myönsi toimiluvan uuden radioverkon rakentamiseksi Digita Oy:lle. Verkko toteutetaan Flash-Ofdm –tekniikalla, joka on suunniteltu erityisesti internet-käyttöön. Yleisenä toimintamallina hallitus tukee yksityisen sektorin toimenpiteitä, jotka tähtäävät tietoverkkojen turvallisuuden lisäämiseen ja yhteiskäytön mahdollistamiseen.

Hallitus on hyväksynyt kansallisen tietoturvastrategian, joka pyrkii kehittämään kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä, parantaa tietoturvariskien hallintaa sekä edistää suomalaisten tieto- ja viestintäalan yritysten toimintamahdollisuuksia. Osana kansallista tietoturvastrategiaa toteutetaan tietoturvallisuuden kehittämisohjelma ”LUOTI”, jolla pyritään auttamaan palveluntarjoajia rakentamaan turvallisia palveluita monikanava-alustoille, mikä lisää myös eri verkkojen yhteentoimivuutta. Julkisen hallinnon palveluiden tietoturvallisuutta ja yhteentoimivuutta edistetään lukuisilla eri foorumeilla mm. valtion tietoturvallisuuden johtoryhmän suosituksin sekä julkisen hallinnon asiointiin kohdistetuin suosituksin (JHS-suositukset). Elinkeinoelämän ponnisteluja tietoturvallisuuden ja yhteentoimivuuden parantamiseksi tuetaan tarvittaessa myös Viestintäviraston määräyksin.

Suuntaviiva 20: Parannetaan työmarkkinoiden tarpeiden kohtaantoa

Suomen työmarkkinaosapuolet ratifioivat eurooppalaisen etätööhön liittyvän mallisopimuksen suosituksena kesäkuussa 2005. Se ohjeistaa työehtoja etätöössä. Suositus voi tehdä etätöomäisen työn organisoinnin näkyväksi ja sopimuksen kohteeksi. Tietotekniikan käytön yhteydessä työajat ja työpaikat ovat monipuolistuneet varsinkin asiantuntijatehtävissä. Keskustelun kohteena ovat olleet tieto- ja viestintätekniikan käyttöön yhdistyvät rasiustekijät ja työaikojen fragmentoituminen ja mahdollinen pidentyminen. Nähtäväksi jää, missä määrin suositus säätelee näiden ilmiöiden kehitystä.

Työministeriön johdolla on jatkettu eTyön yhteistoimintaryhmässä etätöön soveltamisen arviointia hallinnon ja yksityisen sektorin piirissä. Työryhmä antaa suosituksensa toiminnan kehittämisestä syksyllä 2005 toimikautensa päätteeksi.

Tieto- ja viestintätekniologian virittämän virtuaalisen työympäristön ja sen seurausvaikutusten tutkimus on alussa. Työministeriö on vuosina 2004-2005 rahoittanut kahta tutkimushanketta, joissa selvitetään tieto- ja viestintätekniologian ja siihen liittyvien työn organisointimallien vaikutusta tööhön ja työoloihin. Vuoden 2005 aikana on valmistettu opaskirja työnantajille etätöön soveltamisesta.

ESR:n piirissä on E-töön tuotekehityshankkeessa koordinoitu etätööhankkeita, joiden piirissä on mm. kehitetty liiketoimintaa hajautetun töön mallien avulla, laadittu työhallinnon sähköisten palveluiden kehittämisen malli, edistetty etätöötä kotoa tai vapaa-ajan asunnolta sekä laadittu alueellisia etätöön soveltamisen malleja. Lisäksi hankkeet ovat koskeneet terveydenhuoltoa (eHealth) sekä e-oppimista ammattikoulutuksen välineenä. Tavoitteena on edistää tieto- ja viestintätekniologian hyödyntämistä erityisesti pk-sektorilla. Kehittämistoimia tukee internetpalvelu: www.ework.fi.

Kansallinen työelämän kehittämisohjelma TYKES on jatkanut töön organisoinnin kehittämistä ottamalla samanaikaisesti huomioon tuottavuuden, työllisyyden ja työelämän laadun. TYKES on projekteissaan edistänyt tieto- ja viestintätekniologian inhimillistä ja tuottavaa soveltamista yksityisten ja julkisten työpaikkojen kehittämisessä. TYKESin ohjelmaan kuuluu paitsi yksittäisten projektien toteuttaminen myös työelämän kehittämismenetelmien luominen ja tiedon levitys tuloksista ja työelämän mahdollisuuksista.

LIITE 5. AVOIN YHTEISTYÖ YMPÄRISTÖ- TEKNOLOGIAN ALALLA SUOMESSA

Yleistä

Resurssien säästäminen ja ympäristömyötäisyys ovat perinteisesti olleet suomalaisen uuden tuotantoteknologian lähtökohtana. Tämä näkyy esimerkiksi metsäteollisuuden prosessien ja energiateknologioiden ekotehokkuuden kehityksenä. Kansallisen tutkimus- ja kehitystoiminnan rahoituksessa ympäristömyötäisyyttä on priorisoitu jo 1970-luvulta lähtien. Innovaatiopolitiikan periaatteena on ollut ottaa ympäristöasiat nk. läpäisyperiaatteen mukaisesti laajasti huomioon kaikessa tutkimus- ja kehittämistoiminnassa.

Suomalainen teollisuus on jo 1990-luvun alkupuolelta lähtien korostanut ekokilpailukyvyyn, ympäristölähtöisen tuotepolitiikan ja ympäristöteknologian merkitystä kilpailukyvyille. Suomessa on ollut jo pitkään laaja yhteisymmärrys uuden ympäristöteknologian kehittämisen tarpeellisuudesta sekä ympäristöongelmien ratkaisemiseksi, yritysten kilpailukyvyyn turvaamiseksi että uuden ympäristöliiketoiminnan luomiseksi.

Ympäristötekнологia-alan laajuutta ja rakennetta Suomessa on seurattu kauppa- ja teollisuusministeriön toimesta ja myös yhteistyössä ympäristöministeriön kanssa. Tilastokeskuksen laatiman, alaa melko suppeasti kuvaavan selvityksen mukaan Suomessa toimi vuonna 2003 noin 300 ympäristötekнологia-alan yritystä, joiden ympäristötekнологia-tuotteista koostuva liikevaihto oli kyseisenä vuonna yhteensä noin 2,1 mrd. euroa. Kun huomioon otetaan myös suomalaisten yritysten toiminta ulkomailla, on suomalaisen ympäristötekнологian liikevaihto noin 3,4 mrd. euroa. Luvut kattavat kuitenkin huonosti ns. puhtaita teknologioita ja tuotteita, esim. uuden prosessitekнологian sisältämiä ympäristöratkaisuja. Ne eivät myöskään sisällä perinteisiä ympäristöhuoltopalveluita (jätehuolto, jätevesihuolto yms.), joiden laajuus pl. kunnalliset liikelaitokset oli kyseinä vuonna noin 1,3 mrd. euroa.

Viidessä vuodessa ympäristöteknologian liikevaihto kotimaassa on kasvanut 16 prosenttia. Alan työllisyydessä ei kuitenkaan ole tapahtunut merkittävää kasvua. Se työllistää Suomessa on 9 000 henkilöä, mikä on lähes saman verran kuin viisi vuotta aiemmin. Viennin osuus ympäristöteknologian liikevaihdosta oli vuonna 2003 lähes puolet kotimaan liikevaihdosta, arvoltaan noin miljardi euroa. Vaikka viennin osuus alan liikevaihdosta on suuri, on kapeilta kotimarkkinoilta vientimarkkinoille yltänyt vain suhteellisen pieni osa alan yrityksistä.

Puolet ympäristöteknologian liikevaihdosta syntyy erilaisista asiantuntijapalveluista. Palvelujen osuus ympäristöteknologian liikevaihdosta onkin merkittävästi kasvanut viime vuosina. Alan yrityksistä kuitenkin edelleen 2/3 toimii teollisuudessa ja energiahuollossa. Ympäristöteknologiayritysten tuotevalikoimassa merkittävämmäksi on noussut ilman- ja ilmastonsuojelu, johon liittyvien tuotteiden osuus on jo lähes 40 prosenttia ympäristöteknologian liikevaihdosta. Ympäristöteknologiayritysten asiakkaista suurin osa on toisia yrityksiä, ja noin viidenneksellä alan yrityksistä toiset yritykset ovat ainoa asiakasryhmä. Yli puolet suomalaisista ympäristöteknologiayrityksistä tekee tutkimus- ja kehittämistoimintaan liittyvää yhteistyötä kotimaisten tutkimusyksiköiden ja muiden yritysten kanssa.

EU:n komissio julkaisi alkuvuodesta 2004 ympäristöteknologian kehittämisen ja käytön edistämiseen tähtäävän toimintaohjelman (ETAP), jonka kansallista täytäntöönpanoa Suomessa koordinoi kauppa- ja teollisuusministeriö laaja-alaisen Ad Hoc -ryhmän kautta. Tässä ryhmässä käsitellään myös ympäristöteknologian kansallisen etenemissuunnitelman (Road Map) valmistelua.

Kansallinen ETAP etenemissuunnitelma on edennyt luonnosvaiheeseen. Siinä on noussut esille seuraavia tavoitteita:

Tutkimus ja kehitys

- Resurssi- ja energiatehokkuusnäkökulma on integroitava entistä tehokkaammin kansallisiin teknologia- ja tutkimusohjelmiin.
- Tunnistetaan haasteita ja mahdollisuuksia edistämällä eri toimijoiden välistä keskustelua.
- Parannetaan valmiuksia tuotteistaa tutkimustuloksia ja spinn-offeja.
- Kehitetään eri kaupallisten, teknisten ja ympäristöalojen koulutusta ympäristöliiketoimintaa tukevaksi.

Markkinaolosuhteiden parantaminen

- Kehitetään kansainvälisten ja globaalien ympäristöteknologian markkinoiden ennakointia kansallisesta näkökulmasta.
- Tuetaan alan yritysten perustamista, käynnistymistä ja kansainvälistymistä.
- Edistetään alueellisten ympäristöverkostojen yhteistyötä sekä kehitetään ja tuetaan yritysverkostoja ja niiden veturiyrityksiä.
- Parannetaan säännösten ja ohjauskeinojen ennakoitavuutta etenkin jätealalla.

- Kehitetään ympäristöalalla edellytyksiä uudelle palveluliiketoiminnalle.
- Parannetaan riskirahoituksen saatavuutta ja Pilot plant -referenssivaiheen rahoituksen saatavuutta.

Valtiontukien suuntaviivat ja hankintatavat

- Parannetaan edellytyksiä vihreisiin julkisiin hankintoihin.
- Käytetään verokannustimia entistä tehokkaammin.
- Selkeytetään rahoitusbyrokratiaa erityisesti rahoituksen hakemisen osalta.

Taloudelliset ohjauskeinot

Valtion tukea ympäristötekniikan edistämiseen on Suomessa ohjattu pääasiassa tutkimus- ja tiederahoituksen kautta.

Valtion ympäristötuet ovat koostuneet lähinnä maatalouden ympäristötoimien EU-tukea täydentävästä kansallisesta tuesta sekä uusiutuvien energialähteiden käytön tuista. Uusi EU:n sisäinen päästökauppajärjestelmä vahvistaa myös uusiutuvan energian kilpailukykyä päästökauppaan kuuluvilla sektoreilla.

Nykyisen, pääministeri Matti Vanhasen hallitusohjelman mukaan verotuksen rakennetta Suomessa uudistetaan edistämään kestävä kehitystä. Ekologisella verouudistuksella on tarkoitus vähentää uusiutumattomien luonnonvarojen käyttöä, ympäristöhaittoja ja edistää kierrätystä sekä tuotteiden, niiden kulutuksen ja energiakäytön ekotehokkuutta.

Valtiovarainministeriö julkaisi lokakuussa 2004 varsin laajan selvityksen ekologisesta verouudistuksesta ja erityisesti ympäristöön liittyvien verojen kehittämismahdollisuuksista. Raportissa käydään läpi sekä Suomessa että muissa maissa käytössä olevia ympäristöveroja. Valtiovarainministeriön näkemyksen mukaan ekologisen verouudistuksen toimeenpanossa on syytä lähteä liikkeelle ensisijaisesti ympäristötarpeista ja -velvoitteista.

Suunnitellut toimet:

Valtiovarainministeriö on esittänyt hallitusohjelman ekologista verouudistusta koskevassa raportissaan, että ympäristöministeriö selvittää ne ympäristöpolitiikan kysymykset, joiden kohdalla olisi kustannustehokkuuden parantamiseksi perusteltua käyttää vero-ohjausta. Tästä näkökulmasta toteutettu ympäristöperusteinen verotus voi toimia merkittävänä kannustimena myös ekotehokkaiden innovaatioiden kehittämiseen ja kaupallistamiselle. Uuden teknologian edistämisessä markkinaperusteiset ohjauskeinot voivat toimia selvästi hallinnollista ohjausta tehokkaammin.

Rahoitus ja tutkimus

Tekes on ympäristöteknologisen tutkimuksen päärahoittaja Suomessa. Vuoden 2004 rahoitus hankkeisiin, jotka sisälsivät merkittävän ympäristöelementin, oli 51 milj. euroa. Se oli noin 12,5 prosenttia Tekesin kokonaisrahoitusvolyyymista. Ympäristöteknologian rahoituksessa ympäristö-, energia- ja ilmastomuutosteknologiat nivoutuvat monin tavoin toisiinsa, minkä vuoksi yksittäisen sektorin rahoituksen arviointi on vaikeaa. Osa ympäristömyönteisistä hankkeista tähtää ilmastomuutoksen rajoittamiseen kuten myös pääosa energiahankkeista. Vuoden 2004 rahoitus merkittävän ilmastoelementin sisältäviin hankkeisiin oli 59,4 miljoonaa euroa, mikä muodosti noin 14,5 prosenttia Tekesin kokonaisrahoitusvolyyymista.

Ympäristönäkökulma sisältyy Tekesin toiminnassa läpäisyperiaatteen mukaisesti laajasti eri teknologioiden kehittämiseen. Ympäristölähtöiset kysymyksenasettelut ovat vaikuttaneet merkittävästi teknologiaohjelmien sisältöön. Meneillään olevat kansalliset teknologiaohjelmat sijoittavat entistä enemmän varoja ympäristötekniikoiden kehittämiseen. Tekesillä on käynnissä useita ympäristöteknologiaohjelmia sekä ohjelmia, joissa ympäristönäkökulma on keskeisesti mukana, mm: CLIMBUS - Ilmastomuutoksen hillinnän liiketoimintamahdollisuudet; STREAMS - Yhdyskuntien jätevirroista liiketoimintaa (juuri päättynyt) ja FINE - Pienhiukkaset - teknologia, ympäristö ja terveys. Näiden ohjelmien kokonaisbudjetti oli noin 123 milj. euroa, mikä sisältää sekä osallistuvien tahojen että muiden ulkopuolisten rahoittajien suunnitellun osuuden koko ohjelman ajalta. Energia-alan ohjelmissa ympäristöasiat ovat lähes poikkeuksetta vahvin toiminnan ajuri.

Suomalaiset ovat osallistuneet aktiivisesti mm. seuraavien komission koordinoimien teknologiayhteisöjen valmisteluun: Tekes ja Vesi- ja viemärilaitosyhdistys *Water Supply and Sanitation* -yhteisössä, Kemian teollisuus *Sustainable Chemistry* -yhteisössä ja Metsäteollisuus ry *Forest-Based Sector Technology Platform* -yhteisössä.

Valtion teknillinen tutkimuskeskus VTT ottaa ympäristöasiat niin ikään läpäisevästi huomioon kaikessa tutkimuksessa. Tätä varten VTT on kehittänyt myös uusia toimintatapoja kuten Ympäristöportaalin ja Puhdas maailma -teknologiateeman. VTT:n ympäristöteknologinen tutkimus on laajaa, monialaista ja kasvavaa. Ympäristöhankkeiksi luokiteltujen hankkeiden volyymi on noin 250 henkilötyövuotta. Ympäristöhankkeiksi on luokiteltu tutkimukset, joiden ensisijaisena tavoitteena ovat ympäristönäkökohtiin liittyvät tekijät. Hankkeiden luokittelu ympäristöteknologian tutkimukseen ja muihin hankkeisiin on entistä vaikeampaa, koska painopiste ympäristönsuojelussa on siirtynyt päästöjä rajoittavista puhdistustekniikoista puhtaampiin ja materiaalitehokkaisiin prosesseihin ja

tuotteisiin sekä ennalta ehkäisyä tukeviin tutkimuspalveluihin. VTT on mukana komission rahoittamassa TESTNET-hankkeessa, jossa se vetää osiota, jonka tavoitteena on luoda systemaattinen, pysyvä käytäntö lupaavien ympäristömyötäistä kehitystä edistävien teknologioiden ja innovaatioiden tunnistamiseksi. VTT osallistuu myös osioon, joka pyrkii verifiointijärjestelmän validointiin.

Suomen ympäristökeskus koordinoi parhaan käyttökelpoisen tekniikan (BAT) selvittämistä kansallisella tasolla. Tässä työssä on laajalti mukana sekä viranomaisia ja teollisuuden edustajia. BAT-yhteistyön avulla tuotetaan materiaalia EU-tasolla laadittavien parhaan tekniikan BREF- raporttien valmisteluun sekä laaditaan PK-sektorille kansallisia BAT-raportteja ja koulutetaan viranomaisia ja teollisuuden edustajia. Vaikka BAT-raportit toimivat ensisijaisesti ympäristölupakäsittelyn taustamateriaalina, on niillä merkitystä laajemmin ympäristöteknologian käyttöönoton edistämisessä.

Suomessa on luotu pitkäjänteisesti laajaa tietopohjaa ympäristöpolitiikan ja ekoinnovaatioiden kehittämiseksi ympäristöministeriön hallinnoiman ja eri ministeriöiden yhdessä rahoittaman ympäristöklusterin tutkimusohjelman avulla. Klusteriohjelmassa tutkimusalueina ovat olleet mm. ekotehokkuus ja elinkaarianalyysit. Eri ohjauskeinojen vaikutuksia innovaatiotoimintaa ja erityisesti ympäristöinnovaatioihin selvitetään Suomen ympäristökeskuksen toteuttamassa EcoInno hankkeessa, jota kauppa- ja teollisuusministeriö rahoittaa osana laajempaa ProAct tutkimushanketta. Suomi on aktiivisesti mukana OECD:n innovaatiopolitiikan MONIT-kehittämishankkeessa, jossa GAIA Oy vastaa hankkeen ympäristöosion koordinoinnista¹⁾.

MOTIVA Oy:n hallinnoimien energiansäästösopimusten tavoitteena on pienentää energian ominaiskulutuksia sekä viedä käytäntöön toimintamalleja, joiden ansiosta energiatehokkuudesta tulee osa yritysten ja yhteisöjen vakiintunutta toimintaa. Vapaaehtoisten energiansäästösopimusten avulla on saavutettu säästöjä ja samalla on voitu tukea energiaa säästävän teknologian käyttöönottoa yrityksissä ja julkisella sektorilla.

Suunnitellut toimet:

Alkukesästä 2005 esityksensä jättänyt Kestävän tuotannon ja kulutuksen toimikunta painottaa voimakkaasti uuden ympäristöteknologian kehittämisen merkitystä sekä mm. pitkäjänteisen rahoituksen suuntaamista ympäristöinnovaatioiden kehittämiseen ja niiden markkinoillepääsyn edistämiseen.

Valmisteilla olevan kansallisen energia- ja ilmastostrategian sekä valtakunnallisen jättesuunnitelman tarkistuksessa teknologia- ja ohjauskeinokysymyksiin kiinnite-

1) Monitoring and Implementing Horizontal Innovation Policy.

tään erityistä huomiota.

Tekes on nostanut tuoreessa teknologiastrategiassaan ympäristöteknologian kehittämisen aiempaa näkyvämpään rooliin ja laajentanut samalla ympäristöasioiden merkitystä eri alueille. Työn alla on useita ympäristöteknologiaan liittyviä teemoja, joista osasta käynnistyneen myös ohjelmia. Tarkasteltavana on teemoja koskien mm. materiaalikiertoja ja uusiomateriaalien käyttöä sekä bioteknologian mahdollisuuksia eri aloilla. Ympäristön ja energian ohella myös palvelut sisältyvät Tekesin teknologiastrategian painopistealueisiin, mikä luo mahdollisuuden näiden teemojen yhdistämiseen.

Suomen Akatemia on käynnistämässä tutkimusohjelmaa Kestävä tuotanto ja tuotteet. Myös ympäristöklusteritutkimusohjelman jatkoa valmistellaan.

Parhaaseen käyttökelpoiseen tekniikkaan (BAT) liittyvä työ tulee jatkumaan entisessä laajuudessaan.

Uusia energiansäästösopimuksia valmistellaan parhaillaan.

Sitra on ympäristöohjelmansa puitteissa käynnistämässä ympäristöteknologian ennakkointiin tähtäävää laajaa hanketta. Ohjelmassa selvitetään myös mahdollisuuksia kansallisen ympäristöteknologiatietokannan ja -portaalin kehittämiseen, jonka mahdollisia käyttäjiä ovat mm. yritykset, alan rahoittajat ja hallinto.

Sitra ja Pääomasijoitusyhdistys käynnistävät syksyllä 2005 selvityksen ympäristöteknologian pääomasijoituksista Suomessa.

Julkiset hankinnat

Pohjoismaisen selvityksen mukaan Suomessa noin 30 prosenttia julkisten hankintojen tarjouspyynnöistä pitää sisällään ympäristökriteereitä. Tämä on vähemmän kuin muissa Pohjoismaissa, mutta enemmän kuin EU-maissa keskimäärin.

Ympäristöministeriö on tukenut vihreitä julkisia hankintoja julkaisemalla opasateriaalia siitä, miten ympäristöasiat voidaan ottaa huomioon tarjouspyynnöissä sekä rahoittamalla niitä koskevan internet-pohjaisen tietokannan kehittämistä. Tämä Hymonet-tietokanta on tarkoitettu erityisesti kuntien hankintatoimen käyttöön, ja se sisältää tiedot itse hankintamenettelystä sekä mm. yli 60 tuoteryhmän ympäristöominaisuuksista. Useat kunnat ja muut hallinnon organisaatiot ovatkin jo sitoutuneet ympäristönäkökohtien entistä laajempaan huomioimiseen hankinnoissa. Kahden kaupungin, Porin ja Jyväskylän, johdolla tavoitteena on luoda kunnille ympäristöperusteisia julkisia hankintoja tukeva verkosto.

Parhaillaan Suomen ympäristökeskus on mukana komission vihreiden julkisten hankintojen edistämiseen tähtäävässä kehittämishankkeessa. Pohjoismaisen ministerineu-

voston rahoituksella suomalainen Efektia Oy on kehittänyt menetelmää ympäristömyötävyyden mittaamiseen.

Suunnitellut toimet:

*Kestävän tuotannon ja kulutuksen toimikunnan esityksen mukaan Suomeen tulee vuoteen 2010 mennessä laatia yksityiskohtainen kansallinen strategia ympäristönäkökoh-
tien huomioon ottamisen parantamiseksi julkisissa hankinnoissa.*

PK-yritykset

Pienten yritysten osuus ympäristöteknologia-alan liikevaihdosta ja työllisyydestä on Suomessa Tilastokeskuksen selvityksen mukaan viime vuosina selvästi kasvanut. Lähes puolet alan yrityksistä on alle kymmenvuotiaita. Kuitenkin 80 prosenttia ympäristöteknologia-alan liikevaihdosta muodostuu edelleen neljänneksessä alan suurimpia yrityksiä.

Ympäristöteknologian viennin kasvu on Suomessa harvojen kärkiyritysten varassa. Keskikokoisia vientiin kykeneviä yrityksiä on vähän. Uusia ympäristöteknologia-alan yrityksiä on perustettu viime vuosina aikaisempaa vähemmän.

Alueellisia ympäristöteknologiaan liittyviä osaamisverkostoja maassamme on kymmenkunta.

Suunnitellut toimet:

*Sitran meneillään olevan ympäristöohjelman tavoitteena on suomalaisen ympäristö-
tekniikan ja -osaamisen verkostoiminen kansainvälisille markkinoille. Tavoitteisiin
pyritään hyödyntämällä kansainvälisten markkinoiden kasvun mahdollisuudet ja Suo-
men asema ja maine ympäristönsuojelun edelläkävijänä. Ohjelman avainalueina ovat
ympäristöalan yhdentäminen ja pääomasijoitukset, kansainvälisten liiketoimintaver-
kostojen kehittäminen sekä kansallinen toimintaohjelma jatkuvuuden varmistamiseksi.
Ohjelmaa toteutetaan laajassa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.*

*Uusia yritysten ja tutkimusyksiköiden yhteistyöverkostoja synnyttävät mm. Teke-
sin teknologiaohjelmat.*

LIITE 6: TYÖLLISYYSINDIKAATTORIT

EU:N TYÖLLISYYSSTRATEGIASSA ASETETUT TAVOITTEET JA SUOMEN TULOS

Tavoite: Jokaiselle työttömälle tarjotaan uusi mahdollisuus: nuorille ennen kuin työttömyys on kestänyt 6 kuukautta ja aikuiselle ennen kuin työttömyys on kestänyt 12 kuukautta. Heille tarjotaan koulutusta, uudelleenkoulutusta, työharjoittelua, työpaikkaa tai muuta työllistävyyttä edistävää toimenpidettä, minkä lisäksi annetaan tarvittaessa jatkuvaa työnhakuapua.

Taulukko 1. Työttömät, joille ei ole tarjottu uutta alkua aktiivitoimenpiteen muodossa (LMP 2-7) ennen 6/12 kuukauden työttömyyttä eli virta pitkäaikaistyöttömyyteen, 2000-2004 (avainindikaattori 8 ns. new start)

Vuosi	Alle 25-vuotiaat			Yli 25-vuotiaat		
	Yhteensä	Miehet	Naiset	Yhteensä	Miehet	Naiset
2000	9,1	10,7	7,8	10,2	14,1	7,9
2001	8,6	10,0	7,4	9,5	13,6	7,3
2002	8,6	10,6	6,9	9,4	13,4	7,1
2003	7,9	10,0	6,1	8,8	12,6	6,5
2004	7,6	9,5	6,0	9,0	12,8	6,7
Lähde: Työministeriö, Työnhakijarekisteri						

Tavoite: Vuoteen 2010 mennessä 25 prosenttia pitkäaikaistyöttömistä osallistuu aktiivisiin toimenpiteisiin koulutuksen, uudelleen koulutuksen, työharjoittelun tai muun työllistävyyttä edistävän toimenpiteen muodossa. Tavoitteena on saavuttaa kolmen tältä osin edistyneimmän jäsenvaltion keskiarvo.

Taulukko 2. Aktiivisiin työvoimapolitiittisiin toimiin osallistuneet pitkäaikaisyöttömät keskimäärin, 2000–2004

Toimenpide	2000	2001	2002	2003	2004
Työvoimakoulutus	3 720	2 998	2 930	2 991	2 775
Oppisopimus työttömille	521	395	341	338	327
Työharjoittelu	1 105	1 022	2 283	4 171	4 773
Työttömien omaehtoinen opiskelu	550	400	500	600	660
Palkkasubventiot (yks. sektori)	1 552	1 318	1 112	984	995
Työvuorottelusijaisuudet	104	131	97	111	101
Työllistäminen osa-aikatyöhön	1 121	797	517	521	389
Yrittäjäraha	344	273	271	291	344
Työllistäminen julkiseen sektoriin	8 305	6 844	6 476	4 975	4 270
Yhdistelmätuki	11 214	11 038	11 496	11 740	11 037
(A) Aktiivitoimet yhteensä	28 536	25 216	26 023	26 722	25 671
(R) Pitkäaikaistyöttömät	88 936	82 693	77 661	72 426	73 040
Aktivointiaste A/(R+A), %	24,3	23,4	25,1	27,0	26,0
Huom. Luvuissa on joiltain osin jouduttu käyttämään estimaatteja Lähde: Työministeriö, Työnhakijarekisteri					

Tavoite: Työnhakijat voivat kaikkialla Euroopan unionissa saada tietoa kaikista jäsenvaltioiden työnvälityspalvelujen ilmoittamista avoimista työpaikoista.

Teknisistä syistä Suomen julkisen työnvälityksen avoimet työpaikat eivät vielä näy internet-perustaisessa EURES-järjestelmän web-palvelussa. Linkitys saadaan toimimaan syksyn 2005 aikana, jolloin kaikki avoimet työpaikat, jotka ovat julkisen työnvälityksen internet-sivuilla, näkyvät myös EURES-järjestelmän puitteissa. Julkisen työnvälityksen kaikista avoinna olevista työpaikoista noin 80 prosenttia on internet-sivuilla.

Tavoite: Tosiasiallista työmarkkinoilta poistumisikää nostetaan viidellä vuodella Euroopan unionin tasolla vuoteen 2010 mennessä (59,9 vuotta vuonna 2001).

Taulukko 4a. Keskimääräinen työvoimasta poistumisikä, 2001–2003

	2001	2002	2003
EU-25 keskiarvo	59,9(e)	60,4(e)	61,0(p)
EU-15 keskiarvo	60,3	60,8(e)	61,4(p)
Suomi	61,4	60,5	60,3
e: Estimoitu p: Ennakkotieto Lähde: Eurostat, Komission palvelut			

Taulukko 4b. 50-vuotiaan työllisenä ja työvoimassa olon ajan odote, vuosia, 2000-2004. Suomen työllisyysohjelmassa käytetty indikaattori

	2000	2001	2002	2003	2004
Työvoimassa oloajan odote	8,8	9,1	9,2	9,3	9,4
Työllisenä oloajan odote	8,1	8,4	8,5	8,7	8,8
Aiheisto: Tilastokeskus, Työvoimatutkimus					

Tavoite: Lastenhoitopalveluja tarjotaan vuoteen 2010 mennessä vähintään 90 prosentille kolmevuotiaista ja sitä vanhemmista alle kouluikäisistä lapsista ja vähintään 33 prosentille alle kolmevuotiaista lapsista.

Taulukko 5. 0-6-vuotiaiden hoitojärjestelyt ennen ja jälkeen (esi)koulu-päivän vuonna 2003*,**

	0–2-vuotiaat			
	0	1 - 2	0 - 2	3 – 6
On päivähoitojärjestelyjä				
Yhteensä	2,8	29,8	19,5	73,0
1 – 29 h/vko	0,8	5,4	3,6	19,0
30 + h/vko	2,0	24,4	15,9	54,0
Ei päivähoitojärjestelyjä	97,2	69,0	79,7	26,0
Ei tietoa	0,0	1,2	0,8	1,0
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0
Kunnallisesti järjestetty päivähoito (tarha- ja perhepäivähoito)				
Yhteensä	2,8	27,5	18,1	49,1
1 – 29 h/vko	0,8	5,2	3,5	10,1
30 + h/vko	2,0	22,3	14,6	39,0
Yksityisesti järjestetty päivähoito				
Yhteensä	-	2,4	1,5	1,4
1 – 29 h/vko	-	0,3	0,2	0,6
30 + h/vko	-	2,1	1,3	0,8
Esikoulu				
Yhteensä	-	-	-	22,3
1 – 29 h/vko	-	-	-	20,8
30 + h/vko	-	-	-	1,5
Peruskoulu				
Yhteensä				0,3
1 – 29 h/vko				0,2
30 + h/vko				0,1
Hoito ennen ja jälkeen (esi)koulupäivän				
Yhteensä	-	-	-	13,8
1 – 29 h/vko	-	-	-	11,4
30 + h/vko	-	-	-	2,4

* Tiedot eivät ole vertailukelpoisia edellisten vuosien NAP-indikaattoritietoihin
 **Suomessa työn ja perheen yhteensovittamiseksi on luotu perhevapaat ja kattava päivähoitojärjestelmä ja kaikille alle kouluikäisille lapsille subjektiivinen oikeus päivähoitoon. Vanhempainloma kestää suunnilleen siihen asti kun lapsi on 10 kuukauden ikäinen. Alle vuoden ikäisistä lapsista valtaosa hoidetaan kotona. Vaihtoehtona päiväkodille on 1–2-vuotiaiden lasten hoitaminen kotona kotihoidontuen avulla.
 Lähde: Tilastokeskus, EU-SILC 2004 (ennakkotieto)

Tavoite: Euroopan unionissa keskimääräinen koulunkäyntinsä varhaisessa vaiheessa päättävien osuus on korkeintaan 10 prosenttia.

Taulukko 6. Vailla perusasteen jälkeistä koulutusta (ISCED 2) olevat 18-24-vuotiaat, jotka eivät ole koulutuksessa, 2001 – 2004

	Suomi				EU-15 2004	EU-25
	2001	2002	2003	2004		
Yhteensä	10,3	9,9	8,3(b)	8,7	17,8	15,7
Miehet	13,0	12,6	10,1(b)	10,6	20,4	18,1
Naiset	7,7	7,3	6,5(b)	6,9	15,3	13,3
Lähde: Eurostat, Rakenneindikaattorit						

Tavoite: Euroopan unionissa vähintään 85 prosenttia 22-vuotiaista on suorittanut keskiasteen koulutuksen vuonna 2010.

Taulukko 7. Osuus 22-vuotiaista, joiden koulutustaso on vähintään keskiasteen koulutus* (ISCED 3) (arviointiperustana 20-24-vuotiaat), 2001–2004

	Suomi				EU-15 2004	EU-25
	2001	2002	2003	2004		
Yhteensä	86,5	86,2	85,2	84,6	73,8	76,7(p)
Miehet	83,4	81,9	82,5	81,2	70,7(p)	73,8(p)
Naiset	89,6	90,4	87,9	87,9	77,0(p)	79,6(p)
(p) Ennakkotieto						
*Lukio ja keskiasteen ammatillinen koulutus						
Lähde: Eurostat						

Tavoite: Euroopan unionissa työikäisistä aikuisista (25-64-vuotiaista) keskimäärin vähintään 12,5 prosenttia osallistuu elinikäiseen oppimiseen.

Taulukko 8. Osallistuminen koulutukseen ja työharjoitteluun (25-64-v.) sukupuolen mukaan, 2001–2004

	Suomi				EU-15 2004	EU-25
	2001	2002	2003	2004		
Yhteensä	19,3	18,9	25,3	24,6	10,6(p)	9,9(p)
Miehet	17,1	16,5	21,8	20,9	9,8(p)	9,0(p)
Naiset	21,4	21,4	28,9	28,2	11,4(p)	10,7(p)
p: Ennakkotieto						
Lähde: Eurostat						

Lisäksi jäljempänä ne kansallisesti tuotetut indikaattorit, jotka työllisyyskomitea on pyytänyt toimittamaan Lissabonin strategian kansallisen toimenpideohjelman liitteenä:

Aktiiviset ja työttömyyttä ennaltaehkäisevät toimenpiteet työttömille ja työvoiman ulkopuolella oleville.

Taulukko 9. Aktiiviset ja ennaltaehkäisevät toimenpiteet, 2000-2004

	Vuosi	Alle 25-vuotiaat			Yli 25-vuotiaat		
		Yht.	Miehet	Naiset	Yht.	Miehet	Naiset
Työttömät, jotka ovat työttömänä vielä 6/12 kk:n¹⁾ kuluttua ja joille ei ole tehty yksilöllistä työnhakusuunnitelmaa²⁾ (avainindikaattori 7)	2000	1,0	1,2	0,8	1,4	2,1	1,1
	2001	0,5	0,6	0,5	0,6	0,9	0,4
	2002	0,8	1,0	0,7	0,6	0,8	0,5
	2003	1,0	1,2	0,8	0,8	1,1	0,5
	2004	1,4	1,7	1,1	1,0	1,4	0,8
Pitkäaikaistyöttömät, joille ei ole tehty työnhakusuunnitelmaa³⁾ (avainindikaattori 7, vapaaeht.)	2000	10,9	11,0	10,7	14,1	14,6	13,6
	2001	6,2	6,0	6,3	6,4	6,7	6,2
	2002	9,6	9,1	10,3	6,1	5,9	6,4
	2003	12,6	12,1	13,2	8,6	8,8	8,3
	2004	18,5	18,2	19,1	11,2	11,1	11,3
Työttömät, joille ei ole tarjottu uutta alkua aktiivitoimenpiteen muodossa (LMP 2-7) ennen 6/12 kk:n työttömyyttä eli virta pitkäaikaistyöttömyyteen (avainindikaattori 8 ja taustaindikattori 8)	2000	9,1	10,7	7,8	10,2	14,1	7,9
	2001	8,6	10,0	7,4	9,5	13,6	7,3
	2002	8,6	10,6	6,9	9,4	13,4	7,1
	2003	7,9	10,0	6,1	8,8	12,6	6,5
	2004	7,6	9,5	6,0	9,0	12,8	6,7
Työttömät, joille ei ole tarjottu uutta alkua (LMP 1-7) ennen 6/12 kk:n työttömyyttä (avainindikaattori 9, vapaaeht.)	2003	3,5	4,1	3,0	3,1	4,0	2,5
	2004	5,1	6,1	4,2	4,2	5,0	3,5
Pitkäaikaistyöttömät, jotka eivät ole aloittaneet toimenpidettä (LMP 2-7) (avainindikaattori 8, vapaaeht.)	2003	28,8	34,8	23,3	37,2	46,0	30,5
	2004	27,5	33,5	22,1	37,3	45,1	31,1
1) Pitkäaikaistyöttömiksi määritellään alle 25-vuotiaat, joiden työttömyys on kestänyt yhdenjaksoisesti yli 6 kk ja yli 25-vuotiaat, joiden työttömyys on kestänyt yhdenjaksoisesti yli 12 kk 2) Laskettu pitkäaikaistyöttömiksi tulevien virrasta 3) Laskettu kaikista poikkileikkaushetkellä pitkäaikaistyöttömänä olevista Lähde: Työministeriö, Työnhakijarekisteri							

**Taulukko 10. Toimenpiteiden vaikuttavuuden seuranta:
Palannut työttömäksi työnhakijaksi 3 kuukautta toimenpiteen
päättymisen jälkeen, 2003 – 2004 (avainindikaattori 11)**

Toimenpide	Päättäneet*		Työttömänä 3 kk toimenpiteen jälkeen				Uudelleen sijoitettuna 3 kk toimenpiteen jälkeen			
	2003	2004	2003	%	2004	%	2003	%	2004	%
Työvoimakoulutus	31 955	32 391	14 032	43,9	13 318	41,1	6 262	19,6	6 215	19,2
Oppisopimus työttömille	3 429	3 201	530	15,5	556	17,4	189	5,5	230	7,2
Työharjoittelu	43 716	52 328	15 747	36,0	19 761	37,8	11 852	27,1	13 820	26,4
Palkkasubventiot (yks. sektori)	6 332	6 158	2 642	41,7	2 479	40,3	607	9,6	642	10,4
Työvuorottelu- sijaisuudet**	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Työllistäminen osa-aikatyöhön	4 163	3 544	1 802	43,3	1 476	41,6	409	9,8	321	9,1
Yrittäjäraha	3 486	3 762	179	5,1	197	5,2	281	8,1	249	6,6
Työllistäminen julkiseen sektoriin	21 370	19 513	13 092	61,3	11 865	60,8	2 648	12,4	2 496	12,8
Yhdistelmätki	20 515	19 802	13 018	63,5	12 588	63,6	4 263	20,8	4 236	21,4
Kaikki toimenpiteet	134 966	140 699	61 042	45,2	62 240	44,2	26 511	19,6	28 209	20,0
* Perustuu loka-syyskuussa toimenpiteen päättäneiden työllisyystilanteen seurantaan. Tietoa ei ole saatavissa sukupuolen mukaan. **Työvuorottelun vaikuttavuutta seurataan erilliselvytyksillä. Lähde: Työministeriö, Työnhakijarekisteri										

Työmarkkinoilla heikommassa asemassa olevien integrointi ja syrjinnän torjuminen.*

Taulukko 11. Vajaakuntoiset ja ulkomaalaiset työttömät työnhakijat, heihin kohdennetut työvoimapolitiittiset toimenpiteet ja työttömien aktivointiaste, 1999 – 2004 (indikaattori 25)

Vuosi	VAJAAKUNTOISET				AKTIVOINTIASTE, %		
	Työttömät työnhakijat	Työvoima- koulutus	Työllistäminen ja työharjoittelu	Ammatillinen koulutus	Vajaa- kuntoiset	Kaikki työttömät	Erotus
1999	39 185	2 892	7 109	1 360	22,5	23,6	-1,1
2000	40 453	2 537	6 787	1 450	21,0	22,3	-1,3
2001	40 631	2 332	6 725	1 360	20,4	21,4	-1,0
2002	39 680	2 437	7 054	880	20,7	21,7	-1,0
2003	38 688	2 609	7 440	760	21,8	23,6	-1,8
2004	38 946	2 580	7 314	780	21,5	23,7	-2,2
Vuosi	ULKOMAALAISET				AKTIVOINTIASTE, %		
	Työttömät työnhakijat	Työovovima- koulutus	Työllistäminen ja työharjoittelu		Ulkomaalaiset	Kaikki työttömät	Erotus
1999	14 014	3 874	1 656		28,3	23,6	4,7
2000	13 531	3 694	1 763		28,7	22,3	6,4
2001	13 932	3 525	1 921		28,1	21,4	6,7
2002	14 099	4 032	2 199		30,6	21,7	8,9
2003	14 045	5 075	2 614		35,4	23,6	11,8
2004	14 569	5 322	3 032		36,4	23,7	12,7

* Indikaattorin 32 tietoja ei ole saatavissa
Lähde: Työministeriö, Työnhakijarekisteri

Elämäntapaajattelun edistäminen työelämässä

Taulukko 12. Keskeisten vanhushpalvelujen asiakkaat, 2002–2004 (taustaindikaattori 24)

	75-vuotta täyttäneet asiakkaat, % 75-vuotta täyttäneistä								
	2002			2003			2004		
	Yht.	Miehet	Naiset	Yht.	Miehet	Naiset	Yht.	Miehet	Naiset
Vanhainkotihoito1)	5,0	3,3	5,7	4,7	3,1	5,4	4,5	2,9	5,2
Terveyskeskussairaalat2)	2,8	1,8	3,3	2,6	1,7	3,1	2,5*	1,6*	2,9*
Säännöllinen kotihoito3)	12,1	8,6	13,3	11,4	8,5	12,8	..	..	..
Omaishoidon tuella hoidetut4)	3,4	..	..	3,5	..	..	3,6	..	..
Palveluasuminen	3,4	..	..	3,5	..	..	5,6	..	..
Palveluasuminen5)	5,3	..	..	5,5	..	..	5,6	..	..
* Ennakotieto									
1) Kaikki vanhainkotien 75 vuotta täyttäneet asukkaat 31.12. 2) 75 v. täyttäneet pitkäaikaisasiakkaat (potilaat, joille on tehty pitkäaikaishoitopäätös tai hoidon kesto yli 90 vrk) 31.12. 3) Kodinhoitoavun ja kotisairaanhoidon 75 vuotta täyttäneet asiakkaat 30.11.2001 ja 30.11.2003. Vuoden 2004 lukuja ei ole saatavissa 4) Otettu huomioon kaikki vuoden aikana tuella hoidetut (poikkileikkauslukua ei tilastoida) 5) Sisältää tehostetun (ympäri vuorokautisen) ja muun palveluasumisen asiakkaat 31.12. Lähde: Sosiaali- ja terveysministeriö									

Työmarkkinoiden tarpeisiin vastaamisen parantaminen.

Taulukko 13. Avointen työpaikkojen suhde työttömiin, 2002-2005 (taustaindikaattori 15)

	2002	2003	2004	2005
I-neljäsnes	0,26	0,20	0,24	0,25
II-neljäsnes	0,22	0,14	0,13	
III-neljäsnes	0,17	0,16	0,16	
IV-neljäsnes	0,13	0,14	0,13	
Lähteet: Tilastokeskus, Avointen työpaikkojen tilasto ja Työvoimatutkimus				

Joustavuuden edistäminen yhdessä työsuhteturvan kanssa sekä työmarkkinoiden segmentoitumisen vähentäminen ottaen työmarkkinaosapuolten asema asianmukaisesti huomioon.

Taulukko 14. Pimeä työ: Pimeän työn määrä kansantaloudessa (osuutena BKT:sta tai työllisten määränä)

Pimeän työn määrän arvioitiin vuonna 1992 olevan Suomessa 4,2 % BKT:sta, joka veroviranomaisten mukaan vastaa noin 80 000 henkilötyövuotta. Arvio perustuu asiantuntija-arvioiden pohjalta oikaistuun vertailuun työaikojen ja ansioiden kehityksestä.

Uutta kattavaa pimeän työn määrää koskevaa tutkimusta ei ole tehty. Useiden merkittävien asian-tuntijoiden mielestä määrä on noussut etenkin rakennussektorilla.

Lähde: Kansallinen tilastointi tai arviot

LIITE 7. EU:N ”KOULUTUS 2010” -OHJELMA JA SUOMEN KANSALLISET TAVOITTEET

Seuraavassa tarkastellaan ”Koulutus 2010” -ohjelman seurantaprosessissa asetettuja eurooppalaisia tavoitteita Suomen kansallisen koulutuspolitiikan näkökulmasta.

1 Koulutuksen laadun ja tehokkuuden parantaminen

- *Opettajien ja kouluttajien koulutuksen parantaminen.* Suomessa opettajan kelpoisuusvaatimuksena on ylempi korkeakoulututkinto¹⁾. Opettajainkoulutusta kehitetään erillisen kehittämisohjelman²⁾ mukaisesti. Kehittämiskohteina ovat opettajankoulutuksen opiskelijavalinnat, pedagogiset opinnot ja opettajien täydennyskoulutus. Koulutuspaikkoja on lisätty opettajien ikärakenteen ja opiskelijamäärien kehityksen vuoksi. Ohjelman toteutuminen arvioidaan vuonna 2005.
- *Taitojen kehittäminen tietoyhteiskuntaa varten.* Opetushallitus koordinoi vuosina 2003-2007 toteutettavaa kansallista oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishanketta, jossa kehitetään peruskoulun, toisen asteen koulutuksen ja aikuiskoulutuksen ohjauspalveluja ja henkilöstön täydennyskoulutusta³⁾. Lisäksi Opetushallitus koordinoi koulutuksen kehittämishankkeita peruskoululaisten luku- ja kirjoitustaidon parantamiseksi (Luku-Suomi, 2001-2004)³⁾, erityistä tukea esiopetuksessa, perusopetuksessa ja lukiossa tarvitsevien opetuksessa (2002-2004)³⁾ sekä vuonna 2003 käynnistynyttä matematiikan ja luonnontieteiden opetuksen kehittämisohjelmaa³⁾.
- *Jokaisella on oltava mahdollisuus tieto- ja viestintätekniikan käyttöön.* Opetusministeriö on vuodesta 1995 alkaen ohjannut tietoyhteiskunnan kehittämistä koulutuk-

¹⁾ Poikkeuksena ovat eräiden alojen ammatillisten opettajien kelpoisuusvaatimukset, joissa alasta riippuen edellytetään ylempää korkeakoulututkintoa, ammattikorkeakoulututkintoa ja korkeinta alan tutkintoa.

²⁾ Opettajainkoulutuksen kehittämisohjelma 2001-2005.

³⁾ Opetushallitus. <http://www.oph.fi/kehittamishankkeet>

sessä ja tutkimuksessa strategiaohjelmilla. Opetusministeriön laatima Koulutuksen ja tutkimuksen tietoyhteiskuntaohjelma 2004-2006⁴⁾ painottaa kansalaisten tietoyhteiskuntataitojen kehittämistä, tieto- ja viestintätekniikan monipuolista hyödyntämistä oppilaitoksissa, tuloksellisten toimintatapojen vakiinnuttamiseen sekä tieto- ja viestintätekniikan hyödyntämiseen sosiaalisissa innovaatioissa. Tavoitteena on, että vuoteen 2007 mennessä kaikilla opintonsa päättävillä on mahdollisuus omaksua tietoyhteiskunnassa tarvittavat perustiedot ja taidot, opettajista 75 prosenttia saavuttaa tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytön taidot ja verkko-opetus vakiinnutetaan. Ohjelman mukaisesti on kehitetty verkko-opetusta kaikilla koulutusasteilla, lisätty koulujen laajakaistayhteyksiä ja täydennyskoulutettu opettajia.

- *Tieteellisiin ja teknisiin opintoihin otettavien määrän lisääminen.* Matematiikan ja luonnontieteen alojen koulutusta laajennettiin Suomessa merkittävästi 1990-luvulla, jonka tuloksena niiden osuus kaikista korkeakouluopiskelijoista on EU-maiden korkein (noin 37 % vuonna 2002). Työvoiman kysyntää, tarjontaa ja ammattirakenteen kehitystä koskevien ennakkointitietojen perusteella koulutusmääriä ei ole lähivuosina tarpeen lisätä Suomessa. Kehittämishaasteena on kuitenkin naisten osuuden lisääminen alan opiskelijoissa ja alalta valmistuneista.
- *Resurssien paras mahdollinen käyttö.*

2 Koulutukseen pääsyn helpottaminen

- *Avoin oppimisympäristö.* Verkko-opetusta on tietoyhteiskuntaohjelman⁴⁾ mukaisesti kehitetty kaikilla koulutusasteilla. Etälukion, virtuaaliammattikorkeakoulun ja virtuaaliyliopiston opetustarjontaa on kehitetty kansallisilla ja ESR-rahoitteisilla kehittämishankkeilla. Toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa on lisätty mahdollisuuksia suorittaa opintoja virtuaaliopintoina. Vapaan sivistystyön oppilaitosten, avoimen yliopiston ja avoimen ammattikorkeakoulun toiminnalle on turvattu vakaa rahoituspohja.
- *Oppimisen kiinnostavuuden lisääminen.* Ammatillisesti eriytyvä koulutus mitoiteetaan Suomessa ennakoidun työvoimatarpeen mukaisesti⁵⁾. Tavoitteena on yhtäältä toisen asteen ammatillisen koulutuksen tai korkean asteen koulutuksen turvaaminen koko ikäluokalle ja toisaalta aikuisten osaamistason nostaminen ja ajan tasalla pitäminen. Peruskoulun päättäneistä 94,5 prosenttia jatkoi samana vuonna opintoja am-

⁴⁾ Koulutuksen ja tutkimuksen tietoyhteiskuntaohjelma 2004-2006. Opetusministeriön julkaisuja 2004:12. Yliopistopaino, Helsinki 2004.

⁵⁾ Koulutus ja tutkimus 2003-2008. Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisuja 2004:6. Yliopistopaino, Helsinki 2004. <http://www.minedu.fi/julkaisut/index.html>. Ks. myös liitetaulukko 6.

matillisessa koulutuksessa, lukiossa tai peruskoulun lisäopetuksessa vuonna 2004. Nuorten koulutukseen pääsyn parantamiseksi opetusministeriö pyrkii turvaamaan koulutuksen saavutettavuuden maan kaikilla alueilla, tehostamaan koulutuspaikkojen käyttöä ja kehittämään opinto-ohjausta. Opetusministeriö asetti vuoden 2005 alussa työryhmän, jonka tehtävänä on tehdä ehdotukset toimenpiteistä, joilla varmistetaan peruskoulun jälkeiset jatkumahdollisuudet koko ikäluokalle. Noin 1,8 miljoonaa 18-64 -vuotiasta suomalaista (noin 54 %) osallistui erityisesti aikuisia varten järjestettyyn koulutukseen vuonna 2000⁶⁾. Haasteena on alhaisen pohjakoulutuksen omaavien koulutukseen osallistumisasteen kohottaminen.

- *Kansalaisten aktiivisuuden, yhtäläisten mahdollisuuksien ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden tukeminen.* Hallitus käynnisti vuonna 2003 Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman⁷⁾, jonka tavoitteena on lisätä kansalaisten osallistumista edustukselliseen demokratiaan ja päätöksentekoon sekä vahvistaa kansalaisyhteiskuntaa. Ohjelmassa painotetaan vahvasti koulutuksen ja elinikäisen oppimisen roolia aktiivin kansalaisuuden edellytysten antajana. Ohjelmassa on käynnistetty kaikilla koulutustasoilla hankkeita, joilla pyritään lisäämään opiskelijoiden osallistumista koulutuksen hallintoon. Ohjelmasta tuetaan myös vapaan sivistystyön oppilaitosten kansalaisyhteiskuntaa ja aktiivista kansalaisuutta edistävää koulutusta. Opetusministeriö on käynnistänyt yhdessä vapaan sivistystyön oppilaitosjärjestöjen kanssa vapaan sivistystyön oppilaitosten suuntaviivaohjauksen vuodesta 2005 alkaen. Tavoitteena on lisätä aikuiskoulutuksessa aliedustettujen kansalaisryhmien osallistumista vapaan sivistystyön oppilaitosten tarjoamaan koulutukseen sekä lisätä koulutustarjontaa eräillä koulutusalueilla. Näitä ovat muun muassa maahanmuuttajakoulutus, tietoyhteiskunnan perustaitojen opetus sekä aktiivista kansalaisuutta tukeva koulutus.

⁶⁾ Osallistuminen aikuiskoulutukseen. Aikuiskoulutustutkimus 2000. Tilastokeskus. Koulutus 2002:5. Haka-paino Oy, Helsinki 2002.

⁷⁾ Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma. <http://www.valtioneuvosto.fi/vn/>

3 Koulutusjärjestelmän lähentäminen ympäröivään maailmaan

- *Yhteyksien vahvistaminen työelämään ja tutkimukseen sekä yhteiskuntaan yleensä.* Koulutuksen ja työelämän vuorovaikutusta pyritään vahvistamaan kaikilla koulutusasteilla. Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen ura- ja rekrytointipalveluja tehostetaan. Kehittämiskohteina ovat myös opintojenaikainen harjoittelu, työssäoppimisen laadun parantaminen, ammattiosaamisen näyttöjen kehittäminen sekä yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten alueellisen vaikuttavuuden parantaminen.
- *Yrittäjyyden edistäminen.* Hallituksen vuonna 2003 käynnistämän Yrittäjyyden politiikkaohjelman tavoitteena on varmistaa yritysten toimintaympäristön vakaa ja pitkälläkin aikavälillä ennustettavissa oleva kehitys sekä nostaa Suomi yrittäjyyden toimintaedellytysten suhteen Euroopan kärkimaiden joukkoon. Opetusministeriön toimialalla ohjelman avulla lisätään kansalaisten valmiuksia ryhtyä halutessaan yrittäjiksi lisäämällä yrittäjyyskasvatusta ja -koulutusta sekä vahvistamalla liiketoimintaosaamista kaikilla koulutustasoilla.
- *Vieraiden kielten oppimisen parantaminen.* Perusopetuksessa äidinkielen lisäksi toinen kotimainen kieli ja yksi vieraskieli ovat kaikille pakollisia. Suurin osa peruskoulun oppilaista opiskelee kuitenkin lisäksi myös toista vierasta kieltä valinnaisaineena. Vieraiden kielen opetus jatkuu toisen asteen koulutuksessa. Opetushallituksen koordinoimilla kansallisilla kieltenopetuksen keittämishankkeilla (KIMMOKE 1996-2001 ja Kieltenopetuksen kehittämishanke 2002-2004) on pyritty kielivalikoiden monipuolistamiseen ja oppimiserojen pienentämiseen⁹⁾.
- *Liikkuvuuden ja vaihdon lisäämisen ja Eurooppalaisen yhteistyön edistämisen* kansalliset tavoitteet on määritelty Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa.

⁸⁾ Yrittäjyyden politiikkaohjelma. <http://www.valtioneuvosto.fi/vn/>.

⁹⁾ Opetushallitus. <http://www.oph.fi/kehittamishankkeet>.

LIITETAULUKKO 1

Koulutus 2010 - ohjelman tavoitteet, indikaattorit ja viitearvot Suomessa ja EU-maissa keskimäärin

Strateginen tavoite 1: KOULUTUKSEN LAADUN JA TEHOKKUUDEN PARANTAMINEN

1. Opettajien ja kouluttajien koulutuksen parantaminen

Oppilaiden määrä opettajien lukumäärään verrattuna ensimmäisen ja toisen asteen koulutuksessa:

vuosi	EU25	Suomi
2002	suurimmalla osalla alle 15	14,4

2. Taitojen kehittäminen tietoyhteiskuntaa varten

Viitearvo 3: Vuoteen 2010 mennessä vähintään 85 prosentilla 22-vuotiaista pitäisi olla toisen asteen koulutus.

Toisen asteen koulutuksen päättäneiden osuus 20-24 vuotiaista:

vuosi	EU25	Suomi
2004	76,4 %	84,6 %

Viitearvo 4: Vuoteen 2010 mennessä huonon lukutaidon omaavia oppilaita pitäisi olla EU:ssa 20 prosenttia vähemmän kuin vuonna 2000.

PISA-lukutaitoasteikolla lukutaitotason 1 tai alemman arvion saaneiden oppilaiden osuus:

vuosi	EU25	Suomi
2003	19,8 %	5,7 %

3. Jokaisella on oltava mahdollisuus tieto- ja viestintätekniikan käyttöön

Internet-yhteyksillä varustettujen tietokoneiden osuus koulujen tietokoneista:

vuosi	Saksa	Norja	Suomi
2003	70,7 %	81,2 %	92,1 %

4. Tieteellisiin ja teknisiin opintoihin rekrytoitavien määrän lisääminen

Viitearvo 2: Vuoteen 2010 mennessä matematiikan, luonnontieteen ja teknologian tutkintojen määrä pitäisi kasvaa vähintään 15 prosentilla ja samalla tutkinnon suorittaneiden sukupuolijakauman pitäisi tasoittua.

Kolmannen asteen opiskelijoiden määrän kasvu matematiikan, luonnontieteen ja teknologian aloilla 2000-2002:

vuosi	EU25	Suomi
2000-2002	4,6 %	7,7 %

Matematiikan, luonnontieteen ja teknologian alojen opiskelijoiden osuus kolmannen asteen opiskelijoista:

vuosi	EU25	Suomi
2002	25,8 %	37,2 %

Naisten osuus matematiikan, luonnontieteen ja teknologian alojen tutkinnon suorittaneista:

vuosi	EU25	Suomi
2001	30,5 %	26,8 %

5. Resurssien paras mahdollinen käyttö

Koulutuksen julkisen rahoituksen osuus BKT:sta:

vuosi	EU25	Suomi
2001	5,10 %	6,24 %
2000-2002	:	6,39 %

Koulutuksen yksityisen rahoituksen osuus BKT:sta:

vuosi	EU25	Suomi
2001	0,6 %	0,1 %

Yritysten henkilöstökoulutuksen rahoituksen osuus työvoiman kokonaiskustannuksista:

vuosi	EU25	Suomi
1999	2,3 %	2,4 %

Strateginen tavoite 2: KOULUTUKSEEN PÄÄSYN HELPOTTAMINEN

6. Avoin oppimisympäristö

Viitearvo 5: Vuoteen 2010 mennessä EU:ssa työikäisen aikuisväestön (25-64-vuotiaat) elinikäiseen oppimiseen keskimääräisen osallistumisasteen pitäisi olla vähintään 12,5 prosenttia

Niiden työikäisten määrä, jotka ovat osallistuneet tutkimusta edeltävien neljän viikon aikana koulutukseen tai harjoitteluun:

vuosi	EU25	Suomi
2004	9,4 %	24,6 %

7. Oppimisen kiinnostavuuden lisääminen

Viitearvo 1: Vuoteen 2010 mennessä tulisi päästä siihen, että varhaisessa vaiheessa koulun lopettaneiden keskimääräinen osuus EU:ssa ei ole enempää kuin 10 prosenttia

Pelkän perusasteen (alemman toisen asteen) tutkinnon suorittaneiden koulutuksen tai harjoittelun ulkopuolella olevien 18-24 -vuotiaiden osuus koko ikäryhmästä:

vuosi	EU25	Suomi
2004	15,9 %	8,7 %

Koulutukseen parhaillaan osallistuvien 15-24 -vuotiaiden määrä:

vuosi	EU25	Suomi
2002	58,9 %	68,3 %

Henkilöstökoulutuksen määrä 1 000 työtuntia kohden kaikissa yrityksissä:

vuosi	EU25	Suomi
1999	7h	11h

8. Aktiivisen kansalaisuuden, yhtäläisten mahdollisuuksien ja sosiaalisen yhdenmukaisuuden tukeminen

*Strateginen tavoite 3: KOULUTUSJÄRJESTELMIEN LÄHENTÄMINEN
YMPÄRÖIVÄÄN MAAILMAAN*

9. Yhteyksien vahvistaminen työelämään ja tutkimukseen sekä yhteiskuntaan yleensä
- ei indikaattoria

10. Yrittäjyyden edistäminen
- ei indikaattoria

11. Vieraiden kielten oppimisen parantaminen

Keskimääräinen vieraiden kielten määrä oppilasta kohden toisen asteen koulutuksessa:

vuosi	EU25	Suomi
2002	1,6	2,8

12. Liikkuvuuden ja vaihdon lisääminen

Ulkomaisten opiskelijoiden määrä kolmannen asteen koulutuksessa:

vuosi	EU25	Suomi
2001/02	5,5 %	2,4 %

Ulkomailla tutkintoaan suorittavien kolmannen asteen opiskelijoiden määrä:

vuosi	EU25	Suomi
2002	2,7 %	3,5 %

Erasmus-opiskelijavaihto lukuvuonna 2003/2004:

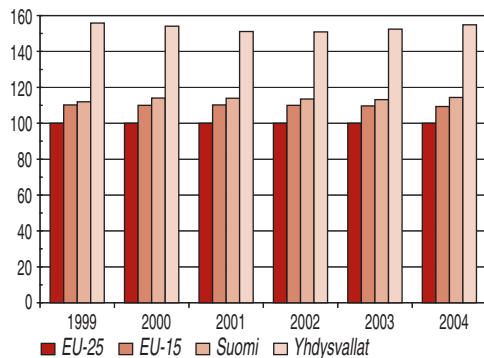
vuosi	EU25	Suomi
lähteneitä	13 0423	3 951
tulleita	12 6879	4 709

13. Eurooppalaisen yhteistyön edistäminen
- ei indikaattoria

LIITE 8. ERÄITÄ RAKENNEINDIKAATTOREITA

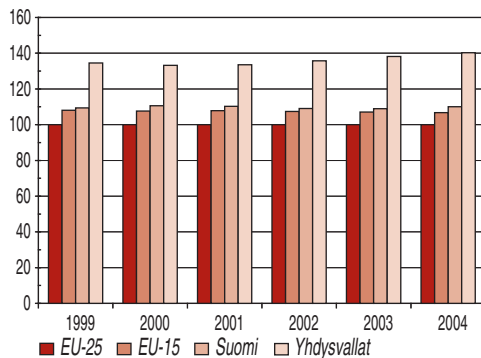
BKT / asukas (PPS)

EU-25 = 100

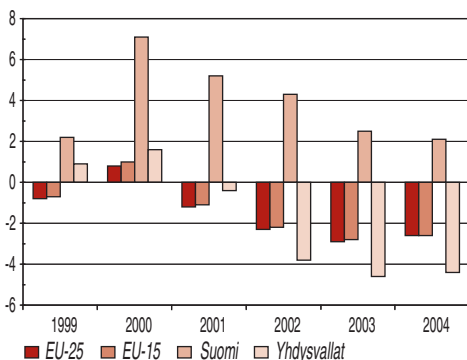
Työn tuottavuus

EU-25 = 100

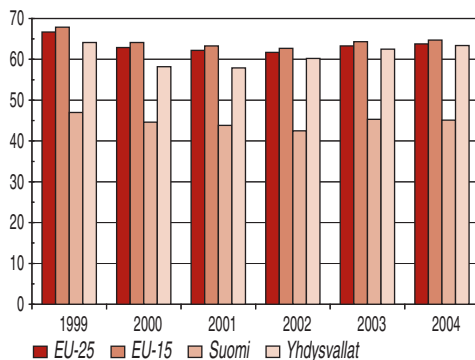
Julkisen talouden tasapaino

suhteessa bruttokansantuotteeseen

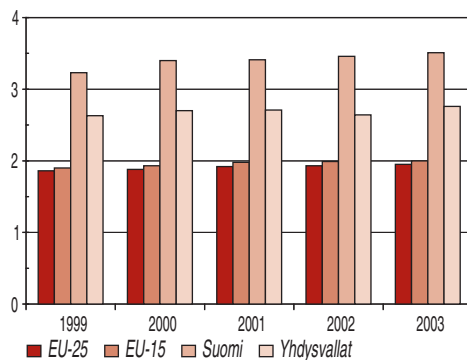
Julkisen talouden bruttovelka

suhteessa bruttokansantuotteeseen

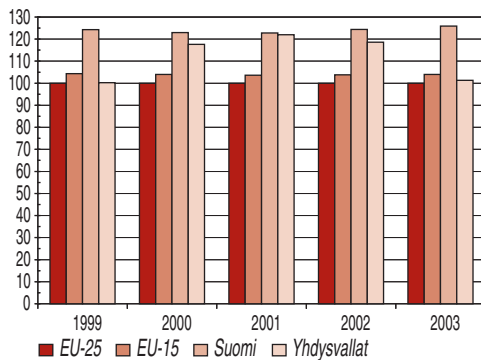
T&K-menot

suhteessa bruttokansantuotteeseen

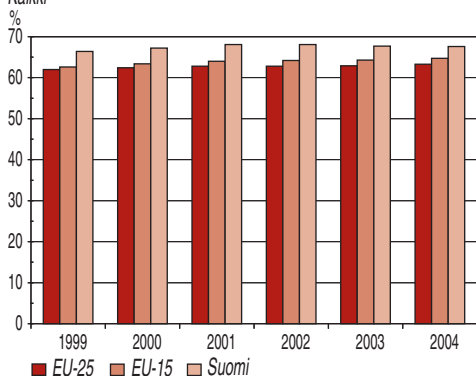
Suhteellinen hintataso

EU-25 = 100

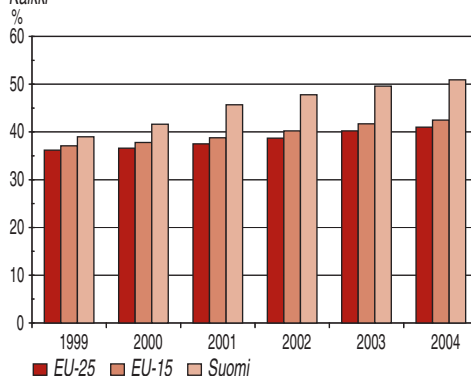
Työllisyysaste

Kaikki

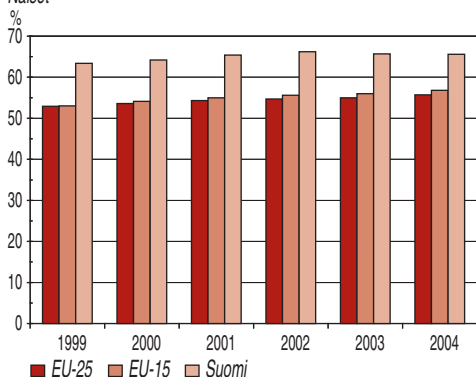
Ikääntyvien (55-64 v.) työllisyysaste

Kaikki

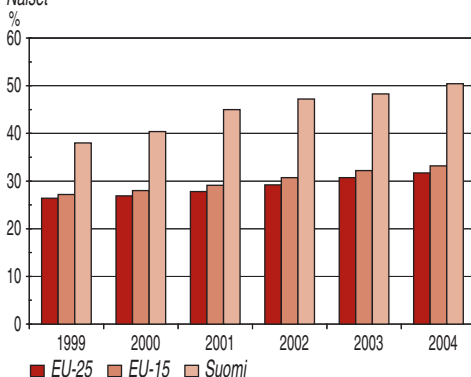
Työllisyysaste

Naiset

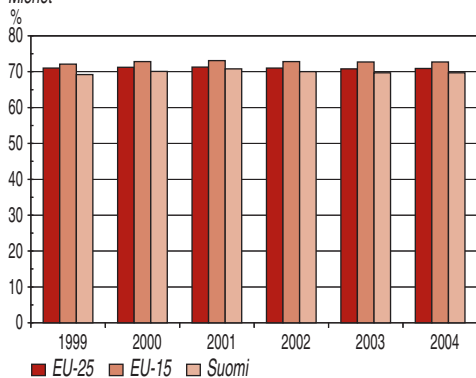
Ikääntyvien (55-64 v.) työllisyysaste

Naiset

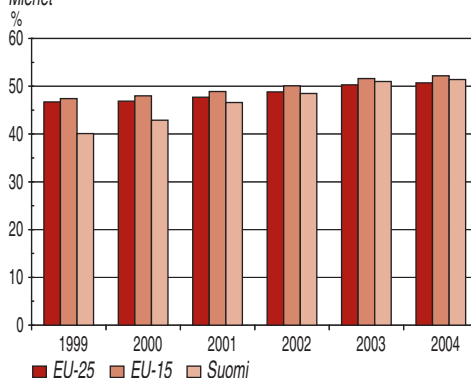
Työllisyysaste

Miehet

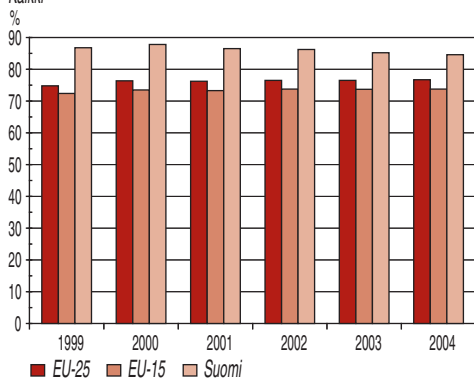
Ikääntyvien (55-64 v.) työllisyysaste

Miehet

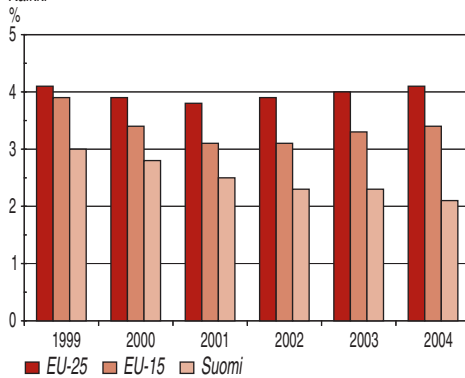
Nuorten koulutustaso¹⁾

Kaikki

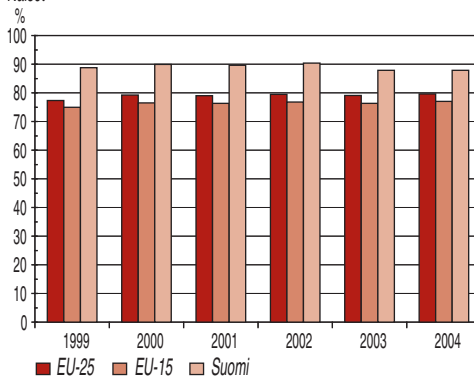
Pitkäaikaistyöttömyysaste

Kaikki

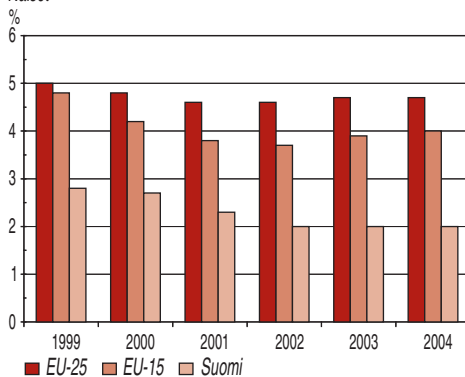
Nuorten koulutustaso¹⁾

Naiset

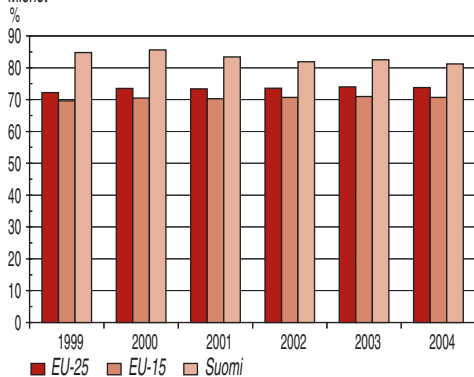
Pitkäaikaistyöttömyysaste

Naiset

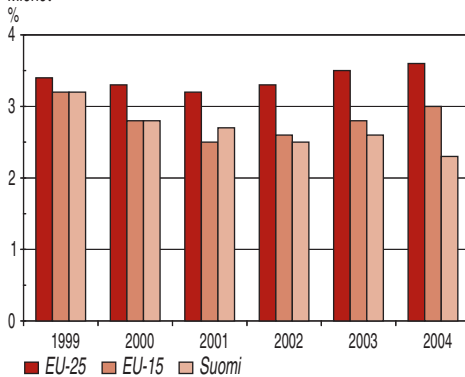
Nuorten koulutustaso¹⁾

Miehet

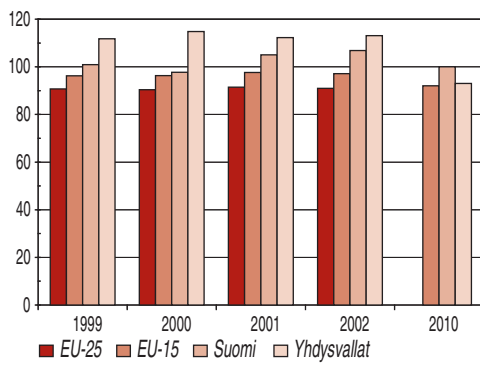
Pitkäaikaistyöttömyysaste

Miehet

¹⁾ Vähintään ylemmän keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuus 20-24 -vuotiaista.

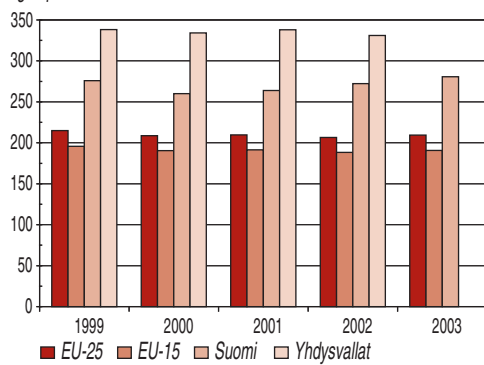
Kasvihuonepäästöt

Perusvuosi = 100

Energiaintensiteetti

kgoe per 1000 euroa

Vuoden 2005 aikana aiemmin sarjassa ilmestyneet julkaisut

- 1a/2005 Taloudellinen katsaus, helmikuu 2005
- 1b/2005 Economic Survey, February 2005
- 2a/2005 Taloudellinen katsaus, syyskuu 2005
- 2b/2005 Economic Survey, September 2005

